

E-ISSN: 2667-8357

SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ

HEMŞİRELİK DERGİSİ

University of Health Sciences Journal of Nursing

Cilt / Volume 3 • Sayı / Number 3 • Aralık / December • 2021

SBÜHD

SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ HEMŞİRELİK DERGİSİ

University of Health Sciences Journal of Nursing

EDİTÖR KURULU / EDITORIAL BOARD

Baş Editor / Editor in Chief

Prof. Dr. Cevdet ERDÖL Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Yönetici Editörler / Managing Editors

Prof. Dr. Merdiye ŞENDİR Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Prof. Dr. Emine İYİĞÜN Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara, Türkiye

Yardımcı Editörler / Assistant Editors

Prof. Dr. Semiha AKIN Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Prof. Dr. Fatma İlknur ÇINAR Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara, Türkiye

Doç. Dr. Hatice AYHAN Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Elif GEZGİNCİ Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

İstatistik Editörleri / Statistical Editors

Prof. Dr. Metin HASDE Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Merve KOLCU Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Dil Editörü / Language Editor

Dr. Öğr. Üyesi Aytaç ÖREN Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Dergi Sekreteryası / Journal Secretariat

Dr. Öğr. Üyesi Emine ÖZER KÜÇÜK Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara, Türkiye

Arş. Gör. Fadime KOYUNCU Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara, Türkiye

Arş. Gör. İlayda TÜRKÖĞLU Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Arş. Gör. Merve SARITAS Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Kapak Tasarımı / Cover Design

Neslihan YAKUPÇEBİOĞLU Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Yayına Hazırlayan / Prepared by

BRİFF İLETİŞİM HİZMETLERİ • www.briff.com.tr

Yazışma Adresi / Correspondence Address

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane (Haydarpaşa) Selimiye Mah. Tıbbiye Cad. No:38 34668 Üsküdar, İstanbul Tel: +90 216 418 96 16 - 2301

E-posta / E-mail: sbu.hemsirelikdergisi@sbu.edu.tr

Link: <http://dergipark.gov.tr/sbuhemsirelik>

Sahibi / Owner

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Adına Sahibi: Prof. Dr. Merdiye ŞENDİR (İstanbul, Türkiye)

The Journal is owned by Prof. Dr. Merdiye ŞENDİR on behalf of the University of Health Sciences (İstanbul, Turkey).

Yayıncı Kuruluş / Publisher: Sağlık Bilimleri Üniversitesi / University of Health Sciences

Dergi Sekreteryası / Journal Secretariat: emineozer.kucuk@sbu.edu.tr, fadime.koyuncu@sbu.edu.tr, ilayda.turkoglu@sbu.edu.tr, merve.saritas@sbu.edu.tr

* Dergide yer alan yazılardan yazarlar sorumludur. Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında online olarak yayınlanan bilimsel bir dergidir.

* Papers in the Journal are the responsibility of the authors. This scholarly journal is published three times a year in April, August and December.

YAYIN DANIŐMA KURULU / EDITORIAL ADVISORY BOARD*

Dr. Lyda C. ARÉVALO-FLECHAS

UT Health San Antonio, Texas-USA

Dr. Silviya BORISOVA DIMITROVA

Medical University-Varna, Varna-Bulgaria

Prof. Dr. Gülbeyaz CAN

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, İstanbul-Türkiye

Prof. Dr. AyŐe ERGÜN

Marmara Üniversitesi, İstanbul-Türkiye

Prof. Dr. Özgöl EROL

Trakya Üniversitesi, Edirne-Türkiye

Dr. Anne FLODEN

University of Gothenburg, Gothenburg-Sweden

Dr. Bertha E. "Penny" FLORES

UT Health San Antonio, Texas-USA

Prof. Dr. Duygu GÖZEN

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, İstanbul-Türkiye

Dr. Ehsan KHAN

King's College London, London-United Kingdom

Prof. Dr. Nezihe KIZILKAYA BEJİ

Biruni Üniversitesi, İstanbul-Türkiye

Prof. Dr. Fatma Yasemin KUTLU

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, İstanbul-Türkiye

Assoc. Prof. Katalin PAPP

University of Debrecen, Debrecen-Hungary

Dr. Maryam RASSOULI

Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran-Iran

Dr. Julie SANTY-TOMLINSON

The University of Manchester, Manchester-United Kingdom

Prof. Dr. Sevinç TAŐTAN

Dođu Akdeniz Üniversitesi, Gazimađuusa-KKTC

Prof. Dr. Şenay UZUN

Yeditepe Üniversitesi, İstanbul-Türkiye

*Soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıŐtır. / Listed alphabetically by last name.

SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ

HEMŞİRELİK DERGİSİ

University of Health Sciences Journal of Nursing

E-ISSN: 2667-8357

Değerli Okurlarımız,

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi'nin 2021 yılı üçüncü sayısında altı araştırma, iki sistematik derleme ve bir derleme makalesinden oluşan özgün yazıları siz değerli okurlarımıza sunmaktan büyük gurur duyuyoruz.

Bu sayımızda hemşirelik eğitime, araştırmalarına ve uygulamalarına katkı sağlayacağını düşündüğümüz "Preanalitik Numune Ret Analizi ve Hemşirelere Dijital Platform Üzerinden Yapılan Eğitimin Etkisi", "Vajinal Doğum Yapan Kadınların Doğumu ve Hemşirelik Bakımını Algılayışının Belirlenmesi", "COVID-19 Pandemi Korkusu ile Hemşirelerin Bakım Verici Rolüne İlişkin Tutumları Arasındaki İlişki", "Türkiye'de Bir Çocuk Acil Servisindeki COVID-19 Tanılı Çocukların Klinik Özellikleri", "COVID-19 Hastalarının Klinik ve Tanımlayıcı Özellikleri" ve "Hasta Bakımında Motivasyon Bilekliği Kullanımının Etkileri" başlıklı araştırma makalelerini; "Bilinçli Farkındalık (Mindfulness) ve Perinatal Ruh Sağlığı: Bir Sistematik Derleme" ve "Publication Status of Graduate Thesis of Internal Disease Nursing: A Systematic Review" başlıklı sistematik derlemelerini; "Periferik İntravenöz Kateter Uygulamasında Hemşirelik Bakımı: Kanıta Dayalı Uygulamalar" başlıklı derleme makalesini sizlerin ilgisine sunuyoruz.

Dergimizin yayın hayatına başladığı 2019 yılından bu yana hemşirelik mesleğinin bilimsel bilgi birikimini geliştirecek doğru ve güncel bilgileri içeren seçkin makaleleri, sağlık ve hemşirelik alanında güncel araştırmaları siz okuyucularımızla buluşturmanın gururunu yaşıyoruz. Bu sayımızda tüm dünya için önemli sağlık sorunu olan COVID-19 pandemisine ilişkin araştırmaların artması bu konuda hemşirelik bilimsel bilgisinin gelişmesi adına çok sevindiricidir. Bu vesile ile COVID-19 pandemisi sürecinde ön saflarda yer alan tüm hemşirelere bir kez daha şükranlarımızı sunuyor, hayatlarını kaybeden tüm sağlık profesyonellerini rahmet ve saygı ile anıyoruz.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi, Aralık 2021 sayısına değerli makalelerini gönderen kıymetli yazarlara, bilimsel katkılarını esirgemeyen sayın hakemlere ve DergiPark sistemi üzerinden süreci yöneten, sayıyı yayıma hazırlayan tüm editör kuruluna teşekkür ederim. Ayrıca siz değerli okurlarımızın yeni yılını en içten dileklerle kutlar, sağlık, mutluluk ve huzur içerisinde geçireceğimiz bir yıl dilerim.

Prof. Dr. Cevdet ERDÖL
Baş Editör

İçindekiler / Contents

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

1. Preanalitik Numune Ret Analizi ve Hemşirelere Dijital Platform Üzerinden Yapılan Eğitimin Etkisi

Preanalytic Sample Rejection Analysis and The Impact of Training for Nurses via Digital Platform

Derya Kolak, Neslihan Yılmaz..... 121

2. Vajinal Doğum Yapan Kadınların Doğumu ve Hemşirelik Bakımını Algılayışının Belirlenmesi

Determination of the Perception of Birth and Nursing Care of Women who have Vaginal Birth

Yılmaz Sarboğa, Simge Zeyneloğlu 127

3. COVID-19 Pandemi Korkusu ile Hemşirelerin Bakım Verici Rolüne İlişkin Tutumları Arasındaki İlişki

The Relationship Between Fear of the COVID-19 Pandemic and Nurses' Attitudes to the Caregiver Role

Ebubekir Kaplan, Mehmet Cihad Aktaş, Hatice Kaya 135

4. Türkiye'de Bir Çocuk Acil Servisindeki COVID-19 Tanılı Çocukların Klinik Özellikleri

Clinical Characteristics of Children Diagnosed with COVID-19 in a Pediatric Emergency Department in Turkey

Derya Kılınç, Seda Çağlar..... 141

5. COVID-19 Hastalarının Klinik ve Tanımlayıcı Özellikleri

Clinical and Descriptive Characteristics of COVID-19 Patients

Asuman Çobanoğlu, Nurten Gülsüm Bayrak, Ayşegül Coşkun 147

6. Hasta Bakımında Motivasyon Bilekliği Kullanımının Etkileri

The Affect of Using Motivation Wristband at Patient Care

Hatice Kavadar, Banu Yoldaş, Gülnur Gül, Aysel Göktepe 153

SİSTEMATİK DERLEME / SYSTEMATIC REVIEW

1. Bilinçli Farkındalık (Mindfulness) ve Perinatal Ruh Sağlığı: Bir Sistemantik Derleme

Mindfulness and Perinatal Mental Health: A Systematic Review

Özge Şiir Dağlar, Nevin Hotun Şahin 159

2. Publication Status of Graduate Thesis of Internal Disease Nursing: A Systematic Review

İç Hastalıkları Hemşireliği Yüksek Lisans Tezlerinin Yayımlanma Durumu: Sistemantik Derleme

Gülsüm Nihal Çürük, Ecem Özgül, Songül Karadağ 173

DERLEME MAKALELER / REVIEW ARTICLES

1. Periferik İntravenöz Kateter Uygulamasında Hemşirelik Bakımı: Kanıta Dayalı Uygulamalar

Nursing Care in Peripheral Intravenous Catheter Insertion: Evidence-Based Practices

Şeymanur Çelik, Gülçin Avşar 177

Araştırma makalesi / Research article • DOI: 10.48071/sbuhemsirelik.939918

Preanalitik Numune Ret Analizi ve Hemşirelere Dijital Platform Üzerinden Yapılan Eğitimin Etkisi¹

Preanalytic Sample Rejection Analysis and The Impact of Training for Nurses via Digital Platform

Derya Kolak² , Neslihan Yılmaz²

Yazarların ORCID numaraları / ORCID IDs of the authors:

D.K. 0000-0001-8931-6324; N.Y. 0000-0001-7577-7445

¹29 Mart - 1 Nisan 2020 tarihleri arasında 1. Ulusal Dijital Hemşirelik Kongresinde Sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

²Özel Antalya Medical Park Hastane Kompleksi, Antalya

Sorumlu yazar / Corresponding author: Derya Kolak,

E-posta: derya.kolak@medicalpark.com.tr

Geliş tarihi / Date of receipt: 20.05.2021

Kabul tarihi / Date of acceptance: 16.10.2021

Atıf / Citation: Kolak, D., ve Yılmaz, N. (2021). Preanalitik numune ret analizi ve hemşirelere dijital platform üzerinden yapılan eğitimin etkisi. *SBU Hemşirelik Dergisi*, 3(3), 121-126. doi: 10.48071/sbuhemsirelik.939918

ÖZ

Giriş: Hasta güvenliği sunulan hizmette oluşabilecek hataları önlemek amacıyla kurumun ve görev alan çalışanların aldığı tedbirlerdir.

Amaç: Bu çalışmada reddedilen numunelerin analizinin yapılması, ret oranlarının minimuma indirilmesinde hemşirelere dijital program WhatsApp grubundan yapılan "kan alma prosedürü" konulu video eğitiminin etkinliğinin ölçülmesi hedeflenmiştir.

Yöntem: Antalya'da özel bir hastanenin laboratuvarında 1 Şubat - 31 Mayıs 2019 tarihleri arasında reddedilen uygunsuz numunelere ait veriler retrospektif olarak analiz edilerek değerlendirilmesi yapılmıştır. Dijital program WhatsApp grubundan 27 Mayıs - 31 Mayıs tarihleri arasında "kan alma prosedürü" konulu video eğitimi 188 hemşirenin izlemesi sağlanmıştır. Reddedilen uygunsuz numunelere ait veriler 1 Haziran - 30 Eylül 2019 tarihleri arasında prospektif olarak incelenmiş ve veriler yüzde, Ki-kare ve pareto analiziyle karşılaştırılmıştır.

Bulgular: Çalışmamızda, eğitimden önce reddedilen uygunsuz numune oranları %1,19, eğitimden sonra %0,82'ye kadar azaltılmıştır. Eğitimden önce reddedilen hasta oranı %6,11, eğitimden sonra %4,01'e kadar azaltılmıştır. Eğitimden önce uygunsuz numunelerin %79,4'ü hemoliz, %7,2'si yetersiz numune, %5,5'i pıhtılı numune ve eğitimden sonra uygunsuz numunelerin %78'i hemoliz, %3,7'si yetersiz numune, %6,5'i pıhtılı numune olması gereğiyle ret kabul edilmiştir.

Sonuç: Bu çalışmaya göre karşılaşılan en sık ret nedeni hemolizli numunedir. Verilen eğitimle birlikte yatan hasta servisleri, acil ve yoğun bakım ünitelerinde ret oranı azalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim; hemoliz; hemşirelik

ABSTRACT

Introduction: Patient safety is the measures taken by the institution and the employees involved in order to prevent errors that may occur in the service provided.

Aim: The study aims to analyze the rejected samples and to measure the effectiveness of the video training on the "blood collection procedure" conducted by the digital program WhatsApp group for nurses in minimizing rejection rates.

Method: Between February 1st and May 31st 2019 in the laboratory of a private hospital in Antalya, the data of the rejected inappropriate samples were retrospectively analyzed and evaluated. The digital program WhatsApp group provided video training on the "blood collection procedure" to 188 nurses between May 27-31. Between June 1st and September 30th 2019, the data of rejected inappropriate samples were prospectively examined and the data were compared with percentage, chi-square and pareto analysis.

Results: Inappropriate sample rates rejected before the training were reduced by 1.19% and by up to 0.82% after the training. The proportion of patients who were rejected before training was 6.11%, while 4.01% after training. Before the training, 79.4% of inappropriate samples were rejected on the grounds of hemolysis, 7.2% were insufficient samples, 5.5% were coagulated samples, and 78% of inappropriate samples after the training were hemolysis, 3.7% were insufficient samples, and 6.5% were coagulated samples.

Conclusion: According to this study, the most common cause of rejection is a sample with hemolysis. With the education provided, the rejection rate decreased in inpatient departments, emergency and intensive care units.

Keywords: Education; hemolysis; nursing.

Bu eser, Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Giriş

Hasta güvenliği, sunulan hizmette oluşabilecek hataları önlemek amacıyla, kurumun ve görev alan çalışanların aldığı tedbirlerdir (Çakır ve Tütüncü, 2009). Hastaların güvenli hizmet almasında hemşireler ve laboratuvar çalışanlarının önemi büyüktür. Kaliteli hizmetin temeli; hastaların güvenli hizmet alması, istenmeyen olayların önlenmesi, gelişmesi durumunda izlenmesi ve hizmet alacak kişinin zarar görmemesine dayanır. Hasta güvenliğini olumsuz etkileyen olaylar tanı, tedavi süreci ve diğer süreçlerde karşımıza çıkabilmektedir. Tanı aşamasında önemli basamaklardan biri olan laboratuvar testlerinde yaşanacak hatalar veya gecikmeler hem tanı konmasında gecikmeye hem de maliyetin artmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle laboratuvar işleyişinde oluşan hataların belirlenmesi önem arz etmektedir. Literatürde laboratuvar işleyişinde oluşan hataların yaklaşık %60-70'ini preanalitik ret numunelerinin oluşturduğu bildirilmektedir (Lippi ve ark., 2011; Plebani, 2013). Preanalitik süreci etkileyen etmenler içerisinde hatalı test istemi, kimlik doğrulama hatası, hizmet alacak kişinin aç olup olmadığının sorgulanmaması, uygun olmayan pozisyonda kan alınması, yanlış turnike uygulaması, başarısız flebotomi, tüp sırasına göre kan alınmaması, numunenin yetersiz, hemolizli veya pıhtılı olması, tüplere yanlış kan örnekleri alma, tüplerin hatalı etiketlenmesi, alınan numunelerin kaybolması, uygun olmayan şekilde numunelerin transfer edilmesi ve numunelerin uygun şartlarda muhafaza edilmemesi sayılabilir (Da Rin, 2009). Bilhassa numune alma gibi laboratuvarın denetiminde olmayan yanlışlıkların mevcudiyeti bütün preanalitik hataların izlenmesi ve gerekli kök neden analizi sürecinin uygulanmasını zorlaştırmaktadır (Plebani, 2013). Numune alma sırasındaki hataların belirlenmesine yönelik izlemlerin yapılması ve bu hataların giderilmesine yönelik önlemlerin alınması, uygulanması ve sonuçların değerlendirmesi özellikle kalite çalışmalarının en önemli adımlarından biri olan iyileştirme süreçlerinin tamamlanması açısından gereklidir. Bu nedenle çalışmamızda, numune reddine ilişkin mevcut durumun ortaya konması ve bu hataların giderilmesine yönelik eğitimlerin verilerek mevcut durumdaki iyileşmeye etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Kalite standartları doğrultusunda çalışan bir laboratuvarın hataların minimuma indirilmesi, kurumun maliyetlerinin azalması ve gelirin artmasıyla sonuçlanırken (Lippi ve ark., 2011), hasta memnuniyetine de olumlu etkisi olacağı ön görülmektedir. Bu hedefe ulaşmak için preanalitik hataları farklı izlem teknikleriyle ele almak, hataların takip edilmesini sağlayan bir yöntem tatbik ederek kompleks işlemlerin ve hataların meydana gelmesine neden olan işleyişi düzeltmek, hemşire ve laboratuvar çalışanlarının eğitimlerine yönelik uygulama kılavuzları oluşturmak, çalışanların süreç işleyişini takip etmek ve analiz etmek gibi işlemleri kapsayan bir kalite standardı sürecidir (Lippi, 2011).

Amaç

Çalışmamızda servisler, acil ve yoğun bakımlardan kabul edilen numunelerin ret analizinin yapılması, ret oranlarının minimuma indirilmesinde hemşirelere dijital ortamda verilen "kan alma prosedürü" video eğitimlerinin reddedilme oranlarına etkisinin belirlenmesi ve ölçülmesi hedeflenmiştir.

Araştırma Soruları

1. Aylık reddedilen numunelerin toplam numunelere oranı nedir?
2. Reddedilen numunelerin ret nedenleri nelerdir?
3. Eğitim sonrası reddedilen numunelerin ret nedenlerinde azalma var mı?
4. Bölümlere göre ret nedenlerinin eğitim sonrası dağılımında azalma var mı?
5. Reddedilen numuneler nedeniyle tekrar kan alma oranlarında azalma var mı?

Yöntem

Araştırma Tasarımı

Bu çalışma iki aşamalı olarak yürütülmüştür. Birinci aşamada reddedilen uygunsuz numuneler retrospektif olarak incelenmiştir. İkinci aşamada hemşirelere dijital platform üzerinden eğitim verilerek numunelerin reddedilme oranları ve hata nedeniyle hastalardan tekrar kan alma oranları prospektif olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma Antalya'da bir özel hastanede yürütülmüştür.

Araştırma Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini 1 Şubat – 30 Eylül 2019 tarihleri arasında özel bir hastanenin acil, yoğun bakımlar ve servislerden alınan 426.990 numune ve 14.203 hasta oluşturmaktadır. Yoğun bakımları genel yoğun bakım, koroner yoğun bakım ve yenidoğan yoğun bakım oluşturmaktadır. Servisleri 9 cerrahi servis, 1 onkoloji servisi, 2 erişkin kit servisi, 3 organ nakli servisi ve 4 pediatrik kit servisi oluşturmaktadır. Hastanenin veri sisteminden tüm verilere ulaşıldığı için örneklem seçimi yapılmamıştır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmamız laboratuvarın bilgi doküman kayıtları incelenerek analiz edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yürütülmesi için özel bir hastanenin Antalya Medicalpark Hastanesi Etik Kurulundan onay alınmıştır (Karar No: 2019/15). Bu çalışma Helsinki Deklarasyonu Prensipleri'ne uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Toplanması

1 Şubat - 31 Mayıs 2019 tarihleri arasında reddedilen uygunsuz numunelere ait veriler retrospektif olarak analiz edilerek değerlendirilmesi yapılmıştır. Reddedilen numuneler; ret sebepleri ve numunenin alındığı bölüme göre gruplandırılmıştır.

Ret nedenlerine bakıldığında; yetersiz numune, pıhtılı numune, hemolizli numune, hatalı numune kabı/tüpü, hatalı test istemi ve diğer nedenler.

Numunenin alındığı bölüme bakıldığında; yatan hasta servisi, yoğun bakımlar ve acil servis.

Araştırmaya; yatan hasta servislerinden, yoğun bakımlardan ve acilden her gün 24 saat içerisinde alınan kan numuneleri dahil edilmiş ve günlük preanalitik hatalar WhatsApp grubu

üzerinden paylaşılmıştır. Örnekler laboratuvar kabul birimine pnömotik sistem ile ya da personel aracılığı ile ulaşmaktadır. Laboratuvara gelen numuneler ilk olarak numuneyi kabul eden görevli çalışan tarafından değerlendirilmekte, hatalı numuneler gerekçesiyle birlikte laboratuvar süreç takip sistemine kaydedilerek preanalitik hata olarak reddedilmektedir. Santrifüj sonrası tespit edilen hemolizli, lipemik vb. numuneler görevli laboratuvar çalışanı tarafından reddedilmekte ve ilgili bölümlere aktararak tekrar numune istenmektedir.

Hemoliz-pıhtılı numune retlerinin dört aylık analizi sonucunda hataların çoğunluğunun örnek alımında olduğu anlaşılmıştır. Dijital program WhatsApp grubundan 27 - 31 Mayıs tarihleri arasında "kan alma prosedürü" konulu video eğitimi 1 hafta boyunca her gün paylaşarak yatan hasta servisi, acil servis ve yoğun bakımlarda çalışan toplam 188 hemşirenin eğitimi izlemesi sağlanmıştır. Eğitimden sonraki (1 Haziran - 30 Eylül 2019) dört ay süresince hemoliz ve pıhtılı numune ret analizleri yapılmıştır. Laboratuvarımızın toplamda sekiz ayı kapsayan ve eğitimden önce-eğitimden sonra dörder aylık dönemler için numune ret/hasta oranları her bir ret nedeninin toplam reddedilen numune sayısı içindeki dağılımı yüzde olarak aşağıdaki formül kullanılarak hesaplanmıştır.

- Numune ret oranlarını hesaplaması yapılırken toplam numune ret oranı = (toplam reddedilen numune sayısı / toplam numune sayısı) x 100 yöntemiyle hesaplama yapılmıştır.
- Hasta ret oranlarını hesaplarken toplam hasta ret oranı = (toplam reddedilen hasta sayısı / toplam hasta sayısı) x 100 yöntemiyle hesaplama yapılmıştır.
- Her bir ret sebebinin toplam reddedilen numune sayısı içindeki dağılımı yüzdelik oranla hesaplaması yapılmıştır. Ret nedeni = (reddedilen numune sayısı / toplam reddedilen numune sayısı) x 100.

Verilerin Değerlendirilmesi

İstatistiksel analizde tanımlayıcı istatistik olarak yüzde, Ki-kare ve pareto analizi kullanılmıştır. Eğitim öncesi ve eğitim sonrası numune ret oranları Ki-kare testi ile OpenEpi programında karşılaştırılmıştır.

Bulgular

Laboratuvara 1 Şubat – 30 Eylül 2019 tarihleri arasında toplam 426.990 numune kabul edilmiş ve 4.323 adet numune reddedilmiştir. Toplam numune ret oranı %1,01 olarak hesaplanmıştır. Sekiz aylık dönemde toplam 14.203 hastadan kan alınmış ve 713 hastadan tekrar kan alınması gerekmiştir. Toplam hasta ret oranının %5,02 olduğu görülmüştür.

Eğitim öncesi (1 Şubat – 31 Mayıs 2019) dönemde toplam numune sayısı 222.219 (171.634 servisler, 24.713 acil servis, 25.872 yoğun bakımlar) reddedilen numune sayısı 2.657'dir (1.471 servisler, 995 acil servis, 191 yoğun bakımlar). Eğitim sonrası (1 Haziran – 30 Eylül 2019) dönemde gelen toplam numune sayısı 204.771 (154.697 servisler, 23.989 acil servis, 26.085 yoğun bakımlar) reddedilen numune sayısı 1.666'dır (904 servisler, 610 acil servis, 152 yoğun bakımlar).

Servisler, yoğun bakımlar ve acilde eğitim öncesi tekrar numune alınma oranlarının eğitim sonrası anlamlı oranda azaldığı görül-

müştür. Tüm birimler toplu olarak değerlendirildiğinde eğitimin numune ret oranlarında (Eğitim öncesi %1,19, eğitim sonrası %0,82) azalma sağladığı belirlenmiştir ($p < 0,001$) (Tablo 1). Numune ret oranların aylara göre dağılımı Tablo 2'de gösterilmiştir. Servis, yoğun bakımlar ve acilde eğitim öncesi tekrar hastalardan kan alma oranlarının eğitim sonrası anlamlı oranda azaldığı görülmüştür (Tablo 3).

Tablo 1: Numunenin Alındığı Bölümlere Göre Eğitimden Önce ve Eğitimden Sonra Numune Ret Oranları

	Eğitimden önce			Eğitimden sonra			p
	Test sayısı	Ret sayısı	Ret oranı %	Test sayısı	Ret Sayısı	Ret oranı %	
Yatan hasta servisleri	171.634	1.471	0,86	154.697	904	0,58	0,001*
Acil servis	24.713	995	4,03	23.989	610	2,54	0,001*
Yoğun bakımlar	25.872	191	0,74	26.085	152	0,58	0,02*
Toplam	222.219	2.657	1,19	204.771	1666	0,82	0,001*

*p < 0,05

Tablo 2: Numunenin Aylara Göre Eğitimden Önce ve Eğitimden Sonra Numune Ret Oranları

	Aylar	Ret sayısı (n)	Numune ret oranı %
Eğitimden önce	Şubat	633	1,22
	Mart	505	0,91
	Nisan	589	1,03
	Mayıs	930	1,61
Eğitimden sonra	Haziran	446	0,94
	Temmuz	413	0,73
	Ağustos	413	0,80
	Eylül	394	0,80

Tablo 3: Preanalitik Hatalar Nedeniyle Tekrar Kan Alınan Hastaların Bölümlere Göre Eğitim Öncesi ve Eğitim Sonrası Hasta Ret Oranları

	Eğitimden önce			Eğitimden sonra			p
	Hasta sayısı	Ret sayısı	Ret oranı %	Hasta sayısı	Ret sayısı	Ret oranı %	
Yatan hasta servisleri	3.708	219	5,91	3.632	158	4,35	0,002*
Acil servis	2.641	132	5	3.053	83	2,72	0,001*
Yoğun bakımlar	567	71	12,52	602	50	8,31	0,02*
Toplam	6.916	422	6,11	7.287	291	4,01	0,001*

*p < 0,05

Eğitim öncesi numune ret nedenlerinin %79,4'ünün hemoliz, %7,2'sinin yetersiz numune, %5,5'inin pıhtılı numune (Grafik 1) ve eğitim sonrasında ret nedenlerinin %78'inin hemoliz, %3,7'sinin yetersiz numune, %6,5'inin pıhtılı numune (Grafik 2) olduğu belirlenmiştir. Özellikle hemoliz ve yetersiz numune oranlarında azalma olduğu gözlenmiştir.

Tartışma

Preanalitik hatalar laboratuvarında tahlil çıktılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Preanalitik hataların laboratuvar tahlil sonuçlarına izlenimi ölçülerek ve laboratuvar analizlerinin yorumlanmasında önemine dikkat edilmelidir. Denetlenebilen preanalitik hataların büyük bölümü hatalı numune alınmasından kaynaklanmaktadır (Burtis ve Ashwood, 2005). Bu çalışmada laboratuvar tarafından reddedilen kan örneklerinin ret sebeplerine, örneklerin alındığı bölüme ve örnek türüne bakılarak analiz edilmesi, verilen eğitimin numune ret oranlarını azaltmadaki etkinliğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Laboratuvarımızın 1 Şubat - 30 Eylül 2019 arasındaki sekiz aylık zamanda numune ret oranı %1,01'dir. Eğitim öncesi numune ret oranı %1,19 iken, eğitim sonrası %0,82'dir. İstatistiksel olarak %0,37 ile anlamlı oranda azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Pek çok çalışmada %0,54 - %2,7 arasında farklılık gösteren numune ret oranları belirtilmiştir (Chawla ve ark., 2010; Bhat, Tiwari, Chavan ve Kelkar, 2012). Büyümekte olan ülkelerde %28'e varan çok yüksek numune ret oranları kayıt altına alınmıştır (Chhillar, Khurana, Agarwal ve Singh, 2011). Amerikan Patologlar Koleji tarafından takip edilen "Sürekli Laboratuvar Gözlemi Q-Probe Programı", büyümekte olan ülkelerdeki numune ret oranlarını %0,83'ün altında olması için görüş bildirmiştir (Zarbo ve ark., 2002). İspanyol Klinik Kimya Derneği ve Moleküler Patoloji Kalite Değerlendirme Programı sonuçlarına göre, numunelerin toplam ret oranı %0,69 olarak açıklanmıştır (Alsina ve ark., 2008). Bu çalışmada elde edilen numune ret oranı eğitim sonrası uluslararası önerilen oranlardadır. Eğitimin etkisi ile ret oranlarında azalma olmuştur.

Laboratuvarımızın Şubat - Eylül 2019 arasındaki sekiz aylık dönemde toplam hasta ret oranı %5,06'dir. Eğitimden önce hasta ret oranı %6,11 tespit edilirken, eğitimden sonra %4,01'e kadar azaltılmıştır (%2,1 azalma olmuştur; $p < 0,001$).

Araştırma sonuçlarımızda numunelerin alındığı birimlere göre eğitim öncesi en yüksek ret oranlarımızın acil servis %4,03, ikinci sırada servisler %0,86, en az yoğun bakımlardan %0,74 kabul edilen kanlardan olduğu tespit edilmiştir. Eğitim sonrası en yüksek ret oranlarımızın acil servis %2,54, aynı oranla servisler ve yoğun bakımlardan %0,58 kabul edilen kanlardan olduğu tespit edilmiş ve eğitim sonrası birimlere göre ret oranlarında istatistiksel azalmalar olmuştur.

Stark ve arkadaşları (2007) numune ret analizlerini servislerde %1, acil serviste %1,97, poliklinikte %0,35 oranında tespit etmişlerdir. Acil servisler diğer bölümlere göre, hasta ve iş yoğunluğunun ağır olduğu bölümlerdir. Bu sebeple acil servisler preanalitik yanlışlıkların çok fazla karşılaştığı bölümler arasındadır (Stark ve ark., 2007). Poliklinik ve kan alma bölüm çalışmaları uzun yıllar aynı bölümde çalışması sebebiyle deneyimlidir. Bundan dolayı en az numune ret oranlarını bu alanlarda olduğu için çalışmaya dahil edilmemiştir. Sürekli eğitimle preanalitik

hataların azaltılacağı düşünülmektedir.

Eğitim öncesi dört aylık numune ret analizinde numune ret oranı %1,19 tespit edilmiş ve çok fazla numune alım yanlışlıkları nedeniyle hemolizli numunelerin reddedildiği tespit edilmiştir. Mayıs ayının son haftası dijital program WhatsApp grubu üzerinden yapılan eğitim sonrası toplam numune ret oranında istatistiksel olarak anlamlı bir azalma olmuştur ($*p < 0,001$).

Eğitimden sonra toplam numune ret oranında %0,82 ile anlamlı bir azalma olmuştur. Kaliteli hizmette eğitimin önemi bir kez daha anlaşılmıştır. Eğitim öncesi ret nedenlerine göre incelendiğinde laboratuvarımızca reddedilen numunelerin %79,4'ü hemolizli numune, %7,2'si yetersiz numune, %5,5'i pıhtılı numune olduğu görülmüştür. Eğitim sonrası ret nedenlerine göre incelendiğinde; laboratuvarında reddedilen numunelerin %78'i hemolizli numune, %6,5'i pıhtılı numune, %4,3'ü hatalı kayıt-hatalı numune kaybı olduğu görülmüştür.

Plebani ve arkadaşlarının (2006) laboratuvar işleyişinin tüm aşamaları oluşturan kalite prosesleri hakkında gerçekleştirdikleri çalışmanın preanalitik bölümünde, İtalya'daki üç laboratuvar verileri analiz edilmiş ve ilk üç ret sebebi olarak sırasıyla hemolizli numune, yetersiz numune ve yanlış numune alımı olarak aktarılmıştır. Farklı araştırmalarda hemoliz en çok numune ret sebebi olarak saptanmıştır (Türkmen ve ark., 2007). Hemolizli numuneler preanalitik hataların %40-70'ini oluşturmaktadır (Jones, Calam ve Howantiz, 1997; Yiğitbaşı, Şentürk, Baskın, Öney ve Üstüner, 2010).

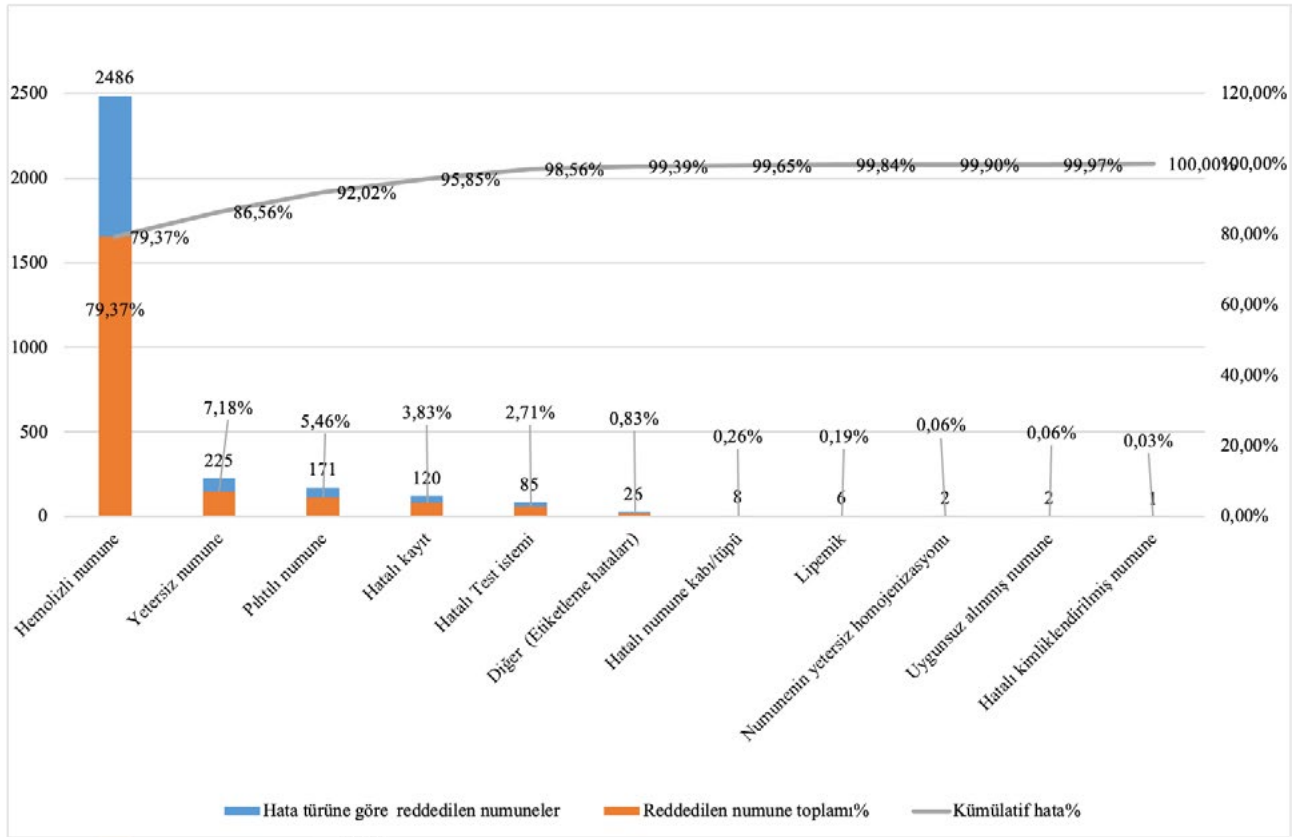
Reddedilen numunelerin ret nedenlerine göre dağılımlarına bakıldığında; eğitim sonrası hatalı kayıt, hatalı numune kabı ve pıhtılı numune ret sayılarında azalma olmasına rağmen hata oranlarında artma olmuştur. Bu hatalara yönelik düzenleyici önleyici faaliyet ve eğitimler yapılmıştır.

Carraro, Zago ve Plebani (2012) altı aylık zamanda oluşan yanlışlıkları değerlendirmiş oldukları çalışmada ise, çalışmamızla eğitim sonrası benzer şekilde preanalitik hatalarda hatalı kayıt ve hemolizli numune hata yoğunluğunun fazla olduğu tespit edilmiştir. Eğitimin etkisi ile hemolizli numunede azalma saptanmıştır.

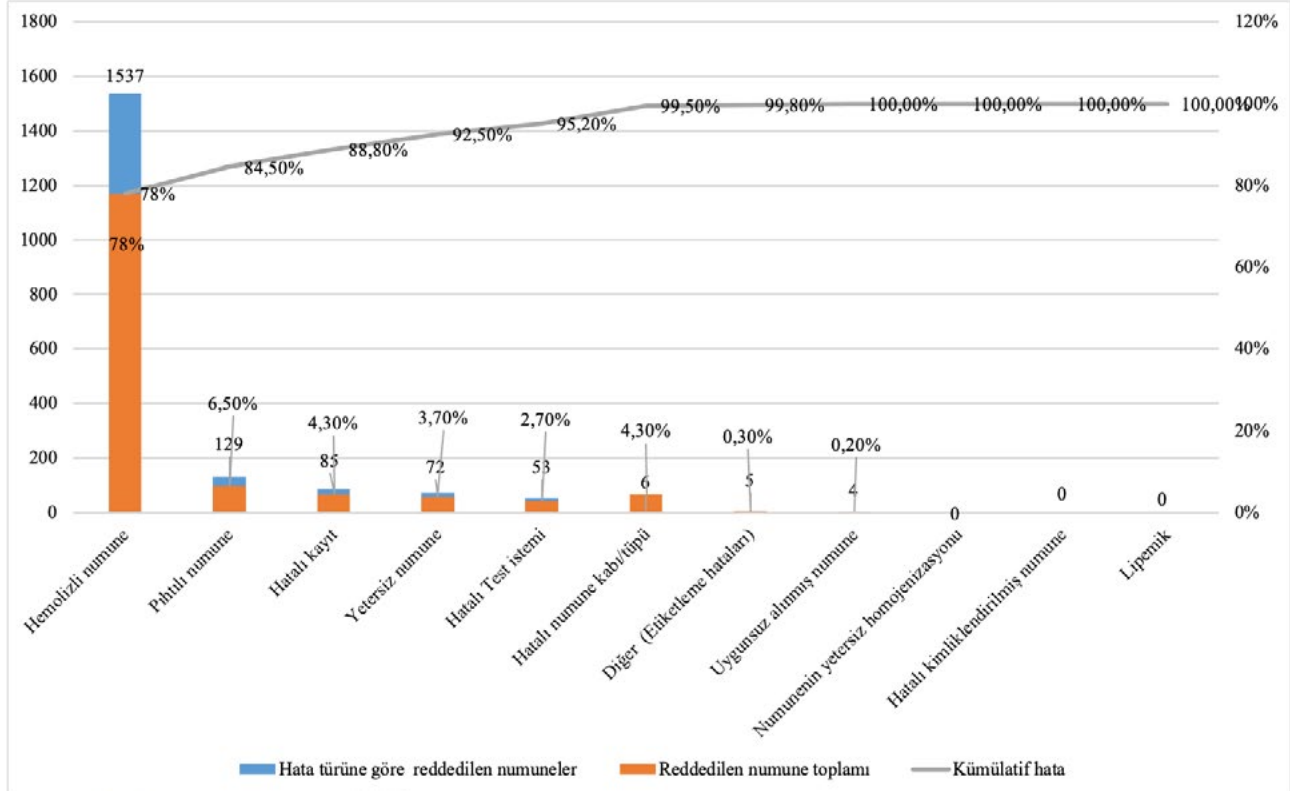
Kliniklerde deneyimsiz hemşireler tarafından kan alındığında, kan alımı hatalarından kaynaklanan uygunsuzluklar oluşmaktadır (Chawla ve ark., 2010). Hemolizin en önemli sebeplerinden biri kan alırken yapılan yanlışlıklardır. Alkol gibi antiseptiklerin kurumasına fırsat vermeden kan alınması (Donald, Edward ve Doris, 2006), turnike süresine dikkat edilmemesi, yumruk açma kapama hareketleri (Lippi, Cervellin, Favaloro ve Plebani, 2012), enjektöre alınan kanın basınçla tüp duvarına çarpması ve iğne ucunun küçük çaplı olması hemoliz sebepleridir (Thomas, 2002). Hastanemizde yatan hasta servisleri ve acil serviste bazen enjektörle kan alındığında tüplerin örnek düzeylerinin yetersiz olduğu tespit edilmiştir. İlaveten tüplerdeki vakum kuvvetinin zamanla azalmasının yetersiz numune alımına sebep olabileceği düşünülmüştür.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmamızın sınırlılıkları, numunelerin laboratuvara transfer sırasında nasıl taşındığının verilerine ulaşamamasıdır.

Grafik 1: Ret nedenine göre eğitim öncesi pareto dağılımı

Grafik 2: Ret nedenine göre eğitim sonrası pareto dağılımı

Sonuç

Sonuç olarak; çalışmamızda preanalitik hataların ve numune reddedilme oranlarının yüksek olduğu en sık görülen ret nedeninin de hemolizli örnek alınması olduğu gözlenmiştir. Hemşirelere yönelik verilen eğitimin ret oranlarını azalttığı belirlenmiştir. Ancak eğitimler standardize edilmeli, her ay düzenli olarak “kan alma prosedürü” eğitimi yapılmalı ve eğitim sonrası kan alma süreci takip edilmelidir. Düzeltici ve önleyici faaliyet çalışmaları ile ret nedenlerine göre tekrar eğitim ve takip süreçleri yapılmalıdır.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik kurul onayı Antalya Medicalpark Hastanesi Etik Kurulundan alınmıştır. (Karar No: 15/2019).

Yazarların Katkı Düzeyleri: Çalışma Fikri (Konsepti) ve Tasarımı - DK, NY; Veri Toplama/Literatür Tarama - DK; Verilerin Analizi ve Yorumlanması - DK; Makalenin Hazırlanması - DK; Yayınlanacak Son Haline Onay Verilmesi - DK, NY.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadıklarını açıklamışlardır.

Kaynaklar

- Alsina, M.J., Alvarez, V., Barba, N., Bullich, S., Cortes, M., Escoda, I., & Martínez-Brú, C. (2008). Preanalytical quality control program – an overview of results (2001-2005 summary). *Clinical Chemistry and Laboratory Medicine*, 46(6), 849-54. doi: 10.1515/cclm.2008.168
- Bhat, V., Tiwari, M., Chavan, P., & Kelkar, R. (2012). Analysis of laboratory sample rejections in the pre-analytical stage at an oncology center. *Clinica Chimica Acta*, 413(15-16), 1203-1206. doi: 10.1016/j.cca.2012.03.024
- Burtis, C., ve Ashwood, E. (2005). *Klinik kimyada temel ilkeler*. (D. Aslan, Çev). İstanbul: Palme Yayıncılık.
- Carraro, P., Zago, T., & Plebani, M. (2012). Exploring the initial steps of the testing process: Frequency and nature of pre-preanalytic errors. *Clinical Chemistry*, 58(3), 638-642. doi:10.1373/clinchem.2011.175711
- Chawla, R., Goswami, B., Singh, B., Chawla, A., Gupta, V.K., & Malika, V. (2010). Evaluating laboratory performance with quality indicators. *Laboratory Medicine*, 41(5), 297-300. doi: 10.1309/LMS2CBXBA6Y0OOWMG
- Chhillar, N., Khurana, S., Agarwal, R., Singh, N.K. (2011). Effect of pre-analytical errors on quality of laboratory medicine at a neuropsychiatry institute in north India. *Indian Journal of Clinical Biochemistry*, 26(1), 46-49. doi:10.1007/s12291-010-0082-2

- Çakır, A., ve Tütüncü, Ö. (2009). İzmir ili hastanelerinde hasta güvenliği algısı. Uluslararası Sağlıkta Performans ve Kalite Kongresi. 19-21 Mart 2009. Antalya.
- Da Rin, G. (2009). Pre-analytical workstations: A tool for reducing laboratory errors. *Clinica Chimica Acta*, 404(1), 68-74. doi: 10.1016/j.cca.2009.03.024
- Donald, S.Y., Edward, W.B., & Doris, M.H. (2006). Specimen collection and processing. In C.A. Burtis, E.R. Ashwood, & D.E. Bruns (Eds.), *Tietz textbook of clinical chemistry and molecular diagnostics* (pp. 41-56). Missouri: Elsevier Saunders.
- Jones, B.A., Calam, R.R., & Howanitz, P.J. (1997). Chemistry specimen acceptability. *Archives of Pathology & Laboratory Medicine*, 121(1), 19.
- Lippi, G. (2011). *Risk management in the pre-analytical phase*. 21st International Congress of Clinical Chemistry and Laboratory Medicine, 19th IFCC-EFCC European Congress of Clinical Chemistry and Laboratory Medicine, 8th Annual Meeting of the German Society of Clinical Chemistry and Laboratory Medicine. 15-19 May 2011. Berlin.
- Lippi, G., Cervellin, G., Favaloro, E., & Plebani, M. (2012). *In vitro and in vivo hemolysis: An unresolved dispute in laboratory medicine*. Berlin: De Gruyter.
- Lippi, G., Chance, J.J., Church, S., Dazzi, P., Fontana, R., Giavarina, D., ... Simundic, A.M. (2011). Preanalytical quality improvement: From dream to reality. *Clinical Chemistry and Laboratory Medicine*, 49(7), 1113-1126. doi: 10.1515/cclm.2011.600
- Plebani, M. (2013). The CCLM contribution to improvements in quality and patient safety. *Clinical Chemistry and Laboratory Medicine*, 51(1), 39-46. doi: 10.1515/cclm-2012-0094
- Plebani, M., Ceriotti, F., Messeri, G., Ottomano, C., Pansini, N., & Bonini, P. (2006). Laboratory network of excellence: Enhancing patient safety and service effectiveness. *Clinical Chemistry and Laboratory Medicine (CCLM)*, 44(2), 150-160. doi: 10.1515/cclm.2006.028
- Stark, A., Jones, B.A., Chapman, D., Well, K., Krajenta, R., Meier, F.A., & Zarbo, R.J. (2007). Clinical laboratory specimen rejection-association with the site of patient care and patients' characteristics: Findings from a single health care organization. *Archives of Pathology & Laboratory Medicine*, 131(4), 588-592. doi: 10.5858/2007-131-588-clsrwt
- Thomas, L. (2002). Haemolysis as Influence & Interference Factor. *EJIFCC*, 13(4), 95-98.
- Türkmen, Y.H., Serdar, M.A., Haşimi, A., Cihan, M., Kurt, İ., Akman, Ş., ... Erbil, M.K. (2007). Hemoliz ve lipeminin biyokimyasal testlere etkisi ve lipemik etkinin uzaklaştırılmasında kullanılan yöntemlerin karşılaştırılması. *Gülhane Tıp Dergisi*, 49, 5-10.
- Yiğitbaşı, T., Şentürk, A.Ş., Baskın, Y., Öney, M., ve Üstüner, F. (2010). Hemolizin rutin acil biyokimya testlerine etkisi. *Türk Klinik Biyokimya Dergisi*, 8(3), 105-110.
- Zarbo, R.J., Jones, B.A., Friedberg, R.C., Valenstein, P.N., Renner, S.W., Schifman, R.B., ... Howanitz, P.J. (2002). Q-tracks: A College of American Pathologists program of continuous laboratory monitoring and longitudinal tracking. *Archives of Pathology & Laboratory Medicine*, 126(9), 1036-1044. doi: 10.5858/2002-126-1036-qt

Araştırma makalesi / Research article • DOI: 10.48071/sbuhemsirelik.930110

Vajinal Doğum Yapan Kadınların Doğumu ve Hemşirelik Bakımını Algılayışının Belirlenmesi¹

Determination of the Perception of Birth and Nursing Care of Women who have Vaginal Birth

Yılmaz Sariboğa² , Simge Zeyneloğlu³

Yazarların ORCID numaraları / ORCID IDs of the authors:
Y.S. 0000-0001-6348-2797; S.Z. 0000-0003-0193-9303

¹Bu araştırma Karadeniz 3. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi, 25-26 Nisan 2020, Ordu – Türkiye, Sözel Bildiri olarak sunulmuştur.

¹Bu çalışma Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik alanında yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

²Sağlık Bilimleri Üniversitesi Van Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Van

³Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Gaziantep

Sorumlu yazar / Corresponding author: Yılmaz Sariboğa,
E-posta: sariboğayilmaz@gmail.com

Geliş tarihi / Date of receipt: 29.04.2021

Kabul tarihi / Date of acceptance: 16.10.2021

Atf / Citation: Sariboğa, Y., ve Zeyneloğlu, S. (2021). Vajinal doğum yapan kadınların doğumu ve hemşirelik bakımını algılayışını belirlenmesi. *SBÜ Hemşirelik Dergisi*, 3(3), 127-134. doi:10.48071/sbuhemsirelik.930110

ÖZ

Giriş: Olumlu bir doğum sürecini deneyimlemiş olmak kadınların doğum korku ve kaygılarını azaltmaktadır. **Amaç:** Bu araştırma vajinal doğum yapan kadınların doğuma ve hemşirelik bakımına ilişkin algılarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirildi.

Yöntem: Araştırma tanımlayıcı ve kesitsel tipte olup 20 Ekim 2019–1 Ocak 2020 tarihleri arasında Van'da bir eğitim ve araştırma hastanesine başvuran 391 kadın üzerinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak Katılımcı Bilgi Formu, Annenin Doğumu Algılama Ölçeği ve Hastanın Hemşirelik Bakımını Algılama Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde bağımsız gruplar t-testi, One-way Anova testi, Kruskal-Wallis testi ve Spearman Korelasyon testi kullanılmıştır.

Bulgular: Annelerin Doğumu Algılama Ölçeği puan ortalamaları ile sağlık güvencesi, sigara kullanımı, genel doğum ağrısını hissetmedeki rahatlık durumu, gebelik boyunca eş desteği arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$). Hastanın Hemşirelik Bakımını Algılama Ölçeği puan ortalaması ve ortancaları ile yaş, öğrenim düzeyi, ailenin ekonomik durumu ve doğum sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0,05$). Annenin Doğumu Algılama Ölçeği puanları ile Hastanın Hemşirelik Bakımını Algılama Ölçeği arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki saptanmıştır ($r = 0,305$; $p < 0,001$).

Sonuç: Doğum algısı olumlu olan kadınların hemşirelik bakımını algılama düzeyinin de olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hemşireler kadınlara doğuma hazırlık eğitimleri vermeli, hasta-hemşire arasında güven inşa etmeleri ve doğumdan hemen sonra ten tene teması sağlanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğum; hemşirelik bakımı; obstetrik.

ABSTRACT

Introduction: A positive birth process reduces birth fear and anxiety.

Aim: The aim of this study was to determine the relations between the perception of giving birth and nursing care of women who are given vaginal birth.

Method: The research is descriptive and cross-sectional and was conducted on 391 women who applied to a training and research hospital in Van between October 20, 2019 and January 01, 2020. The data were collected using the Questionnaire survey, Maternal Birth Perception Scale and Patient's Perception of Nursing Care Scale. In the analysis of the obtained data, Independent Samples t-test, One-way Anova test, Kruskal-Wallis test and Spearman Correlation test were used.

Results: Mean of the Maternal Birth Perception Scale, health assurance, smoking, and comfort in feeling general birth pain, and spousal support during pregnancy were found to be statistically significant ($p < 0,05$). The mean and median score of the Patient's Perception of Nursing Care Scale were found to be statistically significant the difference in age, education level, family economic status and number of births ($p < 0,05$). A moderate positive relationship was found between the scores of Mother's Birth Perception Scale and Patient's Perception of Nursing Care Scale ($r = 0,305$; $p < 0,001$).

Conclusion: It was concluded that women with a positive perception of birth also had a positive perception of nursing care. It is recommended that nurses give birth preparation training to women, build trust between patient and nurse, and provide skin-to-skin contact immediately after delivery.

Keywords: Birth; nursing care; obstetric.

Bu eser, Creative Commons Atif-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Giriş

Doğum sürecinde bir kadının doğum algısı önemlidir. Literatürde doğum algısı, kadınların vajinal doğumlarda yaşadıkları deneyimleri nasıl algıladıkları, yaşadıkları olaylara yorum yapıp ve bunlara nasıl bir anlam yükledikleri şeklinde tanımlanmaktadır (İsbir ve İnci, 2014; Mukamurigo, Berg, Ntaganira, Nyirazinyoye ve Dencker, 2017; Kapısız, Karaca, Özkan ve Savaş, 2017).

Doğum algısı kadının doğumu normal fizyolojik bir olay olarak algılayıp algılamadığına göre değişir. Kadının ruhsal durumu ve geçirdiği doğum deneyimine yüklediği anlamlardan etkilenileceği gibi kültürel değerlerden de etkilenmektedir (İsbir ve İnci, 2014). Doğum algısının doğum öncesi ve sonrasında yaşanan ağrı, bebeğin doğumdan zarar görmesi veya ölmesi, konjenital anomalili bir bebeğin doğması, doğumda gelişebilecek yaralanmalar, ölüm, acil sezaryen, doğum yapamama korkusu, doğumda panik olma, sağlık ekibi üyelerine güvenmeme, sağlık personelinin alınan bakım ve doğumun nasıl olacağını bilme gibi faktörlere bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Kapısız ve ark., 2017).

Literatür incelendiğinde; bebek ile ten temasının sağlanması doğum algısını olumlu yönde etkilediği dikkat çekmektedir (Redshaw, Hennegan ve Kruske, 2014; Mukamurigo ve ark., 2017). Doğum sırasında sağlık personelinin profesyonel bakımın alınmasının doğum algısını olumlu yönde geliştirdiği saptanmıştır (Rosen ve ark., 2015). Postpartum döneminin ilk haftasında anneye güven ortamı oluşturmak doğum algısını olumlu etkilemektedir (Werner-Bierwisch, Pinkert, Niessen, Metzger ve Hellmers, 2018).

Ülkemizde yapılan çalışmalarda ise doğum sonunda güven ortamı oluşturmak, doğumhanede destekleyici bakım vermek, doğumhane ortamında yapılan fiziki değişikliklerin doğum algısını olumlu yönde geliştirdiği saptanmıştır (Boz ve ark., 2019; Derya, Erdemoğlu, Özşahin ve Karakayalı, 2019).

Doğum algısı, hemşirelik bakımının algılayışını da etkilemektedir (Rosen ve ark., 2015; Mukamurigo ve ark., 2017). Doğum sırasında hemşirelerin önemli görevleri bulunmaktadır. Hemşireler, kadınlara olumlu bir doğum süreci yaşatmaya, doğum korku ve kaygılarını azaltmada yardımcı olmaktadır. Klinik prosedürler ile bakım ve tedavinin verilmesi, hemşire-hasta arasındaki kişilerarası ilişkilere katkı sağlamaktadır (Sigurdardottir ve ark., 2017). Bunun yanı sıra hemşirelerin doğum sürecinde kadınların fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılama, bilgilendirme ve haklarını savunma gibi sorumlulukları da bulunmaktadır. Doğum korkusu ile baş etmeyi sağlama, davranış kontrolü, olumlu duyguları hissetme ve kadının kendine güveni hemşire tarafından desteklendiğinde doğum algısı olumlu yönde etkilendiği bildirilmiştir (Karaçam ve Akyüz, 2011).

Literatür incelendiğinde hemşirelerin vajinal doğum yapan kadınların ihtiyaçlarını karşılaması ve güvenli ortam sağlamanın kadınların hemşirelik bakımına yönelik algısını olumlu yönde geliştirdiği saptanmıştır (Dahlberg ve Aune, 2013; Karlström,

Nystedt ve Hildingsson, 2015; Mukamurigo ve ark., 2017). Ayrıca hemşireye duyulan güvenin artması, ihtiyaç duyulan bilgi ve desteğin alınması, kendilerine saygı ile muamele edilmesi hemşirelik algısını olumlu etkilemektedir (Sandin-Bojö, Kvist, Berg ve Wilde Larsson, 2011; Redshaw ve ark., 2014; Rosen ve ark., 2015; Stal ve ark., 2015).

Ülkemizde yapılan bir araştırmada hastaların hemşireye güven duymasının, bakım algısını olumlu yönde geliştirdiği göstermiştir (Kol ve ark., 2017). Hemşirelerden yeterli bilgi alamayan hastaların bakım algısının düşük olduğu belirlenmiştir (Buldan ve Kurban, 2018). Doğumda kadınların kendisi ve doğum sonrası dönemde bebeğiyle ilgili bakım gereksinimlerinin karşılanmasının kadınların memnuniyetinin artırdığı saptanmıştır (Yılmaz ve Nazik, 2018).

Amaç

Bu araştırma vajinal doğum yapan kadınların doğuma ve hemşirelik bakımına ilişkin algılarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Soruları

1. Vajinal doğum yapan kadınların doğum algısı ne düzeydedir?
2. Vajinal doğum yapan kadınların hemşirelik bakım algısı ne düzeydedir?
3. Vajinal doğum yapan kadınların mevcut doğum algısı düzeyi hemşirelik bakım algısını etkiler mi?

Yöntem

Araştırmanın Tasarımı

Bu araştırma tanımlayıcı tipte yapılmıştır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Bu araştırma bir eğitim ve araştırma hastanesinin postpartum servisine başvuran kadınlar ile yapılmıştır. Postpartum servisinde toplam 11 hekim, 23 ebe, altı personel hizmet vermektedir. Merkezde toplam 57 yatak, iki izolasyon odası, iki hemşire odası, iki doktor odası, iki eğitim odası ve iki personel odası yer almaktadır.

Araştırma Evreni ve Örnekleme

Bu araştırma, bir eğitim ve araştırma hastanesi postpartum servisine başvuran 391 kadın ile 20 Ekim 2019 – 1 Ocak 2020 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırmanın evrenini eğitim ve araştırma hastanesine başvuran 18-49 yaş arasında vajinal doğum yapan kadınların tamamı oluşturmaktadır. Bu hastaneye başvuran bir yıldaki vajinal doğum yapan kadınların sayısı 7893'dür.

Araştırma evreni bilinen örneklem formülüne göre ($n = \frac{N \cdot t^2 \cdot p \cdot q}{d^2 \cdot (N-1) + (t^2 \cdot p \cdot q)}$), %95 güven aralığı ve %5 hata payı ile hesaplanmış olup örneklem 366 olarak bulunmuştur. Ancak, olası veri kayıplarına karşı araştırma 391 kişi ile tamamlanmıştır. Riskli gebeliğe sahip olan, yeni doğanda sorunu olan ve çalışmayı kabul etmeyenler araştırma dışında bırakılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Tanıtıcı Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından hazırlanan Tanıtıcı Bilgi Formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kadınların sosyo-demografik özelliklerine (yaş, en uzun yaşanılan yer, öğrenim düzeyi, meslek, sağlık güvencesi, aile tipi, algılanan ekonomik durumu, sigara kullanımı) yönelik sekiz soru bulunmaktadır. İkinci bölümde literatür doğrultusunda kadınların doğum algısını etkileyen faktörlere yönelik beş soru (evlenme yaşı, doğum sayısı, düşük sayısı, doğum ağrısını tolere etme durumu, eş desteği) yer almaktadır (Sandin-Bojö ve ark., 2011; Redshaw ve ark., 2014; Rosen ve ark., 2015; Stal ve ark., 2015; Boz ve ark., 2019; Derya ve ark., 2019). Katılımcı Bilgi formunda toplam 13 soru bulunmaktadır

Annenin Doğumu Algılama Ölçeği (ADAÖ): Annenin Doğumu Algılama Ölçeği annelerin vajinal veya planlanmamış sezaryen doğum deneyimlerini nasıl algıladıklarını ölçen bir araçtır. Marut ve Mercer tarafından 1979 yılında geliştirilmiştir (Marut ve Mercer, 1979). Ülkemizde geçerlilik ve güvenilirliği ise Gungör tarafından 2004 yılında yapılmıştır (Gungör ve Beji, 2007). Annenin Doğumu Algılama Ölçeği 25 maddeden ve beş alt gruptan (Eşin Katılımı, Farkında Olma, Doğum Anındaki Deneyimler, Doğum Sonu, Doğumun Ağrı Dönemindeki Deneyimler) oluşan likert tipi bir ölçektir. Ölçekteki maddeler 1 ile 5 arası puanlanmaktadır. Maddeler 1-Hiç, 2-Biraz, 3-Orta, 4-Çok ve 5-Çok Fazla olarak değerlendirilmektedir. Tüm maddeler toplanarak ölçeğin toplam puanı hesaplanır. Ancak 15-16-17-18-19 numaralı sorular ters yönlü yapılarak toplanır. Kadınların ölçekten alabilecekleri en yüksek puan 125, en düşük puan ise 25'tir. Ölçekten alınan puanın artması annenin doğumda daha olumlu deneyimler yaşadığını, alınan minimum puan ise doğumda çok olumsuz deneyimler yaşadığını göstermektedir. Ölçeğin Türkçe versiyonunun Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0,83'tür (Gungör ve Beji, 2007). Bu çalışmada Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0,83 bulunmuştur.

Hastanın Hemşirelik Bakımını Algılayış Ölçeği (HHBAÖ): Hastanın hemşirelik bakımını algılayışlarını ve memnuniyetini ölçen bir araçtır. Ölçek Dozier ve arkadaşları tarafından 2001 yılında geliştirilmiştir (Dozier, Kitzman, Ingersoll, Holmberg ve Schultz, 2001). Ülkemizde geçerlilik ve güvenilirliği İpek Çoban ve Kaşıkçı tarafından yapılmıştır (İpek Çoban ve Kasıkçı, 2010). Toplam 15 maddeden oluşan likert tipi bir ölçektir. Her soru 0 ile 5 arası bir puan verilmektedir. Bireyden 0-Yanıtız, 1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4-Biraz Katılıyorum ve 5-Katılıyorum ifadelerden birisinin işaretlenmesi istenmektedir. Ölçekten en düşük 15 en yüksek 75 puan alınmaktadır. Ölçeğin kesme puanı 45'tir. Kesme puanın üzerinde puanlar olumlu tutumu ifade eder. Ölçekteki total puanın yükselmesi hastanın hemşirelik bakımından memnun olduğunu göstermektedir. Toplam puanın azalması ise olumsuz tutumu ifade etmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0,94'tür (İpek ve ark., 2010). Bu çalışmada Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0,93 bulunmuştur.

Araştırmanın Etik Yönü

Bu çalışma için etik kurul onayı Sağlık Bilimleri Üniversitesi Van Eğitim ve Araştırma Hastanesi Etik Kurulu'ndan alınmıştır (03/10/2019-Karar No: 2019/18). Araştırmanın yapılacağı hastaneden çalışma izni alınmıştır (17/10/2019-Karar No: 36866945-514.10). Katılımcılardan ise Helsinki Deklarasyonu uygun olarak hazırlanan çalışma onam formu aracılığıyla yazılı ve sözlü onam alınmıştır.

Verilerin Toplanması

Tanıtıcı bilgi formu postpartum servisinde yatan kadınlardan doğum sonu ilk 24 saat içinde araştırmacılar tarafından hasta odalarında yüz yüze görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Her bir görüşme yaklaşık 10-15 dakikada tamamlanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma verileri SPSS 20 (Statistical Package For Social Science) paket programında değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde frekans, ortalama, standart sapma, median, minimum ve maksimum değer kullanılmıştır. Ölçeklerden alınan puan ortalamalarını normal dağılıma sahip olup olmadığı görmek için Shapiro ve Kolmogorov-Smirnov testleri yapılmıştır. Normal dağılıma sahip olan değerler, bağımsız gruplar t testi, tek yönlü varyans analizi, normal dağılıma sahip olmayan puanları ise Mann-Whitney U testi ve Kruskal-Wallis testi yapılarak hesaplanmıştır. Ölçekler arası ilişkiyi belirlemek amacıyla Korelasyon uygulanmıştır.

Bulgular

Kadınların %40,2'sinin 19-24 yaş grubunda, %49,6'nın köyde yaşadıkları ve %37,6'sının okuryazar olmadığı saptanmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların tamamına yakını ev hanımı olduğu (%95,9), %61,1'nin sağlık güvencesinin olduğu, %58,1'nin geniş ailede yaşadığını, %63,4'nun orta düzeyde bir gelire sahip oldukları ve tamamına yakını sigara kullanmadığı (%90) belirlenmiştir. Bu çalışmada kadınların %50,4'ünün 19-24 yaş aralığında evlenmiş olduğu, %40,4'nün 3 ve üzeri doğum yaptığı, %72,7'sinin 1 kez düşük yaptığı saptanmıştır. Çalışmadaki katılımcıların %44,2'sinin doğum ağrısını hissetmedeki rahatlık durumuna göre rahat olduğu, %43,2'sinin gebelikteki eş desteğinin çok fazla olduğu belirlenmiştir (Tablo 1).

Bu çalışmada Annenin Doğumu Algılama Ölçeği toplam puan ortalaması $79,67 \pm 13,99$ (minimum= 36 - maksimum= 119) olarak saptanmıştır. Annenin Doğumu Algılama Ölçeği ilk alt boyutlarından Doğum Anındaki Deneyimler alt boyutun ortancası 18,00 (minimum= 7 - maksimum= 34), Doğumun Ağrı Dönemindeki Deneyimler alt boyutun ortancası 22,00 (minimum= 8 - maksimum= 34) bulunmuştur. Doğum Sonu Deneyimler alt boyutun ortancası 17,00 (minimum= 7 - maksimum= 34), Eşin Katılımı alt boyutun ortancası 14,00 (minimum= 4 - maksimum= 20) ve Farkında Olma alt boyutun ortancası 10,00 (minimum= 3 - maksimum= 15) olarak belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 1: Katılımcıların Sosyodemografik ve Obstetrik Özelliklerinin Dağılımı (n = 391)

Özellikler	n	%
Yaş		
19 -24 yaş	157	40,2
25-29 yaş	124	31,7
30- 34 yaş	65	16,6
35 yaş ve üzeri	45	11,5
En uzun süre yaşanan yer		
İl	164	42,0
İlçe	33	8,4
Köy	194	49,6
Öğrenim düzeyi		
Okuryazar değil	147	37,6
İlköğretim mezunu	165	42,2
Lise ve üzeri	79	20,2
Meslek		
Ev hanımı	375	95,9
Memur/işçi/serbest	16	4,1
Sağlık güvencesi		
Var	239	61,1
Yok	152	38,9
Aile tipi		
Çekirdek aile	164	41,9
Geniş aile	227	58,1
Ailenin ekonomik durumu algısı		
İyi	71	18,2
Orta	248	63,4
Kötü	72	18,4
Sigara kullanma durumu		
Kullanıyor	39	10,0
Kullanmıyor	352	90,0
Evlenme yaşı		
18 yaş ve altı	136	34,8
19 - 24 yaş	197	50,4
25 yaş ve üzeri	58	14,8
Doğum sayısı		
1 doğum	126	32,2
2 doğum	107	27,4
3 ve üzeri	158	40,4
Düşük sayısı*		
1	80	72,7
2 ve üzeri	30	27,3
Doğum ağrısı hissetme durumu		
Rahat değil	144	36,9
Biraz rahat	74	18,9
Rahat	173	44,2
Gebelik boyunca eş desteği durumu		
Hiç/Biraz	65	16,7
Orta	67	17,1
Çok	90	23,0
Çok fazla	169	43,2

*n = 110 kişi üzerinden hesaplandı.

Tablo 2: Annenin Doğumu Algılama Ölçeği (ADAÖ) ve Hastanın Hemşirelik Bakımını Algılayışı Ölçeği (HHBAÖ) Ortanca ve Ortalamalarının Dağılımı (n = 391)

	Sayı	Ort ± SS	Min. puan	Maks. puan
Annenin Doğumu Algılama Ölçeği	391	79,67 ±13,99	36	119
	Sayı	Ortanca	Min. puan	Maks. puan
Doğum anındaki deneyimler	391	18,00	7	34
Doğumun ağrı dönemindeki deneyimler	391	22,00	8	34
Doğum sonu	391	17,00	4	20
Eşin katılımı	391	14,00	4	20
Farkında olma	391	10,00	3	15
Hastanın Hemşirelik Bakımını Algılayışı Ölçeği	391	70,00	15	75

Min: En küçük değer; Maks: En büyük değer; Ort ± SS: Ortalama ± Standart Sapma

Bu çalışmada kadınların Hemşirelik Bakımını Algılayışı Ölçeği'nden aldıkları toplam puan ortancasının 70,00 (minimum= 15 - maksimum= 75) olduğu saptanmıştır (Tablo 2).

Tablo 3'te katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre ADAÖ puan ortanca ve ortalamalarının karşılaştırılması verilmiştir. Bu çalışmada elde edilen verilere göre sağlık güvencesi olan kadınların doğum algıları, sağlık güvencesi olmayan kadınlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0,05$) (Tablo 3).

Bu çalışmada elde edilen verilere göre sigara kullanan kadınların doğum algıları (puan ortancaları 73,00), sigara kullanmayanlara (puan ortancaları 81,00) göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Fark istatistiksel açıdan önemli bulunmuştur ($p < 0,05$) (Tablo 3).

Bu araştırma verilerine göre doğum ağrısını hissetmedeki rahatlık durumu rahat olanların doğum algıları (puan ortalamaları 83,69 ± 13,91), rahat olmayanlar (puan ortalamaları 76,19 ± 13,40) ile biraz olanlara (puan ortalamaları 77,02 ± 12,98) göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. İstatistiksel açıdan, farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p < 0,001$) (Tablo 3).

Tablo 3 incelendiğinde, gebelik boyunca eş desteğinin çok fazla olduğunu ifade eden kadınların diğer gruplara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kadınların gebelik boyunca aldıkları eş desteğine göre fark önemli bulunmuştur ($p < 0,05$) (Tablo 3).

Tablo 4 incelendiğinde, 19-24 yaş kadınların hemşirelik bakım algıları, 25-29 yaş, 30-34 yaş ve 35 yaş ve üzeri kadınlara göre daha düşük olduğu belirlenmiştir (sırasıyla ortanca değerleri 69,00; 71,00 ve 72,00). Gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0,05$). Yapılan ileri analiz so-

Tablo 3: Katılımcıların Sosyodemografik ve Obstetrik Özelliklerine Göre Annenin Doğumu Algılama Ölçeği (ADAÖ) Puan Ortanca ve Ortalamalarının Karşılaştırılması

Özellikler	Sayı	ADAÖ puanları	Min	Maks	İstatistiksel testler	
Sağlık güvencesi		Ort ± SS			t	p
Var	239	81,19 ± 14,01	41	119	2,723	0,007**
Yok	152	77,27 ± 13,66	36	116		
Sigara kullanma durumu		Ortanca			U	Z
Kullanıyor	39	73,00			5156	2,551
Kullanmıyor	352	81,00				
Doğum ağrısını hissetmedeki rahatlık durumu		Ort ± SS			F	p
Rahat değildim ⁽¹⁾	144	76,19 ± 13,40	41	118	13,784	0,000**
Biraz rahattım ⁽²⁾	74	77,02 ± 12,98	36	104		
Rahattım ⁽³⁾	173	83,69 ± 13,91	46	119		
*Fark:1-3, 2-3						
Gebelik boyunca eş desteği durumu		Ort ± SS			F	p
Hiç /Biraz ⁽¹⁾	65	75,26 ± 12,93	46	106	5,465	0,001**
Orta ⁽²⁾	67	77,47 ± 15,39	41	118		
Çok ⁽³⁾	90	78,95 ± 13,80	36	110		
Çok fazla ⁽⁴⁾	169	82,62 ± 13,34	54	119		
*Fark: 1-4, 2-4, 3-4						

F: One-way Anova testi; Min: En küçük değer; Maks: En büyük değer; *LSD: Coklu Analiz; ** p < 0,05; U: Mann-Whitney U testi; Z: Z skoru; t: Independent Samples t test; Ort ± SS: Ortalama ± Standart Sapma

Tablo 4: Katılımcıların Sosyodemografik ve Obstetrik Özelliklerine Göre Hastanın Hemşirelik Bakımını Algılayışı Ölçeği (HHBAÖ) Puan Ortanca Karşılaştırılması

Özellikler	Sayı	HHBAÖ puanlar	Min.	Maks.	İstatistiksel testler	
Yaş (n = 384)		Ortanca			KW	P
19 – 24 yaş ⁽¹⁾	157	69,00	15	75	8,056	0,045**
25 – 29 yaş ⁽²⁾	124	71,00	20	75		
30 – 34 yaş ⁽³⁾	65	72,00	32	75		
35 yaş ve üzeri ⁽⁴⁾	45	71,00	23	75		
*Fark: 1-2						
Öğrenim düzeyi					KW	P
Okuryazar değil ⁽¹⁾	147	70,00	25	75	8,744	0,013**
İlköğretim mezunu ⁽²⁾	165	72,00	20	75		
Lise ve üzeri ⁽³⁾	79	67,00	15	75		
*Fark: 2-3						
Ailenin ekonomik durumu algısı					KW	P
İyi ⁽¹⁾	71	72,00	30	75	12,916	0,002**
Orta ⁽²⁾	248	69,00	15	75		
Kötü ⁽³⁾	72	72,00	25	75		
*Fark: 1-2, 2-3						
Doğum sayısı					KW	P
1 doğum ⁽¹⁾	126	68,00	15	75	7,133	0,028**
2 doğum ⁽²⁾	107	70,00	25	75		
3 ve üzeri ⁽³⁾	158	71,00	20	75		
*Fark: 1-3						

KW: Kruskal-Wallis testi; Min: En küçük değer; Maks: En büyük değer; *Dunn's procedure; ** p < 0,05

nuçlarına göre bu farkın 19–24 yaş arasındaki kadınlarla, 25-29 yaştaki kadınlar arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır (Tablo 4).

Bu çalışmada elde edilen verilere göre ilköğretim mezunu olan kadınların hemşirelik bakım algıları, okuryazar olmayan kadınlara ve lise/üniversite mezunu kadınlardan daha yüksek olduğu saptanmıştır (sırasıyla ortanca değerleri 72,00; 70,00; 67,00). Gruplar arası fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p < 0,05). İleri analizlere göre farkın ilköğretim mezunu olan kadınlarla, lise/üniversite mezunu kadınlar arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır (Tablo 4).

Bu çalışmada elde edilen verilere göre ailenin ekonomik durumu iyi olan kadınların hemşirelik bakım algıları, ailenin ekonomik durumu orta ve ailenin ekonomik durumu kötü olan kadınlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (sırasıyla ortanca değerleri 72,00; 72,00; 69,00). Yapılan değerlendirmede, ailenin ekonomik durumlarına göre HHBAÖ puanları açısından fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p < 0,05) (Tablo 4).

Bu çalışmada elde edilen verilere göre bir doğum yapan kadınlar ile iki doğum yapan kadınların, üç ve üzeri doğum yapan kadınların hemşirelik bakım göre daha düşük olduğu saptanmıştır (sırasıyla ortanca değerleri 68,00; 70,00; 71,00). İstatistiksel olarak fark anlamlı bulunmuştur (p < 0,05). İleri analiz sonuçlarına göre bu farkın bir doğum yapmış olanlarla, üç ve üzeri doğum kadınlar arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır (Tablo 4).

Tablo 5: Katılımcıların Annenin Doğumu Algılama Ölçeği (ADAÖ) ve Hastanın Hemşirelik Bakımını Algılayışı Ölçeği (HHBAÖ) Puanları Arasındaki Korelasyon Analizi (n = 391)

Değişkenler	n	r	p
Annenin Doğumu Algılama Ölçeği (ADAÖ) puanı	391	0,305	0,000*
Hastanın Hemşirelik Bakımını Algılayışı Ölçeği (HHBAÖ)			

r: Spearman korelasyon testi; * p < 0,05

Annenin Doğumu Algılama Ölçeği ve Hastanın Hemşirelik Bakımını Algılayışı Ölçeği puanları arasında yapılan Spearman korelasyon analizi sonucu istatistiksel açıdan pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki saptanmıştır (r = 0,305; p < 0,001) (Tablo 5).

Tartışma

Doğum eyleminde kadının doğumu nasıl algıladığı önemlidir. Olumlu bir doğum algısı, anne-bebek bağını kolaylaştırır ve sağlığını olumlu yönde etkiler (Karlström ve ark., 2015; Mukamurigo ve ark., 2017). Aksine, olumsuz bir deneyim postpartum depresyon, ikincil doğum korkusu ve post-travmatik stres bozukluğu riskini artırır (Klabbers, van Bakel, van den Heuvel ve Vingerhoets, 2016; Mukamurigo ve ark., 2017).

Bu çalışmada annelerin hem doğumu hem de hemşirelik bakımını algılayışının olumlu yönde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kadınların hemşirelik bakımı algılayışı da olumlu yönde olduğu (puan ortancası 70,00) belirlenmiştir. Araştırmada doğumu algılayışı ile hemşirelik bakımı algılayışı arasında pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir (r = 0,305). Doğum algısı üzerine yapılan çalışmalarda, sağlık personelinin profesyonel bakımın alınması doğum algısını olumlu yönde etkilemiştir (Redshaw ve ark., 2014; Rosen ve ark., 2015; Mukamurigo ve ark., 2017; Werner-Bierwisch ve ark., 2018). Literatürdeki bu çalışmalar araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Benzer çalışmalarda da hemşirelik bakımını olumlu algılayışın doğum sürecini de olumlu etkilediği belirlenmiştir (Redshaw ve ark., 2014; Rosen ve ark., 2015; Mukamurigo ve ark., 2017; Werner-Bierwisch ve ark., 2018; Yılmaz ve Nazik, 2018; Boz ve ark., 2019; Derya ve ark., 2019).

Bu çalışmada kadınların doğum algılarını etkileyebileceği düşünülen faktörlerden biri kadınların sağlık güvencesidir. Bilgin ve arkadaşları (2018) tarafından yapılan çalışmada, sosyal güvencesi olan kadınların, doğumdan daha memnun kaldıklarını belirtmişlerdir (Bilgin, Bedriye, Potur ve Ayhan, 2018). Belirtilen çalışma bu araştırmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir. Sosyal güvencenin kadınların doğum sürecindeki bakım gereksinimlerini karşılayabilmesi düşüncesine yol açabileceği ve doğumun algısını artırabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada sigara kullanımının, doğum algısını etkileyebileceği faktörlerden biri olduğu bulunmuştur. Literatürde sigara kullanımının doğum algısı üzerine etkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Sigara kullanımının gebelikle ilgili bazı sağlık problemlerine yol açtığı ve bunun da doğum algısını düşürebileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada kadınların hemşirelik bakım algılayışını etkileyebileceği düşünülen faktörlerden biri yaştır. Yılmaz ve Nazik tarafından yapılan çalışmada yaşın hemşirelik bakımı üzerine istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır (Yılmaz ve Nazik, 2018). Literatürdeki çalışma bu araştırma bulguları ile benzerlik göstermemektedir. Bu çalışmada yaşın küçük olmasının hemşirelik bakımını olumsuz yönde etkilediği saptanmıştır. Küçük yaş ileri yaşa göre daha deneyimsiz, daha heyecanlı ve algılamanın daha olumsuz olduğu bir dönem olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada eğitim durumu, hemşirelik bakımının algılarını etkileyebileceği faktörlerden biri olduğu bulunmuştur. Coşar ve Demirci (2012) tarafından yapılan çalışmada eğitim seviyesinin hemşirelik bakımı algısını etkilediğini ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur (Coşar ve Demirci, 2012). Literatürdeki çalışma bu araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir. Yılmaz ve Nazik tarafından yapılan çalışmada eğitim durumu hemşirelik bakımı algısını etkilemediği saptanmamıştır (Yılmaz ve Nazik, 2018). Literatürdeki çalışmalar bu araştırmanın bulguları ile paralellik göstermemektedir.

Bu çalışmada kadınların hemşirelik bakım algılarını etkileyebileceği düşünülen faktörlerden biri ailenin ekonomik durumudur. Literatürde ailenin ekonomik durumunun hemşirelik bakım algılarını üzerine etkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Kadınların ekonomik durumu yükseldiğinde, profesyonel bakım hizmetlerinin daha iyi anlaşıldığı düşünülmektedir.

Bu çalışmada genel doğum ağrısıyla başa çıkma durumunun, doğum algılarını etkileyebileceği faktörlerden biri olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada doğum algısını belirlemede doğum ağrısındaki rahatlık durum en fazla etkiye sahip parametredir. Bryanton, Gagnon, Johnston ve Hatem tarafından yapılan çalışmada, doğum sancısıyla başa çıkma yeteneği, doğum algısını olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir (Bryanton, Gagnon, Johnston ve Hatem, 2008). Literatürdeki çalışma bu araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir. Kadınların ağrı ve diğer zorluklarla başa çıkma yetenekleri, doğum deneyimlerine olumlu katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada kadınların doğum algılarını etkileyebileceği düşünülen faktörlerden biri eş desteğinin olmasıdır. Coşar ve Demirci tarafından yapılan çalışmada eş desteğinin doğum algısını olumlu etkilediğini bulmuşlardır (Coşar ve Demirci, 2012). Eş desteğinin kadınlara kendilerini daha güvende hissederek doğumla ilgili korkularını azalttığı düşünülmektedir.

Bu araştırmada doğum sayısının, hemşirelik bakım algılarını etkileyen faktörlerden biri olarak saptanmıştır. Yapılan çalışmalarda doğum sayısı ile hemşirelik bakım algılayışı arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (Dahlberg ve Aune, 2013; Yılmaz ve Başer, 2017). Birden fazla doğum olan kadınların, doğum sürecine ve sağlık profesyonellerine daha iyi adapte olması, onları anlaması ve ortak hareket etmesi daha olası olduğu düşünülmektedir.

Annenin Doğumu Algılama Ölçeği puanı ile Hastanın Hemşirelik Bakımını Algılayışı Ölçeği puanı arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Spearman korelasyon analizi sonucu istatistiksel olarak pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki saptanmıştır. Bu araştırmada annenin doğumu algılama durumunun, hemşirelik bakımını algılama üzerine olumlu etkisi olduğu belirlenmiştir. Yılmaz ve Nazik tarafından yapılan çalışmada pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Yılmaz ve Nazik, 2018). Literatürdeki çalışma bu araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sadece bir eğitim araştırma hastanesinde yapılmış olması ve sonuçların doğum yapmış bütün kadınlara genellenememesi ve araştırma sonuçlarının gerçekleştirildiği örneklem grubu ile sınırlı olması, araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak, vajinal doğum yapan kadınların doğum algısı olumlu, hemşirelik bakımı algılayışı ise yüksektir. Vajinal doğum yapan kadınların doğumu ve hemşirelik bakımını algılayışı arasındaki olumlu yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Hemşirelerin kadınların doğum algılarını artırmaya yönelik doğuma hazırlık eğitimleri verilmesi, hasta-hemşire arasında güven inşa etmeleri ve doğumdan hemen sonra ten tene teması sağlanması önerilmektedir.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik kurul onayı, SBÜ Van Eğitim ve Araştırma Hastanesi Etik Kurulundan alınmıştır (Tarih:03.10.2019 ve Sayı No:18).

Yazarların Katkı Düzeyleri: Çalışma Fikri (Konsepti) ve Tasarımı - YS, SZ; Veri Toplama /Literatür Tarama - YS, SZ; Verilerin Analizi ve Yorumlanması -YS; Makalenin Hazırlanması - YS; Yayınlanacak Son Haline Onay Verilmesi - SZ.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadıklarını açıklamışlardır.

Kaynaklar

- Bilgin, N.Ç., Bedriye, A.K., Potur, D.C., ve Ayhan, F. (2018). Doğum yapan kadınların doğumdan memnuniyeti ve etkileyen faktörler. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 5(3), 342-352. doi: 10.17681/hsp.422360
- Boz, İ., Akgün, M., Duman, F., Uçan, H., Göksu, M., Coşkun, G., ve Hayta, G. (2019). Gebelerin doğum eyleminde algıladıkları destekleyici bakım ile doğum algıları arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, 16(4), 187-190.
- Buldan, Ö., ve Kurban, N. K. (2018). Kronik hastalığı olan olguların anksiyete ve depresyon düzeyleri ile hemşirelik bakımı algısı arasındaki ilişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11(4), 274-282.
- Bryanton, J., Gagnon, A.J., Johnston, C., & Hatem, M. (2008). Predictors of women's perceptions of the childbirth experience. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 37(1), 24-34. doi:10.1111/j.1552-6909.2007.00203.ks
- Coşar, F., ve Demirci, N. (2012). Lamaze felsefesine dayalı doğuma hazırlık eğitiminin doğum algısı ve doğuma uyum sürecine etkisi. *SDU Journal of Health Science Institute/SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 18-30.
- Dahlberg, U., & Aune, I. (2013). The woman's birth experience—The effect of interpersonal relationships and continuity of care. *Midwifery*, 29(4), 407-415. doi:10.1016/j.midw.2012.09.006
- Derya, Y.A., Erdemoğlu, Ç., Özşahin, Z., ve Karakayalı, Ç. (2019). Annenin doğumu algılamasının doğum sonu güvenlik hissine etkisi. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(3), 88-95.
- Dozier, A.M., Kitzman, H.J., Ingersoll, G.L., Holmberg, S., & Schultz, A.W. (2001). Development of an instrument to measure patient perception of the quality of nursing care. *Research in Nursing & Health*, 24(6), 506-517. doi:10.1002/nur.10007
- Gungor I., & Beji N.K. (2007). Effects of fathers' attendance to labour and delivery on the experience of childbirth in Turkey. *Western Journal of Nursing Research*, 29(2), 213-231.
- İpek Coban, G., ve Kasıkci, M. (2010). Reliability and validity of the scale of patient perception of hospital experience with nursing care in a Turkish population. *Journal of Clinical Nursing*, 19(13-14), 1929-1934. doi:10.1111/j.1365-2702.2009.03125.ks
- İsbir, G.G., ve İnci, F. (2014). Travmatik doğum ve hemşirelik yaklaşımları. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 29-40.
- Kapısız, Ö., Karaca, A., Özkan, F.S., ve Savaş, H.G. (2017). Hemşirelik öğrencilerinin doğum algısı. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 156-160.
- Karaçam, Z., ve Akyüz, E.Ö. (2011). Doğum eyleminde verilen destekleyici bakım ve ebe/hemşirenin rolü. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 19(1), 45-53.
- Karlström, A., Nystedt, A., & Hildingsson, I. (2015). The meaning of a very positive birth experience: focus groups discussions with women. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 15(1), 1-8. doi: 10.1186/s12884-015-0683-0

- Klabbers, G.A., van Bakel, H.J., van den Heuvel, M.M., & Vin-gerhoets, A.J. (2016). Severe fear of childbirth: Its features, assesment, prevalence, determinants, consequences and possible treatments. *Psychological Topics*, 25(1), 107-127.
- Kol, E., Geçkil, E., Arıkan, C., İter, S.M., Özcan, Ö., Şakirgün, E., ... Atay, S. (2017). Türkiye’de hemşirelik bakım algısının incelenmesi. *Acıbadem Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(3), 163-172.
- Marut, J. S., & Mercer, R. T. (1979). Comparison of primiparas’ perceptions of vaginal and cesarean births. *Nursing Research*, 28, 260-266. doi:10.1097/00006199-197909000-00002
- Mukamurigo, J.U., Berg, M., Ntaganira, J., Nyirazinyoye, L., & Dencker, A. (2017). Associations between perceptions of care and women’s childbirth experience: a population-based cross-sectional study in Rwanda. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 17(1), 1-7. doi: 10.1186/s12884-017-1363-z
- Redshaw, M., Hennegan, J., & Kruske, S. (2014). Holding the baby: early mother–infant contact after childbirth and outcomes. *Midwifery*, 30(5), 177-187. doi:10.1016/j.midw.2014.02.003
- Rosen, H.E., Lynam, P.F., Carr, C., Reis, V., Ricca, J., Bazant, E.S., & Bartlett, L.A. (2015). Direct observation of respectful maternity care in five countries: a cross-sectional study of health facilities in East and Southern Africa. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 15(1), 1-11. doi: 10.1186/s12884-015-0728-4
- Sandin-Bojö, A.K., Kvist L.J., Berg M., & Wilde Larsson B. (2011) What is, could be better: Swedish women’s perceptions of their intrapartal care during planned vaginal birth. *International Journal of Health Care Quality Assurance*, 24(1), 81-95. doi:10.1016/j.midw.2010.04.007
- Sigurdardottir, V.L., Gamble, J., Gudmundsdottir, B., Kristjansdottir, H., Sveinsdottir, H., & Gottfredsdottir, H. (2017). The predictive role of support in the birth experience: A longitudinal cohort study. *Women and Birth*, 30(6), 450-459. doi:10.1016/j.wombi.2017.04.003
- Stal, K.B., Pallangyo, P., van Elteren, M., van den Akker, T., van Roosmalen, J., & Nyamtema, A. (2015). Women’s perceptions of the quality of emergency obstetric care in a referral hospital in rural Tanzania. *Tropical Medicine & International Health*, 20(7), 934-940. doi:10.1111/tmi.12496
- Werner-Bierwisch, T., Pinkert, C., Niessen, K., Metzger, S., & Hellmers, C. (2018). Mothers’ and fathers’ sense of security in the context of pregnancy, childbirth and the postnatal period: an integrative literature review. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 18(1), 1-16. doi:10.1186/s12884-018-2096-3
- Yılmaz, E., ve Nazik, F. (2018). Annelerin doğumu algılayışı ile hemşirelik bakımını algılayışı arasındaki ilişki. *Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, 15(2), 52-56.
- Yılmaz, F.A., ve Başer, M. (2017). Normal doğumda öğrenici hemşireler ve klinik hemşireler tarafından verilen bakımın anne memnuniyetine etkisi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (1), 24-28.

Araştırma makalesi / Research article • DOI: 10.48071/sbuhemsirelik.997960

COVID-19 Pandemi Korkusu ile Hemşirelerin Bakım Verici Rolüne İlişkin Tutumları Arasındaki İlişki

The Relationship Between Fear of the COVID-19 Pandemic and Nurses' Attitudes to the Caregiver Role

Ebubekir Kaplan¹ , Mehmet Cihad Aktaş¹ , Hatice Kaya²

Yazarların ORCID numaraları / ORCID IDs of the authors:

E.K. 0000-0001-6577-6094; M.C.A. 0000-0002-6529-9766;
H.K. 0000-0002-8427-0125

¹Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Van

²İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Esasları Ana Bilim Dalı, İstanbul

Sorumlu yazar / Corresponding author: Ebubekir Kaplan,
E-posta: ebubekirkaplan@yyu.edu.tr

Geliş tarihi / Date of receipt: 20.09.2021

Kabul tarihi / Date of acceptance: 19.10.2021

Atıf / Citation: Kaplan, E., Aktaş, M.C., ve Kaya, H. (2021). COVID-19 pandemi korkusu ile hemşirelerin bakım verici rolüne ilişkin tutumları arasındaki ilişki. *SBÜ Hemşirelik Dergisi*, 3(3), 135-140. doi: 10.48071/sbuhemsirelik.997960

ÖZ

Giriş: Yeni ortaya çıkan bulaşıcı hastalıklarla ilişkili korku ve endişe, hemşirelerin mesleki sorumlulukları ile kişisel güvenlik algıları arasında çatışmaya neden olabilmekte, bu durum hemşirelerin bakım verici rolünü etkileyebilmektedir. Nitekim hemşirelerin salgınlarda çalışma koşullarının kötüleşmesi, hasta bakım kalitesinin olumsuz yönde etkilenmesine yol açmaktadır.

Amaç: Araştırmada hemşirelerin COVID-19 pandemi korku düzeyleri ile bakım verici rolüne ilişkin tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlandı.

Yöntem: Tanımlayıcı tipteki araştırmanın örneklemini, Ekim 2020 - Mart 2021 tarihleri arasında Van ilinde COVID-19 pandemi hastanesinde aktif çalışan 310 hemşire oluşturdu. Araştırma verileri Kişisel Bilgi Formu, COVID-19 Korkusu Ölçeği, Hemşirelerin Bakım Verici Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği kullanılarak toplandı. Veriler tanımlayıcı, karşılaştırmalı ve ilişki arayıcı istatistikler kullanılarak analiz edildi.

Bulgular: Araştırmada, kadın hemşirelerde COVID-19 Korkusu Ölçeği puan ortalamaları arasında; çocuğu olmayan, lisansüstü eğitim düzeyine sahip ve yalnız yaşayan hemşirelerde Hemşirelerin Bakım Verici Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olduğu belirlendi ($p < 0,05$). COVID-19 Korkusu Ölçeği puanları ile Hemşirelerin Bakım Verici Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadı ($p > 0,05$).

Sonuç: COVID-19 hastalarına bakım veren hemşirelerin pandemiden psikolojik açıdan olumsuz etkilendiği, bakım verici rollerine ilişkin tutumlarının olumlu yönde olduğu saptandı.

Anahtar Kelimeler: COVID-19; hemşirelik, hemşirelik bakımı; korku.

ABSTRACT

Introduction: Fear and anxiety associated with newly emerging infectious diseases may cause a conflict between nurses' professional responsibilities and their perceptions of personal safety, which may affect the caregiver role of nurses. As a matter of fact, the worsening of working conditions of nurses during epidemics causes the quality of patient care to be adversely affected.

Aim: The aim of the study is to determine the relationship between nurses' COVID-19 pandemic fear levels and their attitudes towards the caregiver role.

Method: The sample of the descriptive study consisted of 310 nurses who were actively working in the COVID-19 pandemic hospital in Van between October 2020 and March 2021. Research data were collected using the Personal Information Form, the COVID-19 Fear Scale, and the Nurses' Attitude towards Caregiver Roles Scale. Data were analyzed using descriptive, comparative and correlational statistics.

Results: In the study, between female nurses and the COVID-19 Fear Scale mean scores; it was determined that there was a statistically significant difference between the mean scores of the Nurses' Attitudes towards Caregiver Roles of the nurses who did not have children, had a postgraduate education level and lived alone ($p < 0,05$). There was no statistically significant relationship between the mean scores of the COVID-19 Fear Scale and the Nurses' Attitudes Regarding Caregiver Roles Scale ($p > 0,05$).

Conclusion: It was determined that the nurses who care for COVID-19 patients were negatively affected psychologically by the pandemic, and their attitudes towards their caregiver roles were positive.

Keywords: COVID-19; fear; nursing; nursing care.

Bu eser, Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Giriş

Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVID-19) dünya gündemine insanlığı derinden etkileyen sarsıcı bir salgın olarak girmiştir. COVID-19 ilk olarak Çin'in Wuhan kentinde Aralık 2019'da ortaya çıkmış, diğer eyaletlerinde ve birçok ülke ve kıtada hızla yayılım göstermiştir (Zhou ve ark., 2020). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından bu hastalık, endişe verici küresel bir halk sağlığı sorunu olarak tanımlanmış, 11 Mart 2020'de pandemi olarak kabul edilmiştir (Nguyen ve ark., 2020; Moorhead ve ark., 2021).

Salgın hastalıklar genel olarak toplumda korku ve endişeye neden olmaktadır. Bu gibi durumlar sağlık kurumları ve toplumlar üzerinde önemli sosyal ve ekonomik yükler getirebilmektedir (Meng, 2015). Yeni bulaşıcı hastalıklar ortaya çıktığında, hastalığın bulaşma yolu net olmadığından, hastalarla temas halinde olan sağlık çalışanları, hastalığın bulaşma ve ölümle ilgili endişeleri nedeniyle daha fazla korku hissedebilmektedirler (Alsubaie ve ark., 2019; Lee, Hong ve Park, 2020; Yang ve Jung, 2020). Hemşireler COVID-19 hastalığının yönetiminde çok önemli roller oynamaktadır ve bu nedenle hemşirelerin yaşadığı stres ve endişe hasta bakım kalitesini olumsuz etkileyebilmektedir. Stres faktörlerinden biri olan hastalık kapma ve bulaştırma korkusu, hemşirelerin fiziksel ve psikolojik iyilik halini etkileyebilecek olumsuz bir duygudur. COVID-19 korkusu, hemşireleri kendilerini ve ailelerini korumak için davranış geliştirmek durumunda bırakmaktadır (Kackin, Ciydem, Acı ve Kutlu, 2020; Yıldırım, Geçer ve Akgül, 2021).

Uluslararası Hemşireler Konseyi (International Council of Nursing [ICN]) raporuna göre hemşireler arasında yaklaşık olarak 2.200 üzerinde COVID-19 kaynaklı ölüm ve 1,6 milyondan fazla enfekte hemşire kayda geçmiştir. Buna ek olarak, hemşireler arasında işten ayrılmalarına neden olacak seviyede tükenmişlik ve bitkinlik durumları söz konusu olmuştur (International Council of Nursing [ICN], 2021). Pandemi ile mücadelede ön saflarda yer alan hemşirelerin güvenliği ve sağlığı, hastalara güvenli ve kaliteli hemşirelik bakımı sağlamak için kritik öneme sahiptir ve COVID-19 krizinin veya gelecekteki pandemilerin üstesinden gelme arayışında hayati öneme sahiptir (Villar ve ark., 2021).

Yeni ortaya çıkan bulaşıcı hastalıklarla ilişkili korku ve endişe, hemşirelerin mesleki sorumlulukları ile kişisel güvenlikleri arasında çatışmaya neden olabilir, bu durum bakım kalitesini düşürebilir. Nitekim literatürde hemşirelerin salgın sırasında çalışma koşullarının kötüleşmesi ve rutinlerin değişmesi nedeniyle hasta bakım kalitesinin olumsuz etkilendiğini ve etik ikilemlerin ortaya çıktığını bildirdiği görülmektedir (Kackin ve ark., 2020). Yeni bulaşıcı hastalıklarla ilişkili korku ve endişe verici durumları çözmek ve sağlık personeli için destekleyici bir sistem kurmak tedavi kalitesini artırabilmektedir (Choi ve Kim, 2018). Bunu sağlamak için ortaya çıkan bir salgın sırasında hemşirelerin deneyimlerini ve bu deneyimlerin hemşireleri, hastaları ile ailelerini ve sağlık sistemini nasıl etkilediğini derinlemesine açıklamak önemli olacaktır. Pandeminin ön

saflarında yer alan hemşirelerin yaşayabilecekleri korkunun, hemşirelik bakım verici rolünü olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Amaç

Bu çalışmada COVID-19 pandemi korkusu ile hemşirelerin bakım verici rolüne ilişkin tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlandı.

Araştırma Soruları

1. Hemşirelerin COVID-19 pandemisine ilişkin korkuları ne düzeydedir?
2. COVID-19 pandemi korkusu ile hemşirelerin bakım verici rolü arasında ilişki var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Tasarımı

Araştırma, tanımlayıcı tipte yapıldı.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma Ekim 2020 - Mart 2021 tarihleri arasında, Van ilinde bir COVID-19 pandemi hastanesinde görev almış hemşireler ile yapıldı.

Araştırma Evreni ve Örneklemi

Araştırma yapılan ilde pandemi hastanesi bünyesinde 1300 hemşire çalışmaktadır. Evreni bilinen örneklem hesaplamasında %95 güven aralığı, %5 hata payı ile yapılan güç analizi sonrası, çalışmaya dahil edilecek katılımcı sayısı 297 olarak hesaplandı, olası eksik doldurulmuş anket formlarını dikkate alarak çalışmaya 310 hemşire dahil edildi.

Araştırmaya dâhil edilme kriterleri;

- 18 yaş ve/veya üzeri grupta olma,
- COVID-19 pandemisi sürecinde hastanede aktif olarak çalışmış olma,
- Araştırmaya katılmaya istekli ve gönüllü olmadır.

Araştırmanın dâhil etmeme kriterleri;

- Pandemi sürecinde aktif olarak çalışmamadır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları olarak Kişisel Bilgi Formu, COVID-19 Korkusu Ölçeği (KKÖ) ve Hemşirelerin Bakım Verici Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği (HBRTÖ) kullanıldı.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından literatür (Arpacioğlu, Baltalı ve Ünübol, 2021; Çalışkan, Kargın ve Ersöğütçü, 2021; Nehir ve Güngör Tavşanlı, 2021) taraması kapsamında geliştirilen, katılımcıların sosyodemografik özelliklerini (yaşı, cinsiyeti, medeni durumları, çalıştıkları birim, eğitim durumu, çocuk varlığı, COVID-19 tanımlı hastaya bakım verme durumu ve kiminle yaşadığı) belirlemek üzere sekiz sorudan oluşmaktadır.

COVID-19 Korkusu Ölçeği (KKÖ) (Fear of COVID-19 Scale [FCV-19S]): COVID-19 pandemi korkusunu değerlendirmek üzere Ahorsu ve arkadaşları (2020) tarafından hazırlanmış olup Türkçe geçerlik-güvenirlik çalışması Satici, Gocet-Tekin, Deniz ve Satici (2020) tarafından yapılmıştır. Yedi maddeden oluşan tek boyutlu ve 5'li Likert tipi bir ölçektir. Ölçekten 7-35 arası puanlar alınmaktadır. Yüksek puanlar daha fazla COVID-19 korkusunu göstermektedir. Ölçeğin Türkçe uyarlamasında Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,84 olarak saptanmıştır (Satici ve ark., 2020). Bu çalışmada Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,81 olarak bulundu.

Hemşirelerin Bakım Verici Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği (HBRTÖ): Hemşirelerin bakım verici rolüne ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla Kocak, Albayrak ve Büyükkayacı Duman (2014) tarafından geliştirilmiş ve geçerlik ve güvenilirliği yapılmış 16 maddeden oluşan 5'li likert tipi bir ölçektir. Katılımcılar tarafından ölçeğin maddeleri "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum", "Kısmen Katılıyorum", "Katılıyorum" ve "Tamamen Katılıyorum" yanıtları ile değerlendirmekte ve bu değerlendirmeler 1-5 arasında puanlanmaktadır. Ölçekten alınan en düşük puan 16, en yüksek puan 80'dir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,91 olarak bulunmuştur (Kocak ve ark., 2014). Bu çalışmada Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,90 olarak bulundu.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yapıldığı kurumdan yazılı izin (Tarih: 22.10.2020) ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan etik kurul onayı (16/10/2020 tarih ve 2020/07-05 sayılı karar) alındı. Ayrıca kullanılan ölçeklerin geçerlik-güvenirlik çalışmasını yapan yazarlardan elektronik posta yoluyla izin alındı. COVID-19 çalışmalarına başlamadan önce Sağlık Bakanlığı'na COVID-19 çalışmalarını için bilimsel araştırma başvurusu yapıldı ve izin alındı.

Verilerin Toplanması

Pandemi koşullarında veriler çevrimiçi anket yoluyla toplandı. Veriler, araştırmanın yürütüldüğü pandemi hastanesinde COVID-19 sürecinde çalışan hemşirelerden, Google Form uygulaması ile elde edildi. Araştırmaya katılmayı kabul eden hemşirelerden çevrimiçi onam alınarak ölçekler dolduruldu.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 22.0 (Statistical Package for Social Science) paket programında analiz edildi. Verilerin değerlendirilmesinde hemşirelerin tanıtıcı özelliklerini incelemek amacıyla frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma, minimum, maksimum gibi tanımlayıcı istatistiklerden yararlanıldı. Bağımsız iki grubun ortalamalarının karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t testi, ikiden fazla bağımsız grubun karşılaştırılmasında Tek yönlü varyans analizi kullanıldı. Tek yönlü varyans analizinde grup farklılıkları için varyans homojenliği sağlandığında Tukey HSD, sağlanmadığında Tamhane çoklu grup karşılaştırma testi

ve Kruskal Wallis varyans analizi kullanıldı. Normal dağılım göstermeyen gruplarda korelasyon için Sperman Korelasyon testi kullanıldı. Analizler için anlamlılık seviyesi $p < 0,05$ olarak kabul edildi.

Bulgular

Tablo 1 incelendiğinde; araştırmaya dahil edilen hemşirelerin yaş ortalamasının $29,05 \pm 6,05$ yıl, %64,5'inin 30 yaşın altında olduğu, %50,3'ünün erkek olduğu belirlendi. Hemşirelerin %55,5'inin bekâr, %64,5'inin çocuğunun olmadığı ve %68,1'inin lisans mezunu olduğu bulundu. Hemşirelerin %71,6'sının ailesiyle yaşadığı, %31,9'unun yoğun bakımlarda çalıştığı ve %75,5'inin COVID-19 tanılı hastaya bakım verdiği saptandı.

Tablo 1: Hemşirelerin Sosyodemografik Özellikleri (n = 310)

Özellikler	Ort ± SS	Min - Maks
Yaş (yıl)	29,05 ± 6,05	18 - 58
	n	%
Yaş (yıl)		
18-30	200	64,5
31 yaş ve üzeri	110	35,5
Cinsiyet		
Erkek	154	49,7
Kadın	156	50,3
Medeni durum		
Evlü	138	44,5
Bekar	172	55,5
Çocuk varlığı		
Evet	110	35,5
Hayır	200	64,5
Eğitim durumu		
Lise	24	7,7
Önlisans	37	11,9
Lisans	211	68,1
Lisansüstü	38	12,3
Kiminle yaşadığı		
Yalnız	48	15,5
Ailemle	222	71,6
Arkadaşlarım ile	40	12,9
COVID-19 tanılı hastaya bakım verme durumu		
Evet	234	75,5
Hayır	76	24,5
Çalışılan birimler		
Dahili birimler	70	22,6
Cerrahi birimler	33	10,6
Yoğun bakım ünitesi	99	31,9
Acil servis	34	11,0
Ameliyathaneler	74	23,9

Ort ± SS: Ortalama ± Standart Sapma; Min: Minimum; Maks: Maksimum

Tablo 2: Hemşirelerin COVID-19 Korkusu Ölçeği ve Hemşirelerin Bakım Verici Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği Puanları (n = 310)

Ölçekler	Ort ± SS	Alınan Min-Maks Değerler	Alınabilecek Min-Maks Değerler
KKÖ	19,54 ± 5,17	7-34	7-35
HBRTÖ	61,25 ± 9,62	22-80	16-80

KKÖ: Hemşirelerin COVID-19 Korkusu Ölçeği; HBRTÖ: Hemşirelerin Bakım Verici Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği; Ort ± SS: Ortalama ± Standart Sapma; Min: Minimum, Maks: Maksimum

Araştırmada, hemşirelerin COVID-19 Korkusu Ölçeği (KKÖ) toplam puan ortalamasının 19,54 ± 5,17 ve HBRTÖ toplam puan ortalamasının 61,25 ± 9,62 olduğu belirlendi (Tablo 2).

Hemşirelerin sosyodemografik özellikleri ile KKÖ ve HBRTÖ puan ortalamaları karşılaştırmasına ilişkin bulgular Tablo 3'te gösterildi. Hemşirelerin KKÖ puan ortalaması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılık bulundu ($p < 0,05$). Kadın hemşirelerin KKÖ puan ortalaması, erkek hemşirelerden istatistiksel açıdan anlamlı derecede daha yüksekti. Hemşirelerin HBRTÖ puan ortalaması ile çocuk sahibi olma durumu arasında ($p < 0,05$) eğitim durumları ($p < 0,001$) ve kiminle yaşadığı ($p < 0,05$) değişkenleri yönünden istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulundu. Çocuk sahibi olmayan, lisansüstü mezunu olan ve yalnız yaşayan hemşirelerin HBRTÖ puan ortalaması istatistiksel açıdan anlamlı derecede daha yüksekti ($p < 0,05$).

Hemşirelerin diğer sosyodemografik özellikleri ile KKÖ ve HBRTÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadı ($p > 0,05$). Ayrıca, KKÖ ve HBRTÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki saptanmadı ($r = 0,098$; $p > 0,05$) (Tablo 4).

Tablo 4: COVID-19 Korkusu Ölçeği Puanları ile Hemşirelerin Bakım Verici Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması (n = 310)

	Hemşirelerin Bakım Verici Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği	
Hemşirelerin COVID-19 Korkusu Ölçeği	r	0,098
	p	0,084

r: Spearman Korelasyon Katsayısı

Tartışma

Pandemi ile mücadelede ön saflarda yer alan hemşirelerin rolü hayati ve büyüktür. Dolayısıyla bu durum hemşirelerin enfekte olma ve yakınlarını enfekte etme korkusu yaşamalarına ve dolayısıyla strese ve endişeye daha duyarlı hale getirmektedir (Temsah ve ark., 2020). Pandemi korkusu sadece hasta bakımını değil, aynı zamanda hemşirelerin günlük yaşam aktivitelerini de olumsuz etkileyebilmektedir. Mevcut araştırmalar, sağlık çalışanlarının COVID-19 pandemisi nedeniyle psikolojik sorunlar yaşadığını göstermiştir (Chen ve ark., 2020; Temsah ve ark., 2020). Hemşireler, COVID-19 tanısı olan hastalara bakım verirken sosyal izolasyon, rol çatışmaları vb. nedenlerle korku ve endişe başta olmak üzere önemli psikolojik sorunlar yaşamaktadırlar (Chen ve ark., 2020; Zhang ve ark., 2020).

Araştırmada hemşirelerin COVID-19 Korkusu Ölçeği'ne ilişkin toplam puan ortalamasının orta düzeyde (19,54 ± 5,17) olduğu saptandı. Çalışmanın bu bulgusu literatür ile paralellik

Tablo 3: Hemşirelerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre COVID-19 Korkusu Ölçeği ve Hemşirelerin Bakım Verici Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Karşılaştırılması (n = 310)

Özellikler	KKÖ Ort ± SS	HBRTÖ Ort ± SS
Yaş (Yıl)		
18-30	19,73 ± 4,72	61,57 ± 8,96
31 yaş ve üzeri	19,20 ± 5,91	60,68 ± 10,74
İstatistiksel değer	t = 0,808	t = 0,781
	p = 0,420	p = 0,435
Cinsiyet		
Kadın	20,14 ± 5,01	61,83 ± 9,79
Erkek	18,94 ± 5,27	60,68 ± 9,45
İstatistiksel değer	t = 0,593	t = 0,926
	p = 0,042*	p = 0,290
Medeni durum		
Evlü	19,74 ± 5,62	61,05 ± 10,12
Bekar	19,43 ± 4,91	61,41 ± 9,23
İstatistiksel değer	t = 0,778	t = 2,035
	p = 0,437	p = 0,744
Çocuk varlığı		
Evet	36,90 ± 11,41	59,51 ± 9,80
Hayır	30,09 ± 11,44	62,61 ± 9,41
İstatistiksel değer	t = 0,493	t = 0,013
	p = 0,622	p = 0,018*
Eğitim durumu		
Lise	20,41 ± 4,38	59,41 ± 8,27
Ön lisans	19,86 ± 5,91	57,67 ± 8,74
Lisans	19,30 ± 5,21	61,08 ± 9,83
Lisansüstü	19,97 ± 4,69	66,89 ± 7,75
İstatistiksel değer	KW = 1,437	KW = 6,721
	p = 0,697	p = 0,000**
Kiminle yaşadığı		
Yalnız	18,43 ± 4,63	61,79 ± 9,06
Ailemle	19,95 ± 5,41	61,77 ± 9,73
Arkadaşlarım ile	18,60 ± 4,12	57,22 ± 9,13
İstatistiksel değer	F = 2,470	F = 3,136
	p = 0,086	p = 0,045*
COVID-19 tanısı olan hastaya bakım verme durumu		
Evet	19,60 ± 5,43	60,78 ± 9,77
Hayır	19,34 ± 4,32	62,71 ± 9,04
İstatistiksel değer	t = 0,434	t = 0,035
	p = 0,665	p = 0,130
Çalışılan birim		
Dahili birimler	19,27 ± 4,94	62,21 ± 8,49
Cerrahi birimler	19,39 ± 5,58	60,21 ± 8,24
Yoğun bakımlar	18,91 ± 4,82	61,27 ± 11,00
Acil servisler	21,44 ± 6,68	60,02 ± 8,85
Ameliyathaneler	19,82 ± 4,77	61,36 ± 9,70
İstatistiksel değer	F = 1,625	F = 0,408
	p = 0,168	p = 0,803

KKO: Hemşirelerin COVID-19 Korkusu Ölçeği; HBRTÖ: Hemşirelerin Bakım Verici Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği; Ort ± SS: Ortalama ± Standart Sapma; t: Student t testi; F: One Way Anova; KW: Kruskal Wallis; * $p < 0,05$; ** $p < 0,001$

göstermektedir (Sakib ve ark., 2020; Saracoglu ve ark., 2020; Labrague ve de Los Santos, 2021). Dünya çapında yapılan çalışmalar her ne kadar orta düzeyde bir korku olduğunu bildirseler de yaşanan korku ve kaygıların pandemi sonrasında da devam edeceğinin sinyallerini vermektedir (Maslakçı, Sürücü ve Sesen, 2021; Ünver ve Yenigün, 2021).

Hemşirelerin bakım verici rolüne ilişkin puan ortalamasının orta düzeyde ($61,25 \pm 9,62$) olduğu saptandı. Çalışmanın bu bulgusunun literatürle uyumlu olduğu görülmektedir (Yılmaz ve ark., 2017; Altınbaş ve Derya İster, 2020). Bu sonuç ile salgın hastalıklarda da cephenin en ön safarındaki hemşirelerin özveri ve büyük çabalarla mücadeleye devam ettiklerini göstermektedir.

Çalışmada kadınların erkeklerden daha yüksek düzeyde COVID-19 korkusu bildirdikleri saptandı. Araştırmanın bu bulgusu daha önce yapılmış çalışma bulgularına benzerdir (Doshi, Krunakar, Sukhabogi, Prasanna ve Mahajan, 2020; Haktanir, Seki ve Dilmaç, 2020; Lai ve ark., 2020; Özdemir ve Arpacioğlu, 2020; Arpacioğlu ve ark., 2021; Fernández-Castillo, González-Caro, Fernández-García, Porcel-Gálvez ve Garnacho-Montero, 2021). Bitan ve arkadaşlarının (2020) yapmış oldukları çalışmada, kadın hemşirelerin stres, depresyon ve endişeye daha yatkın olduğu gösterilmiştir. Kadınlar arasında daha yüksek korku oranları, strese karşı duyarlılıkta cinsiyet farklılıkları ile ilişkilendirilebilir, çünkü kadınlar strese karşı daha yüksek bir kırılganlık sergiler ve stresli yaşam olaylarını takiben ruhsal bozukluk gelişme riski artabilmektedir (Bitan ve ark., 2020; Wang ve ark., 2020).

Araştırmada, çocuğu olmayan hemşirelerin bakım verme rolüne ilişkin tutumlarının daha yüksek olduğu belirlendi. Bu durum çocuğu olmayan hemşirelerin çocuğu olanlara kıyasla pandemide daha az kaygı yaşamalarından kaynaklanabileceğini düşündürdü. Yine aynı şekilde yalnız yaşayan hemşirelerin de pandemiye ilişkin korku ve kaygılarının daha düşük olmasından kaynaklı bakım verici role ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğu görülmektedir. Mellins ve arkadaşları (2020) ile Ardebili ve arkadaşlarının (2021) yaptıkları araştırmalarda hemşirelerin en büyük korkularının hastalığı aile üyelerine bulaştırmak olduğu belirtilmiştir.

Hemşirelerin eğitim durumları incelendiğinde; lisansüstü hemşirelerde HBRTÖ toplam puan ortalamasının lise, ön lisans ve lisans hemşirelerinin HBRTÖ toplam puan ortalamalarından istatistiksel olarak daha yüksek olduğu saptandı. Bu sonuç, alınan eğitim düzeyinin mesleki profesyonelliğin kazanılmasında ve bakım verici role ilişkin tutumun gelişmesinde etkili olduğunun göstergesidir. Literatürde de hemşirelerin eğitim düzeyinin pozitif davranış ve tutum oluşturmada etkili olduğu vurgulanmaktadır. Araştırma sonuçları daha önce yapılmış araştırma bulguları ile paraleldir (Dikmen ve ark., 2014; Yılmaz ve ark., 2017). Bu anlamda hemşirelikte daha fazla lisansüstü hemşirenin yer alması, hemşirelerin bakım verici rollerinin etkisinin ve bakım kalitesinin yükselmesini sağlayacaktır.

COVID-19 Korkusu Ölçeği ile Hemşirelerin Bakım Verici Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği (HBRTÖ) arasında anlamlı bir ilişki bulunmadı. Ancak pandemi sürecinde aktif olarak çalışan birçok hemşirenin COVID-19 korkusu kaynaklı bakım verme rollerinde olumsuz durumlar yaşadıklarını ifade etmiş olmaları (Gülner ve Acar, 2021), bakım kalitesinin olumsuz yönde etkilenebileceğini düşündürdü.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, yalnızca bir ilin pandemi hastanesinde çalışan hemşirelerle gerçekleştirildiğinden dolayı genelleme yapılamaz.

Sonuç

Bu çalışmada, COVID-19 hastalarına bakım veren hemşirelerin pandemiden psikolojik açıdan olumsuz etkilendiği, buna rağmen bakım verici rolüne ilişkin tutumlarının olumlu yönde olduğu belirlenmiştir. Hemşirelik bakımı kalitesinin yükseltilmesinde, hemşirelerin bakım verici rolüne ilişkin tutumlarının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bu anlamda, hemşirelerin bakım verici rolüne ilişkin tutumlarının belirlenmesi hasta/sağlıklı bireylere verilen bakımın niteliği ve işlevselliği açısından önemli olacaktır. Pandemi sürecinde etkin ve kaliteli bir hemşirelik hizmetinin sürdürülebilmesi için hemşirelere yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi ve destek sistemlerinin artırılması önemli olacaktır.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik kurul onayı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan alınmıştır (Tarih: 16/10/2020 ve Karar No: 2020/07-05).

Yazarların Katkı Düzeyleri: Çalışma Fikri (Konsepti) ve Tasarımı - EK, MCA, HK; Veri Toplama/Literatür Tarama - EK, MCA ; Verilerin Analizi ve Yorumlanması - EK, MCA; Makalenin Hazırlanması - EK, MCA, HK; Yayınlanacak Son Haline Onay Verilmesi - HK.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadıklarını açıklamışlardır.

Kaynaklar

- Ahorsu, D.K., Lin, C.Y., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, M.D., & Pakpour, A.H. (2020). The fear of COVID-19 scale: Development and initial validation. *International Journal of Mental Health Addiction*, 1-9. doi: 10.1007/s11469-020-00270-8
- Alsubaie, S., Hani Temsah, M., Al-Eyadhy, A.A., Gossady, I., Hasan, G.M., Al-Rabiaah, A., ... Somily, A.M. (2019). Middle East Respiratory Syndrome Coronavirus epidemic impact on healthcare workers' risk perceptions, work and personal lives. *Journal of Infection in Developing Countries*, 13(10), 920-926. doi:10.3855/jidc.11753
- Altınbaş, Y., ve Derya İster, E. (2020). Hemşirelerin bakım verici rollerine ilişkin tutumları ve bireyselleştirilmiş bakım algıları. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 29(4), 246-254. doi:10.17942/sted.621856
- Ardebili, M.E., Naserbakht, M., Bernstein, C., Alazmani-Noodeh, F., Haki-mi, H., & Ranjbar, H. (2021). Healthcare providers experience of working during the COVID-19 pandemic: A qualitative study. *American Journal of Infection Control*, 49(5), 547-554. doi: 10.1016/j.ajic.2020.10.001
- Arpacioğlu, S., Baltalı, Z., ve Ünübol, B. (2021). COVID-19 pandemisinde sağlık çalışanlarında tükenmişlik, Covid korkusu, depresyon, mesleki doyum düzeyleri ve ilişkili faktörler. *Cukurova Medical Journal*, 46(1), 88-100. doi:10.17826/cumj.785609
- Bitan, D.T., Grossman-Giron, A., Bloch, Y., Mayer, Y., Shiffman, N., & Mendlovic, S. (2020). Fear of COVID-19 scale: Psychometric characteristics, reliability and validity in the Israeli population. *Psychiatry Research*, 289, 113100.

- Chen, Q., Liang, M., Li, Y., Guo, J., Fei, D., Wang, L., ... Zhang, Z. (2020). Mental health care for medical staff in China during the COVID-19 outbreak. *The Lancet Psychiatry*, 7(4), e15-e16. doi: 10.1016/S2215-0366(20)30078-X
- Choi, J.S., & Kim, J.S. (2018). Factors influencing emergency nurses' ethical problems during the outbreak of MERS-CoV. *Nursing Ethics*, 25(3), 335-345. doi:10.1177/0969733016648205
- Çalışkan, E., Kargin, M., ve Ersöğütçü, F. (2021). Hemşirelik öğrencilerinde covid-19 korkusu ile hemşirelik mesleğine yönelik tutum arasındaki ilişki. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 30(3), 170-180. doi: 10.17942/sted.880773
- Dikmen, Y., Yönder, M., Yorgun, S., Yıldırım Usta, Y., Umut, S. ve Aytekin, A. (2014). Hemşirelerin profesyonel tutumları ile bunu etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(3), 158-164.
- Doshi, D., Karunakar, P., Sukhabogi, J.R., Prasanna, J. S., & Mahajan, S.V. (2020). Assessing coronavirus fear in Indian population using the fear of COVID-19 scale. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-9. doi: 10.1007/S11469-020-00332-X
- Fernández-Castillo, R.J., González-Caro, M.D., Fernández-García, E., Porcel-Gálvez, A.M., & Garnacho-Montero, J. (2021). Intensive care nurses' experiences during the COVID-19 pandemic: A qualitative study. *Nursing in Critical Care*, 26(5), 397-406. doi: 10.1111/nicc.12589
- Gülner, B. ve Acar, N. (2021). Salgın hastalıklar döneminde sosyal medyanın korku algısında meydana getirdiği değişimin incelenmesi: Covid-19. *Nitel Sosyal Bilimler*, 3(1), 140-163. doi: 10.47105/nsb.904351
- Haktanir, A., Seki, T., & Dilmaç, B. (2020). Adaptation and evaluation of Turkish version of the Fear of COVID-19 Scale. *Death Studies*, 1-9. doi: 10.1080/07481187.2020.1773026
- International Council of Nursing (ICN). (2021). The COVID-19 Effect: World's nurses facing mass trauma, an immediate danger to the profession and future of our health systems. Retrieved from (15.08.2021): <https://www.icn.ch/news/covid-19-effect-worlds-nurses-facing-mass-trauma-immediate-danger-profession-and-future-of-our>
- Kackin, O., Ciydem, E., Aci, O. S., & Kutlu, F.Y. (2020). Experiences and psychosocial problems of nurses caring for patients diagnosed with COVID-19 in Turkey: A qualitative study. *International Journal of Social Psychiatry*, 67(2) 158-167. doi: 10.1177/0020764020942788
- Kocak, C., Albayrak, S. A., & Büyükkayacı Duman, N. (2014). Developing Attitude Scale for Caregiver Role of the Nurses: Validity and reliability tests. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11(3), 16-21.
- Labrague, L.J., & de Los Santos, J.A.A. (2021). Fear of Covid-19, psychological distress, work satisfaction and turnover intention among frontline nurses. *Journal of Nursing Management*, 29(3), 395-403. doi: 10.1111/jonm.13168
- Lai, J., Ma, S., Wang, Y., Cai, Z., Hu, J., Wei, N., ... Hu, S. (2020). Factors associated with mental health outcomes among health care workers exposed to coronavirus disease 2019. *JAMA Network Open*, 3(3), e203976-e203976. doi: 10.1001/jamanetworkopen.2020.3976
- Lee, J.Y., Hong, J.H., & Park, E.Y. (2020). Beyond the fear: Nurses' experiences caring for patients with Middle East respiratory syndrome: A phenomenological study. *Journal of Clinical Nursing*, 29(17-18), 3349-3362. doi: 10.1111/jocn.15366
- Maslakçı, A., Sürücü, L., & Sesen, H. (2021). Fear of COVID-19 and work-quality of life among nurses: The mediating role of psychological well-being. *Management Science Letters*, 11(7), 1985-1990.
- Mellins, C.A., Mayer, L.E., Glasofer, D.R., Devlin, M.J., Albano, A.M., Nash, S.S., ... Baptista-Neto, L. (2020). Supporting the well-being of health care providers during the COVID-19 pandemic: The CopeColumbia response. *General Hospital Psychiatry*, 67, 62-69. doi: 10.1016/j.genhosppsych.2020.08.013
- Meng, K.H. (2015). A lesson learned from the MERS epidemic in Korea: An essay on MERS. *Epidemiology and Health*, 37, e2015034. doi: 10.4178/epih/e2015034
- Moorhead, S., Macieira, T.G.R., Lopez, K.D., Mantovani, V.M., Swanson, E., Wagner, C., & Abe, N. (2021). NANDA-I, NOC, and NIC linkages to SARS-COV-2 (Covid-19): Part 1. Community response. *International Journal of Nursing Knowledge*, 32(1), 59-67.
- Nehir, S. ve Güngör Tavşanlı, N. (2021). Covid-19 pandemisinin hemşire ve ebe öğrencilerin korku ve kontrol algısı üzerindeki etkisi. *Medical Sciences*, 16(2), 141-150. doi:10.12739/NWSA.2021.16.2.1B0116
- Nguyen, H.C., Nguyen, M.H., Do, B.N., Tran, C.Q., Nguyen, T.T., Pham, K.M., ... Duong, T.V. (2020). People with suspected COVID-19 symptoms were more likely depressed and had lower health-related quality of life: The potential benefit of health literacy. *Journal of Clinical Medicine*, 9(4), 965. doi: 10.3390/jcm9040965
- Özdemir, D., ve Arpacioğlu, S. (2020). Sosyal medya kullanımı, sağlık algısı ve sağlık arama davranışının koronavirüs korkusu üzerine etkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12, 364-381. doi: 10.18863/pgy.803145
- Sakib, N., Bhuiyan, A. I., Hossain, S., Al Mamun, F., Hosen, I., Abdullah, A. H., ... & Mamun, M. A. (2020). Psychometric validation of the Bangla Fear of COVID-19 Scale: Confirmatory factor analysis and Rasch analysis. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-12. doi: 10.1007/s11469-020-00289-x
- Saracoglu, K.T., Simsek, T., Kahraman, S., Bombaci, E., Sezen, Ö., Saracoglu, A., & Demirhan, R. (2020). The psychological impact of Covid-19 disease is more severe on Intensive Care Unit healthcare providers: A cross-sectional study. *Clinical Psychopharmacology and Neuroscience*, 18(4), 607-615. doi: 10.9758/cpn.2020.18.4.607.
- Satici, B., Gocet-Tekin, E., Deniz, M.E., & Satici, S.A. (2020). Adaptation of the Fear of COVID-19 Scale: Its association with psychological distress and life satisfaction in Turkey. *International Journal of Mental Health Addiction*, 1-9. doi: 10.1007/s11469-020-00294-0
- Temsah, M.H., Al-Sohime, F., Alamro, N., Al-Eyadhy, A., Al-Hasan, K., Jamal, A., ... Somily, A.M. (2020). The psychological impact of COVID-19 pandemic on health care workers in a MERS-CoV endemic country. *Journal of Infection And Public Health*, 13(6), 877-882. doi: 10.1016/j.jiph.2020.05.021
- Ünver, S., & Yenigün, S.C. (2021). COVID-19 fear level of surgical nurses working in pandemic and surgical units. *Journal of PeriAnesthesia Nursing*, 000(2021) 1-6. doi: 10.1016/j.jopan.2021.04.014
- Villar, R.C., Nashwan, A.J., Mathew, R.G., Mohamed, A.S., Munirathinam, S., Abujaber, A.A., ... Shraim, M. (2021). The lived experiences of frontline nurses during the coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic in Qatar: A qualitative study. *Nursing Open*, 8(6), 3516-3526. doi: 10.1002/nop.2.901
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C.S., & Ho, R.C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(5), 1729. doi: 10.3390/ijerph17051729
- Yang, C.H., & Jung, H. (2020). Topological dynamics of the 2015 South Korea MERS-CoV spread-on-contact networks. *Scientific Reports*, 10(1), 1-11. doi: 10.1038/s41598-020-61133-9
- Yıldırım, M., Geçer, E., & Akgül, Ö. (2021). The impacts of vulnerability, perceived risk, and fear on preventive behaviours against COVID-19. *Psychology, Health & Medicine*, 26(1), 35-43. doi: 10.1080/13548506.2020.1776891
- Yılmaz, U.D., Dilemek, H., Yılmaz, D., Korhan, E.A., Çelik, E., ve Rastgel, H. (2017). Hemşirelerin bakım verici rollerine ilişkin tutumları ve ilişkili faktörler. *Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi*, 10, 83-100. doi: 10.17371/UHD2017.2.05
- Zhang, Y., Wei, L., Li, H., Pan, Y., Wang, J., Li, Q., ... Wei, H. (2020). The psychological change process of frontline nurses caring for patients with COVID-19 during its outbreak. *Issues in Mental Health Nursing*, 41(6), 525-530. doi: 10.1080/01612840.2020.1752865
- Zhou, X., Snoswell, C.L., Harding, L.E., Bambling, M., Edirippulige, S., Bai, X., & Smith, A.C. (2020). The role of telehealth in reducing the mental health burden from COVID-19. *Telemedicine and e-Health*, 26(4), 377-379. doi: 10.1089/tmj.2020.0068

Araştırma makalesi / Research article • DOI: 10.48071/sbuhemsirelik.996112

Türkiye'de Bir Çocuk Acil Servisindeki COVID-19 Tanılı Çocukların Klinik Özellikleri¹

Clinical Characteristics of Children Diagnosed with COVID-19 in a Pediatric Emergency Department in Turkey

Derya Kılınç² , Seda Çağlar³

Yazarların ORCID numaraları / ORCID IDs of the authors:
D.K. 0000-0002-2631-9138; S.Ç. 0000-0001-8768-9282

¹Bu çalışma 15-16 Ocak 2021 tarihli COVID-19 Pandemiğinde Araştırma-Yayın ve Eğitim Süreçlerine Bakış Kongresi'nde; 68159 bildiri numarası ile sözel bildiri olarak sunulmuştur.

²İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Lisansüstü Enstitüsü Eğitim Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Doktora Programı, İstanbul

³İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı, İstanbul

Sorumlu yazar / Corresponding author: Derya Kılınç,
E-posta: derya0305@hotmail.com

Geliş tarihi / Date of receipt: 15.09.2021

Kabul tarihi / Date of acceptance: 01.11.2021

Atf / Citation: Kılınç, D. ve Çağlar, S. (2021). Türkiye'de bir çocuk acil servisindeki COVID-19 tanılı çocukların klinik özellikleri. *SBÜ Hemşirelik Dergisi*, 3(3), 141-146. doi: 10.48071/sbuhemsirelik.996112

ÖZ

Giriş: Dünyada pandemiye yol açan COVID-19 hastalığının klinik özelliklerinin anlaşılması, hastalığın kontrol altına alınması açısından önemlidir.

Amaç: Çalışma çocuk acil servisine başvuran COVID-19 tanılı hastaların klinik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla yapıldı.

Yöntem: Retrospektif tipteki araştırmanın evrenini 11 Mart 2020 - 1 Temmuz 2020 tarihleri arasında, İstanbul'daki bir hastanenin çocuk acil servisine COVID-19 şüphesi ile başvuran hastalar (N = 183), örneklemini ise Polymerase Chain Reaction test sonucu pozitif çıkan 1 ay-18 yaş arasındaki tüm çocuklar (n = 30) oluşturdu. Verilerin analizinde, tanımlayıcı istatistiksel yöntemler kullanıldı.

Bulgular: Araştırmanın yapıldığı çocuk acil servisine COVID-19 şüphesi ile 183 hastanın başvurduğu, bu hastaların %16,39'unun (n = 30) Polymerase Chain Reaction testi sonucunun pozitif olduğu belirlendi. Polymerase Chain Reaction test sonucu pozitif olan çocukların %50'sinin erkek, %50'sinin kız, yaş ortalamalarının 7,2 ± 5,41 yıl (Minimum-Maksimum: 53 gün-17 yaş) olduğu, %96,7'sinin ailesinde de pozitif vaka bulunduğu belirlendi. Çocukların klinik belirtileri ateş (%53,3), öksürük (%36,7), halsizlik (%30), baş ağrısı (%13,3), tat duyusu kaybı (%10) idi. Klinik belirtiler asemptomatik (%16,7), hafif (%70) ve orta (%13,3) şiddette idi.

Sonuç: Çocuklarda COVID-19 tanısı alma sıklığının düşük olduğu, hastalığın hafif bulgular ile seyrettiği, en sık görülen bulguların ateş ve öksürük olduğu belirlendi.

Anahtar Kelimeler: COVID-19 virüsü; çocuk; koronavirüs; SARS-CoV-2.

ABSTRACT

Introduction: Understanding the clinical features of the COVID-19 disease, which causes a pandemic in the world, is important in terms of controlling the disease.

Aim: The study was carried out to determine the clinical characteristics of patients with a diagnosis of COVID-19 those who applied to the pediatric emergency ward.

Method: The content of the retrospective design type research was formed by patients (N=183) who applied to the pediatric emergency ward of a hospital in Istanbul with the suspicion of COVID-19 between 11 March 2020 and 1 July 2020; the sampling consisted from children aged 1 month-18 years with a positive Polymerase Chain Reaction test result (n=30). Descriptive statistical methods were used in the analysis of the data.

Results: It was determined that 183 patients were admitted to the pediatric emergency service with the suspicion of COVID-19, and the Polymerase Chain Reaction test results of 16.39% (n=30) were positive. Fifty percent of the children with positive Polymerase Chain Reaction test results were male and their mean age was 7.2±5.41 years (Minimum-Maximum: 53 days-17 years). It was found that 96.7% of the children had a positive case in their family. Children's symptoms were fever (53.3%), cough (36.7%), weakness (30%), and headache (13.3%), loss of sense of taste (10%). Clinical symptoms were asymptomatic (16.7%), mild (70%), moderate (13.3%).

Conclusion: It was deduced that the diagnosis frequency of COVID-19 in children was low; that the disease progressed with mild symptoms, and that the most common findings were fever and cough.

Keywords: Coronavirus; COVID-19 virus; pediatric; SARS-CoV-2.

Bu eser, Creative Commons Atf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Giriş

Yeni Koronavirüs Hastalığı (SARS-CoV-2, COVID 19) Çin'in Wuhan kentinde 2019 yılının Aralık ayında çok sayıda kişide şiddetli akut solunum yetmezliği belirtisi ile ortaya çıkmıştır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından tüm dünyada hızla yayılan COVID-19 için 11 Mart 2020 tarihinde pandemi ilan edilmiş ve günümüze kadar COVID-19 dünyada toplam 222 ülkede 236 milyondan fazla insanı etkilemiş, yaklaşık 4,8 milyon insanın ölümüne yol açmıştır (Zhu ve ark., 2020). Ülkemizde ise 6 milyondan fazla insanı etkileyerek yaklaşık 62 bin insanın ölümüne sebep olmuştur (Sağlık Bakanlığı, 2021).

Salgının başlangıcında yayınlanan ilk verilere göre çocukların Çin'de %2,2, İtalya'da %1,2, Amerika Birleşik Devletleri'nde %1,7 oranında virüsten etkilendiği bildirilmiştir (Sarı Yanartaş ve Hancerli Torun, 2020). Çin'de 44,672 vakanın incelendiği bir çalışmada, vakaların yalnızca %2,1'inin 20 yaş altında ve %1,2'sinin asemptomatik olduğu belirlenmiştir (Yanping, 2020). Günümüzde virüsün aile kümelerinde ortaya çıkmasıyla birlikte çocuk hastaların sayısı da artmaya başlamıştır (Huang ve ark., 2020; Wang, Horby, Hayden ve Gao, 2020; Xia ve ark., 2020). Tüm COVID-19 vakalarının %2,1 ile %8,4'ünü pediatrik vakalar oluşturmaktadır. Yetişkinlerden farklı olarak, ciddi solunum yetmezliği ve akut solunum sıkıntısı sendromu tablosu çocuklarda nadirdir. Avrupa'da Nisan 2020'nin sonlarında COVID-19 enfeksiyonu geçiren bazı çocuklarda ateş, karın ağrısı, şok, miyokardiyal yetmezlik ve yoğun bakım ihtiyacı geliştiği görülmüştür. Bu yeni hastalığa Çoklu Sistemik İnflamatuvar Sendrom (Multisystem Inflammatory Syndrome [MIS-C]) adı verilmiştir. Çocuklarda en sık COVID-19 ilişkili hastane yatışı akut dönemden 2-4 hafta sonra görülen çocukluk çağıının multisistemik inflamatuvar sendromudur. MIS-C immün sistemin kontrolsüz inflamasyonu sonucunda çoklu organ tutulumuna ait bulgularla seyretmekte ve ölüme neden olabilmektedir (Wei ve ark., 2020; Bautista-Rodriguez ve ark., 2021). COVID-19 tanısı alan çocukların 6-8 yaş aralığında ve bulaşmanın büyük oranda aile üyeleri ile temas sonucu olduğu, çoğunluğunun hastalığı asemptomatik, hafif ve orta seyirli geçirdiği, en sık gözlenen belirtilerin ateş, öksürük, farengial eritem ve taşikardi olduğu bildirilmektedir (Lu ve ark., 2020; Dong ve ark., 2020; Qiu ve ark., 2020).

Dünyada her yaşta insanı etkileyen, yüksek mortalite ve morbidite oranına sebep olan COVID-19'un epidemiyolojik ve klinik özelliklerinin anlaşılması, hastalığın yayılması ve kontrol altına alınması açısından oldukça önemlidir.

Amaç

Bu araştırma Türkiye'de bir çocuk acil servisindeki COVID-19 tanılı çocukların klinik özelliklerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırma Soruları

1. COVID-19 pandemi döneminde COVID-19 şüphesi ile klini-

ğe başvuran çocukların tanı alma sıklığı nedir?

2. Hastalığı geçiren çocukların demografik özellikleri nelerdir?

3. Çocuklarda hastalığa ilişkin klinik özellikler nelerdir?

4. Çocuklarda hastalığın tedavi süreci nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın Tasarımı

Araştırma retrospektif tipte gerçekleştirildi.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma, İstanbul'daki bir eğitim araştırma hastanesinin, üçüncü düzey çocuk acil servisinde gerçekleştirildi.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 11 Mart 2020 - 1 Temmuz 2020 tarihleri arasında, İstanbul'daki bir eğitim ve araştırma hastanesinin çocuk acil servisine COVID-19 şüphesi ile başvuran 1 ay-18 yaş arasındaki çocuklar (n = 183), örneklemi ise PCR testi sonucu pozitif çocukların tamamı oluşturdu (n = 30).

Veri Toplama Araçları

Veriler retrospektif olarak hasta kayıtlarından elde edildi. Hasta dosyalarından hastalığa ait öykü, temas durumu, kronik hastalık durumu, kullanılan ilaçlar, yaşam bulguları, klinik özellikler, tedavi süreci ile ilgili bilgiler araştırmacılar tarafından hazırlanan veri toplama formuna kaydedildi.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma için Sağlık Bakanlığı COVID-19 Konusunda Bilimsel Araştırma Çalışmalarından (Dosya No: 2020-06-08T14_53_47) gerekli kurum izni, Zeynep Kâmil Eğitim Araştırma Hastanesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan etik kurul izni alındı (Tarih: 24.06.2020 Karar No: 115). Araştırmanın başlangıç aşamasında hastalara telefon yoluyla ulaşılarak sözlü izinleri alındı.

Verilerin Toplanması

Çocuk acil servisine 11 Mart 2020 - 1 Temmuz 2020 tarihleri arasında COVID-19 şüphesiyle başvuran ve PCR testi alınan tüm hastaların bilgileri Hastane Bilgi Yönetim Sistemi (HBYS) aracılığıyla retrospektif olarak taranmış olup, veri toplama formuna kayıt edilmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Çalışmadan elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) sürüm 25.0 (IBM Corp., Armonk, NY, USA) programı kullanıldı. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel yöntemlerden ortalama ve yüzde kullanıldı.

Bulgular

Araştırmanın yapıldığı çocuk acil servisine COVID-19 şüphesi ile başvuran 183 hastanın %16,3'ünün (n = 30) PCR test so-

Tablo 1: Covid-19 Tanılı Çocukların Tanıtıcı Özellikleri (n = 30)

Özellikler	n	%
Kliniğe şüphe ile başvuran hasta sayısı	183	100,00
PCR* pozitif hasta sayısı	30	16,3
COVID-19 dışı ek tanı		
Üst Solunum Yolu Enfeksiyonu	9	30,0
Alt Solunum Yolu Enfeksiyonu	4	13,3
Yaş ortalaması	(Ort ± SS) 7,2 ± 5,41	(Min - Maks)** (53 gün - 17 yaş)
Yaş grupları		
1-12 ay	4	13,3
13-36 ay	5	16,7
3-6 yaş	5	16,7
7-12 yaş	10	33,3
13-18 yaş	6	20,0
Cinsiyet		
Kız	15	50,0
Erkek	15	50,0
Kronik hastalık varlığı		
Evet	4	13,3
Hayır	26	86,7
İlaç kullanma durumu		
Evet	4	13,3
Hayır	26	86,7

*PCR: Polymerase Chain Reaction; **Ort-SS: Ortalama-Standart Sapma; **Min: Yaşı en küçük PCR pozitif hasta; **Maks: Yaşı en büyük PCR pozitif çıkan hasta

nucunun pozitif olduğu belirlendi. COVID-19 tanısına ek olarak hastaların %30'una üst solunum yolu enfeksiyonu (ÜSYE), %13,3'üne ise Alt Solunum Solunim Yolu Enfeksiyonu (ASYE) tanısı koyulduğu belirlendi. PCR test sonucu pozitif olan çocukların yaş ortalamalarının 7,2 ± 5,41 yıl (Minimum-Maksimum: 53 gün - 17 yaş), %50'sinin erkek, %13,3'ünde kronik hastalık ve %13,3'ünde düzenli ilaç kullanımı saptandı (Tablo 1).

Çocukların %96,6'sında ailede COVID-19 tanısı alan birey olduğu, COVID-19 tanılı bireylerin %40,4'ünün ebeveyn, %25,5'inin ise kardeş olduğu belirlendi. Hastaneye COVID-19 şüphesi ile başvurarak tanı alanların %16,7'sinin hastalığı asemptomatik geçirdiği, %53,3'ünde ateş, %36,7'sinde öksürük, %30'unda halsizlik, %13,3'ünde baş ağrısı, %13,3'ünde burun akıntısı, %10'unda solunum sıkıntısı, %10'unda tat duyusu, %10'unda ise terleme bulguları olduğu belirlendi. Hastaların %13,3'ünde vücut sıcaklığının 38,1°C'nin üzerinde olduğu, büyük çoğunluğunun solunum sayısı (%90), kalp tepe atımı (%80) ve oksijen saturasyon (%100) düzeylerinin normal aralıklarda olduğu saptandı (Tablo 2).

Tablo 2: Covid-19 Tanılı Çocukların Klinik Özellikleri (n = 30)

Özellikler	n	%
Ailede PCR* pozitif varlığı		
Var**	29	96,6
Ebeveyn	19	40,4
Kardeş	12	25,5
Diğer (akraba, yakın çevre)	16	34,4
Yok	1	3,33
Semptomlar**		
Asemptomatik	5	16,7
Ateş	16	53,3
Öksürük	11	36,7
Halsizlik	9	30,0
Baş ağrısı	4	13,3
Burun akıntısı	4	13,3
Solunum sıkıntısı	3	10,0
Tat duyusu kaybı	3	10,0
Terleme	3	10,0
Vital bulgular		
Vücut sıcaklığı (°C)		
36,0 - 37,3	25	83,3
37,4 - 38,0	1	3,3
≥38,1	4	13,3
Solunum sayısı (dk)		
Normal	27	90,0
Taşipne	3	10,0
Kalp tepe atımı sayısı (dk)		
Normal	24	80,0
Taşikardi	6	20,0
Saturasyon		
92 - 100	30	100,0
Hastalığın özellikleri		
Asemptomatik	5	16,7
Hafif	21	70,0
Orta	4	13,3

*PCR: Polymerase Chain Reaction; ** Birden fazla seçenek içermektedir.

COVID-19 tanılı çocukların %80'inin (n = 24) ayaktan takip edildiği, %20'sinin (n = 6) yatarak takip edildiği, yatarak takip edilenlerin %50'sinin 5-7 gün hastanede yattığı, tedavide %43,3'üne Azitromisin, %36,7'sine Oseltamivir, %23,3'üne Klaritromisin, %23,3'üne Ampisilin-Sulbaktam, %16,7'sine Hidroksiklorokin sülfat tedavisi verildiği belirlendi. Tanı alan çocuklarda ölüm vakasına rastlanmadı. Tedavi edilerek taburcu edilen çocukların %46,7'sinin (n = 14) hastaneye tekrar baş-

Tablo 3: Covid-19 Tanılı Çocukların Tedavisine İlişkin Bulgular (n = 30)

Tedaviye ilişkin bulgular	n	%
İzlem şekli		
Ayaktan	24	80
Yatarak	6	20
Yatış süresi (n = 6)		
1-4 gün	1	16,6
5-7 gün	3	50,0
8-11 gün	2	33,3
Tedavide kullanılan ilaçlar*		
Azitromisine	13	43,3
Oseltamivir	11	36,7
Klaritromisin	7	23,3
Ampisilin + Sulbaktam	7	23,3
Hidroksiklorokin Sülfat	5	16,7
İyileşme sonrası tekrar başvuru	14	46,7
Tekrar PCR testi pozitifliği	-	-
Ölüm	-	-

*Aynı çocukta birden fazla ilaç kullanılmıştır.

vurduğu ve tekrar başvuranların tamamının PCR test sonucunun negatif olduğu belirlendi (Tablo 3).

Tartışma

Çocuklarda COVID-19 enfeksiyonunun görülme sıklığı yetişkinlere göre daha az olmasına rağmen yeni varyantlarla çocuk olguların sayısının artması beklenmektedir. Çocuklarda hastalığın daha hafif seyretmesi ve mortalitenin yetişkin gruba oranla çok düşük olması nedeniyle çocuklarda COVID-19 ile ilgili çalışma sayısı oldukça azdır (Cao, Chen, Chen ve Chiu, 2020; Ding, Yan ve Goa, 2020; Lee, Hu, Chen, Huang ve Hsueh, 2020).

Çalışmamızda çocuk acil servisine COVID-19 şüphesi ile başvuran 183 hastanın %16,3'ünün PCR test sonucunun pozitif olduğu, test sonucu pozitif olan çocukların yaş ortalamalarının yaklaşık 7,2 yıl olduğu ve kız-erkek cinsiyetinin eşit olduğu belirlenmiştir. Çalışma sonuçlarımıza benzer şekilde, Qiu ve arkadaşlarının (2020) Çin'de yaptıkları çalışmada COVID-19 tanısı alan çocukların yaş ortalamalarının 8,3 yıl, Dong ve arkadaşlarının (2020) Çin'de 2135 çocuk hastayı inceledikleri çalışmada çocukların yaş ortalamalarının 7 yıl, Ding ve arkadaşlarının (2020) yaptıkları meta analizde çocukların yarısından fazlasında yaş ortalamalarının 5 yıl üzerinde belirlenmiştir. Türkiye'de yapılan çalışmalarda ortalama yaş aralığının 8,5-11,8 arasında değiştiği belirtilmektedir (Cura Yayla ve ark., 2020; Evliyaoğlu, Ayzit Kılıç, Önal, Aygün ve Çokuğraş, 2020; Kork-

maz, Türe, Durum ve Kılıç, 2020; Besli ve ark., 2021; Kara ve ark., 2021).

Yapılan çalışmalarda çalışma bulgularımıza benzer şekilde çocuklarda cinsiyet açısından farklılık olmadığı görülmüştür (Ding ve ark., 2020; Dong ve ark., 2020; Panahi, Amiri ve Pouy, 2020; Qiu ve ark., 2020).

Çalışmamızda çocukların tamamına yakınının (%96,6) aile içinde COVID-19 tanılı birey olduğu ve COVID-19 tanılı aile bireylerinin %40,4'ünün ebeveyn, %25,5'inin ise kardeş olduğu belirlenmiştir. Çalışma sonuçlarımıza benzer şekilde Lu ve arkadaşlarının (2020) Çin'de yaptıkları çalışmada COVID-19 tanısı alan çocukların %89'unda bulaşın aile üyelerinden kaynaklandığı belirlenmiştir. Ding ve arkadaşlarının (2020) yaptıkları çalışmada vakaların %80'inden fazlasının aile içi temas sonucu hasta olduğunu belirtilmiştir. Türkiyede yapılan çalışmalarda pozitif olan pediatrik vakaların %90-%99 oranında aile içi temas olduğu belirtilmektedir (Cura Yayla ve ark., 2020; Korkmaz ve ark., 2020; Kara ve ark., 2021). Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de ilk COVID-19 vakası sonrası alınan tedbirlerle ilk vakadan hemen sonra yüz yüze eğitime ara verilmesi, toplu kullanım alanlarına kısıtlanması, çocukların aile içi teması dışında temas sayısının azalması gibi sebeplerle aile içi temas sonrası pozitif oldukları düşünülmektedir.

Çalışmamızda çocukların %16,7'sinde bulguların asemptomatik seyrettiği, % 30'unun üst solunum yolu enfeksiyonu geçirdiği, %53,3'ünde ateş, %36,7'sinde öksürük gözleendiği bildirilmiştir. Duo ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında çocukların %13,2'si asemptomatik seyrettiği, % 43,4'ü ateş, %44,5'inde ise kuru öksürük gözleendiği bildirilmiştir. Lu ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında ise çocukların %48,5'inde öksürük, %46,2'sinde farengeal eritem, %42,1'inde taşikardi, %41,5'inde ateş gözleendiği belirtilmiştir. Dong ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında çocukların %90'dan fazlasının hastalığı asemptomatik, hafif ve orta seyirli geçirdiği bildirilmiştir. Lu ve arkadaşlarının (2020) yaptıkları çalışmada çocukların yaklaşık %16'sinin asemptomatik, %19'unun üst solunum yolu enfeksiyonu ve %65'inin pnömöni olduğunu belirtilmiştir. Yasuhara, Kuno, Takagi ve Sumitomo'nun (2020) yaptıkları sistematik derlemede COVID-19'lu çocuklarda temel klinik özelliklerin ateş ve öksürük olduğu saptanmıştır. Panahi ve arkadaşlarının (2020) yaptıkları sistematik derlemede de benzer şekilde en yaygın semptomun kuru öksürük ve ateş olduğu belirtilmiştir. Kara ve arkadaşlarının (2021) ülkemizde yaptıkları çalışmada benzer şekilde pediatrik vakaların çoğunlukla asemptomatik olduğu, hastalığı hafif seyirli geçirdiği, en sık gözlenen belirtilerin ateş ve öksürük olduğu belirtilmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde sonuçların çalışma bulgularımızla benzer olduğu görülmektedir.

Çalışmamızda COVID-19 tanılı çocukların çoğunlukla ayaktan takip edildiği, yatarak takip edilenlerin yarısının 5-7 gün süreyle hastanede yattığı, tedavide çoğunlukla Azitromisin kullanıldığı, tanı alan çocuklarda ölüm vakasına rastlanmadığı belirlendi. Tedavi edilerek taburcu edilen çocukların çoğunluğunun

hastaneye tekrar başvurduğu ve tekrar başvurularının tamamının PCR test sonucunun negatif olduğu saptandı. Literatürde de çalışma sonuçlarımıza benzer şekilde çocukların hastalığı genellikle ayaktan geçirdiği, doğrulanmış COVID-19 vakalarının klinik seyirlerinin erişkinlere göre daha hafif seyirli olduğu ve ölüm oranlarının oldukça düşük olduğu belirtilmektedir (Dong ve ark., 2020; Parri, Lenge ve Bounsensio, 2020). Günümüzde halen hastalığın kesin tedavisi bulunmamakla birlikte Türkiye’de medikal tedavide çoğunlukla Azitromisin ve Hidroksiklorokin sülfat kullanıldığı görülmektedir (Kara ve ark., 2021).

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma verilerinin belli bir dönemde ve yalnızca bir hastanenin çocuk acil servisine başvuran COVID-19 tanılı çocuklardan retrospektif olarak elde edilmesi nedeniyle çalışma sonuçları genellenemez.

Sonuç

Sonuç olarak ülkemizde dünya ile paralel olarak çocuklarda COVID-19 görülme sıklığının az olduğu ve çocukların hastalığı genellikle asemptomatik ve hafif seyirli geçirdiği görülmektedir. Ancak ülkemizde COVID-19 tanılı çocukların klinik ve epidemiyolojik özelliklerine yönelik yeterli çalışma olmaması nedeniyle veriler uluslararası literatür ile tartışılmıştır. Bu doğrultuda Türkiye’de COVID-19 tanılı çocuklara yönelik daha fazla sayıda ve daha büyük örneklem gruplarında klinik araştırma yapılması önerilmektedir.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik kurul onayı, Zeynep Kamil Eğitim Araştırma Hastanesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan alınmıştır (Tarih: 24.06.2020 ve Karar No: 115).

Yazarların Katkı Düzeyleri: Çalışma Fikri (Konsepti) ve Tasarımı - DK; Veri Toplama / Literatür Tarama - DK, SÇ; Verilerin Analizi ve Yorumlanması - SÇ, DK; Makalenin Hazırlanması - SÇ, DK; Yayınlanacak Son Haline Onay Verilmesi - SÇ.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadıklarını açıklamışlardır.

Kaynaklar

- Bautista-Rodríguez, C., Sanchez-de-Toledo, J., Clark, B.C., Herberg, J., Bajolle, F., Randanne, P.C., ... Fraisse, A. (2021). Multisystem Inflammatory Syndrome in Children: An International Survey. *Pediatrics*, 147(2), e2020024554. doi:10.1542/peds.2020-024554
- Besli, G.E., Öcal Demir, S., Girit, S., Arman, T., Duyu, M. & Arslanoğlu, S. (2021). Covid-19 in children: A single center experience from Istanbul, Turkey. *Medical Journal of Bakirkoy*, 17(1), 64-71.

- Cao, Q., Chen, Y.C., Chen, C.L., & Chiu, C.H. (2020). SARS-CoV-2 infection in children transmission dynamics and clinical characteristics. *Journal of Formosal Medical Association*, 119, 670-673. doi:10.1016/j.jfma.2020.02.009.
- Cura Yayla, B.C., Ozsurekci, Y., Aykaç, K., Oygur, P.D., Laçinel Gürlevik, S., İlbay, S., ... Ceyhan, M., (2020). Characteristics and management of children with COVID-19 in Turkey. *Balkan Medical Journal*, 37, 341-347. doi:10.4274/balkanmedj.galenos.2020.2020.7.52.
- Ding, Y., Yan, H., & Guo, W. (2020). Clinical characteristics of children with COVID-19: A Meta-Analysis. *Frontiers in Pediatric*, 8, 431. doi:10.3389/fped.2020.00431
- Dong, Y., Mo, X., Hu, Y., Qi, X., Jiang, F., Jiang, Z., & Tong, S. (2020). Epidemiology of COVID-19 among children in China. *Pediatrics*, 145(6), e20200702. doi:10.1542/peds.2020-0702.
- Duo, H., Dong, X., Zhang, J., Cao, Y.Y., Akdis, M., Huang, P.Q., ... Gao, Y.D. (2021). Clinical characteristics of 182 pediatric COVID-19 patients with different severities and allergic status. *Allergy*, 510-532. doi:10.1111/all.14452
- Evlıyaoğlu, O., Ayzıt Kılınc, A., Önal, P., Aygün, F. ve Çokuğraş, H. (2020). Çocuklarda COVID-19. *Türk Pediatri Arsivi*, 55(2), 85. doi:10.14744/TurkPediatriArs.2020.07742
- Huang, C., Wang, Y., Li, X., Ren, L., Zhao, J., Hu, Y., ... Cao, B. (2020). Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *Lancet*, 395(10223), 497-506. doi:10.1016/S0140-6736(20)30183-5
- Kara, A.A., Kıymet, E., Böncüoğlu, E., Şahinkaya, Ş., Cem, E., Arkan, K., ... Devrim, İ. (2021). Evaluation of children with COVID-19 in the first id month of the outbreak in Turkey; Initial Pediatric Data from a Tertiary Hospital. *Journal of Dr. Behcet Uz Children's Hospital*, 11(2), 117-122. doi:10.5222/buchd.2021.80148
- Korkmaz, M.F., Türe, E., Dorum, B.A. & Kılıç, Z.B. (2020). The epidemiological and clinical characteristics of 81 children with COVID-19 in a Pandemic Hospital in Turkey: An Observational Cohort Study. *Journal of Korean Medical Science*, 35, e236. doi:10.3346/jkms.2020.35.e236.19.
- Lee, P.I., Hu, Y.L., Chen, P.Y., Huang, Y.C., & Hsueh, P.R. (2020). Are children less susceptible to COVID-19? *Journal of Microbiology, Immunology, and Infection*, 53(3), 371-372. doi:10.1016/j.jmii.2020.02.011.
- Lu, X., Zhang, L., Du, H., Yuan, Y., Qu, J., Zhang, W., ... Wong, G.W.K. (2020). SARS-CoV-2 Infection in children. *The New England Journal of Medicine*, 382, 1663-1665. doi:10.1056/NEJM2005073
- Panahi, L., Amiri, M. & Pouy, S. (2020). Clinical characteristics of COVID-19 infection in newborns and pediatrics: A Systematic Review. *Archives of Academic Emergency Medicine*, 8(1), e50.
- Parri, N., Lenge, M., & Buonsenso, D. (2020). Children with Covid-19 in pediatric emergency departments in Italy. *New England Journal of Medicine*, 383(2), 187-190.
- Qiu, H., Wu, J., Hong, L., Luo, Y., Song, Q., & Chen, D. (2020). Clinical and epidemiological features of 36 children with coronavirus disease 2019 (COVID-19) in Zhejiang, China: An observational cohort study. *The Lancet Infectious Diseases*, 20(6), 689-696. doi:10.1016/S1473-3099(20)30198-5
- Sağlık Bakanlığı. (2021). COVID-19 bilgilendirme platformu. Erişim adresi (22.03.2021): <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html>
- Sarı Yanartas, M., & Hancerli Torun, S. (2020). COVID-19 and child. *Sağlık Bilimlerinde İleri Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 40-48. doi:10.26650/JARHS2020-S1-0005.
- Wang, C., Horby, P.W., Hayden, F.G., & Gao, G.F. (2020). A novel coronavirus outbreak of global health concern. *The Lancet*, 395(10223), 470-473. doi:10.1016 / S0140-6736 (20) 30185-9

- Wei, M., Yuan, J., Liu, Y., Fu, T., Yu, X., & Zhang, Z.J. (2020). Novel coronavirus infection in hospitalized infants under 1 year of age in China. *JAMA*, 323(13), 1313–1314. doi: 10.1001/jama.2020.2131
- Wu, P., Hao, X., Lau, E.H.Y., Wong, J.Y., Leung, K., Wu, J.T., ... Leung G.M. (2020). Real-time tentative assessment of the epidemiological characteristics of novel coronavirus infections in Wuhan, China, as at 22 January 2020. *Eurosurveillance*, 25(3). doi:10.2807/1560-7917.ES.2020.25.3.2000044.
- Xia, W., Shao, J., Guo, Y., Peng, X., Li, Z. & Hu, D. (2020). Clinical and CT features in pediatric patients with COVID-19 infection: Different points from adults. *Pediatric Pulmonology*, 55(5), 1169–1174. doi:10.1002/ppul.24718
- Yanping, Z. (2020). The epidemiological characteristics of an outbreak of 2019 novel coronavirus diseases (COVID-19) in China 2020. 41(2), 145-151. doi: 10.3760/cmaj.issn.0254-6450.2020.02.003.
- Yasuhara, J., Kuno, T., Takagi, H., & Sumitomo, N. (2020). Clinical characteristics of COVID-19 in children: A systematic review. *Pediatric Pulmonology*, 2565-2575. doi:10.1002/ppul.24991
- Zhu, N., Zhang, D., Wang, W., Li, X., Yang, B., Song, J., ... Tan, W. (2020). A novel coronavirus from patients with pneumonia in China, 2019. *The New England Journal of Medicine*, 382(8), 727-733. doi: 10.1056/NEJMoa2001017.

Araştırma makalesi / Research article • DOI: 10.48071/sbuhemsirelik.1003499

COVID-19 Hastalarının Klinik ve Tanımlayıcı Özellikleri¹

Clinical and Descriptive Characteristics of COVID-19 Patients

Asuman Çobanoğlu² , Nurten Gülsüm Bayrak³ , Ayşegül Coşkun³

Yazarların ORCID numaraları / ORCID IDs of the authors:

A.Ç. 0000-0002-5656-1910; N.G.B. 0000-0002-7658-9961;
A.C. 0000-0002-3397-9759

¹Bu çalışma 17 - 19 Haziran 2021 tarihleri arasında düzenlenen Uluslararası Avrasya Sağlık Bilimleri Kongresi'nde sözel sunum olarak sunulmuştur.

²Giresun Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Giresun

³Prof. Dr. İlhan Özdemir Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Giresun

Sorumlu yazar / Corresponding author: Asuman Çobanoğlu,
E-posta: asuman.cobanoglu@giresun.edu.tr

Geliş tarihi / Date of receipt: 01.10.2021

Kabul tarihi / Date of acceptance: 05.11.2021

Atf / Citation: Çobanoğlu, A., Bayrak, N.G., ve Coşkun, A. (2021). COVID-19 hastalarının klinik ve tanımlayıcı özellikleri. *SBU Hemşirelik Dergisi*, 3(3), 147-152. doi: 10.48071/sbuhemsirelik1003499

ÖZ

Giriş: COVID-19 hastalarının klinik ve tanımlayıcı özelliklerinin belirlenmesi ve hastalığın ilerlemesini önlemek için optimal tedavi ve bakım stratejilerinin bulunması, mortalitenin ve hastalığın sosyal etkilerinin azaltılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Amaç: Araştırma hastanede yatan COVID-19 hastalarının klinik ve tanımlayıcı özelliklerinin belirlenmesi amacıyla yapıldı.

Yöntem: Tanımlayıcı ve retrospektif olarak yapılan araştırmanın örneklemini COVID-19 tanısı konmuş ve klinikte tedavi görmüş 127 hasta oluşturdu. Araştırmanın verileri COVID-19 tanısı almış ve araştırma tarihinde pandemi servisinde yatmış olan hastaların dosyalarından ve hastane otomasyon sistemindeki hasta bilgilerinden (hastaların demografik özellikleri, yaşam bulguları gibi) alındı. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler, korelasyon analizi ve Ki-kare testi kullanıldı.

Bulgular: Araştırma örneklemine alınan hastaların yaş ortalaması 63,14 ± 1,36 olup, %55,1'i kadın, %44,9'u erkektir. Klinikte tedavi gören hastaların %85,9'unda halsizlik, %52'sinde öksürük, %32,3'ünde tat almada değişiklik, %31,5'inde dispne, %14,2'sinde mide bulantısı ve %10,2'sinde kusma görüldüğü belirlendi. Araştırma kapsamına alınan hastaların %11,8'inin yoğun bakıma yatışının olduğu saptandı.

Sonuç: COVID-19 tanısına sahip ve serviste yatan hastaların verilerinin incelendiği bu çalışmada en çok görülen semptomun halsizlik olduğu, ileri yaş ve erkek olan hastaların yoğun bakıma yatış durumunun daha yüksek olduğu belirlendi.

Anahtar Kelimeler: COVID-19; hasta; SARS-CoV-2; semptom.

ABSTRACT

Introduction: Identifying the clinical characteristics of COVID-19 patients and finding optimal treatment and care strategies to prevent disease progression is of great significance for reducing mortality and the social impacts of the disease.

Aim: This research was conducted to determine the clinical and definitional characteristics of COVID-19 patients who were in a hospital.

Method: The sample of descriptive and retrospective study consisted of 127 patients diagnosed with COVID-19 and receiving treatment in the clinic. The data of the study were obtained from the files of the patients who were diagnosed with COVID-19 and hospitalized in the pandemic service and from the patient information in the hospital automation system (demographic characteristics of the patients, vital signs etc.). Descriptive figures, correlation analysis, and the Chi-square test were used in the analysis of the data.

Results: The average age of the patients included in the study sample is 63.14 ± 1.36, of whom 55.1% were women and 44.9 were men. The patients treated at the clinic 85.9% were diagnosed with fatigue, 52% with cough, 32.3% with taste change, 31.5% with dyspnea, 14.2% with nausea and 10.2% with vomiting. It was found that 11.8% of the patients included in the research were admitted to intensive care.

Conclusion: In this research, when the data of patients diagnosed with COVID-19 and inpatients were examined. It was determined that the most common symptom was fatigue and that patients of advanced age and male sex had a more intensive care unit admission level.

Keywords: COVID-19, patient, SARS-CoV-2, symptom.

Bu eser, Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Giriş

COVID-19 enfeksiyonu, ilk olarak Çin'in Hubai eyaleti Wuhan şehrinde 31 Aralık 2019 tarihinde etiyolojisi bilinmeyen pnömoni vakası olarak bildirildi. Hastalık etkeninin daha önce insanlarda tespit edilmemiş yeni bir Koronavirüs (2019-nCoV) olduğu belirtildi (Wan ve ark., 2020). Bir epidemiyolojik araştırma, COVID-19 hastalarının ilk ortaya çıkışını Güney Çin'deki deniz ürünleri pazarı ile yakından ilişkili olduğunu gösterdi (Huang ve ark., 2020). COVID-19 etkeni Ocak 2020'de SARS-CoV virüsüne yakın benzerliğinden dolayı SARS-CoV-2 olarak tanımlandı (Vetter ve ark., 2020). Dünya genelinde COVID-19 salgını giderek arttı ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 30 Ocak 2020 tarihinde "uluslararası boyutta halk sağlığı acil durumu" 11 Mart 2020'de ise pandemi olarak ilan etti (World Health Organization [WHO], 2020). Dünya genelinde DSÖ tarafından şimdikiye kadar (19 Ekim 2021) yaklaşık 240.631.670 COVID-19 vakası, 4.899.169 ölüm görüldüğü bildirildi (WHO, 2021).

Türkiye'de koronavirus pandemisinde ilk vaka 11 Mart 2020 tarihinde görüldü (Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, 2020). İlk vakanın görülmesinden sonra 19 Ekim 2021 tarihinde toplam vaka sayısı 7.387.537 olarak toplam kaybedilen hasta sayısı ise 65.778 olarak bildirildi (Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, 2021). Sağlık Bakanlığı salgının önlenmesi ve salgınla mücadele kapsamında halkı bilgilendirmek ve yönlendirmek amacıyla hem görsel medyada hem de yazılı olarak güncel birçok bilgi paylaşımı yapmaya devam etmektedir. Halen dünya çapında yayılmaya hızla devam etmekte olan COVID-19 hastalığının birçok yönden bilinmeyen özellikleri ve tedavi şekli ile ilgili verilerin aydınlatılması amacıyla çalışmalar yapılmaktadır.

COVID-19 hastalığının etkeni olan SARS-CoV-2, koronavirus ailesinin tipik özelliklerine sahip ve Beta koronavirus 2b soyunda yer almaktadır. Tek zincirli, pozitif polariteli, zarflı bir RNA virüsüdür. COVID-19 klinik olarak halsizlik, ateş, nefes darlığı, kuru öksürük ve yorgunlukla karakterize bir enfeksiyon hastalığıdır (Wan ve ark., 2020). Bazı hastalarda kusma, diyare ve baş ağrısı görüldüğü de bildirilmiştir (He ve ark., 2020; Singh ve ark., 2021). Hastalık etkeni ile enfekte bireylerin akciğer görüntülerinde her iki akciğerde buzlu cam görüntüsü ve infiltratif gölgeler olduğu, ağır ilerleyen vakalarda ise akut solunum sıkıntısı sendromu (ARDS) ve septik şok görülmektedir. Bununla birlikte hastalığın klinik semptomlarını sergilemeyen asemptomatik vakalar da bulunmaktadır. COVID-19 insanlar arasında damlacık, aerosoller, yakın temas ve bunun dışında dışkı ve mukus enfeksiyonu gibi birden fazla yolla ve üstelik kuluçka döneminde de bulaştığı bilinmektedir (He ve ark., 2020; Huang ve ark., 2020; Singh ve ark., 2021). Hastalığın inkübasyon süresi (enfeksiyon ajanı ile ilk temas sonrası belirti ve semptomların ortaya çıktığı süre) ortalama üç gün olmakla birlikte 0-24 gün arasında değişebilmektedir (Zhang ve ark., 2020). COVID-19 hastalarının %80'inde hastalık hafif/orta klinik tabloyla seyretmekte, ağır ve yoğun bakım gerektirecek kritik hastalık tablosu

ise olguların %20'sinde görülmektedir. Yaşlı, komorbiditeleri olan olgularda dispne, pnömoni, ARDS ve solunum yetmezliği gelişebilmektedir. Hastalık semptomlarının başlamasından dispne ortaya çıkana kadar geçen süre beş gün, hastaneye yatışa kadar geçen süre yedi gün, ARDS gelişene kadar geçen süre ise ortalama sekiz gün olarak bilinmektedir. İyileşme süreci hastalığın ikinci, üçüncü haftalarında başlamaktadır. İyileşen hastalardaki ortalama hastanede kalış süresi 10 gün olarak bildirilmektedir (Şener Cömert, 2020; Singh ve ark., 2021).

COVID-19 hastalığının tanısında en sık kullanılan yöntem "real-time" revers transkriptaz polimeraz zincir reaksiyonu (RT-PCR) olmakla birlikte, testin sensitivitesinin düşük olmasıyla ilgili olarak yalancı negatif sonuçlarla karşılaşılabilir (Wang ve ark., 2020c). Bu nedenle enfekte hastaların tanısından klinik özellikleri, hastalık belirtileri, laboratuvar ve toraks bilgisayarlı tomografisi bulgularıyla birlikte değerlendirilmesi önemlidir. COVID-19 hastalığının hala henüz bilinmeyen birçok özelliği bulunmaktadır. Özellikle hastalıkla mücadele edilmesi, hastaların iyileştirilmesi, komplikasyonların önlenmesi ve bakımın güçlendirilmesi için olabildiğince bilgi üretilmeli ve paylaşılmalıdır.

Amaç

Araştırma COVID-19 hastalarının klinik ve tanımlayıcı özelliklerinin belirlenmesi amacıyla yapıldı.

Araştırma Soruları

1. COVID-19 hastalarının klinik olarak gözlenen ve tanımlanan hastalık özellikleri nelerdir?
2. COVID-19 hastalarında en sık görülen belirti ve semptomlar nelerdir?
3. COVID-19 hastalarının demografik özelliklerine göre hastalığın tanımlayıcı özellikleri arasında ilişki var mı?

Yöntem

Araştırmanın Tasarımı

Çalışma COVID-19 tanısı konulmuş hastaların klinik ve hastalık özelliklerinin belirlenmesi amacıyla retrospektif olarak yapıldı.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma verileri Türkiye'nin kuzeyinde yer alan bir eğitim ve araştırma hastanesinde 20 Şubat - 20 Mart 2021 tarihleri arasında toplandı.

Araştırma Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini bir eğitim ve araştırma hastanesinde RT-PCR testi pozitifliğiyle COVID-19 tanısı alan ve klinikte yatarak tedavi görmüş olan hastalar (N = 156) oluşturdu. Araştırmanın örneklemini COVID-19 tanısı konulan ve klinikte tedavi görmüş olan 127 hasta oluşturdu. Araştırmada bazı hasta dosyalarında araştırma verileriyle ilgili bilgilerin eksik olması nedeniyle 29 hasta dosyası araştırma dışı bırakıldı.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri literatür (Vetter ve ark., 2020; Wan ve ark., 2020; Wang ve ark., 2020b; Zhang ve ark., 2020) incelenerek oluşturulmuş 16 soruluk bir anket formu aracılığıyla toplandı. Bu formda hastaların sosyodemografik bilgileri, yaşam bulguları, hastalık bulguları, kronik hastalık durumları, ilaç tedavileri ve yoğun bakıma yatma durumları ile ilgili sorular yer almaktadır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın bütün aşamalarında Helsinki Deklarasyonu ilkeleri göz önünde tutuldu. Araştırmanın uygulanması için Sağlık Bakanlığı Bilimsel Araştırma İnceleme Komisyonundan ayrıca Giresun Üniversitesi Girişimsel Etik Kurulundan (18.02.2021/25) etik kurul izni alındı.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri COVID-19 tanısı almış ve 1 Haziran – 1 Eylül 2020 tarihleri arasında pandemi servisinde yatmış olan hastaların klinik özellikleri, yaşam bulguları, kronik hastalık varlığı, yoğun bakım ünitesine yatış durumu gibi bilgileri dosyalarından ve hastane otomasyon sisteminden geriye dönük olarak elde edildi. Araştırma verileri pandemi kliniğinde çalışan ve veri toplama formları ile ilgili bilgilendirilmiş iki hemşire tarafından toplandı. Araştırma verilerinin alındığı hastanede hastaların günlük ateş takiplerinde kalibrasyonu yapılmış olan uzaktan temassız ateş ölçer ve kan basıncı ölçümlerinde ise aneroid tip manuel tansiyon aleti kullanılmaktadır. COVID-19 teşhisi, DSÖ tarafından oluşturulan protokole uygun olarak, hastane laboratuvarında nazofaringeal numunelerin kantitatif RT-PCR testinin sonuçlarına göre konulmaktadır. Araştırma örnekleminin toplandığı süre içerisinde COVID-19 tanısı konulmuş ve tedavi için yatan hastalara 10. gün sonunda tekrar PCR testi yapılmakta ve test sonucu negatifse ve hastanın genel durumu iyi ise taburcu edilmektedir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma verilerinin analizinde SPSS 15,0 (Statistical Package for Social Science) paket programı kullanıldı. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov testi ile incelendi. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler (ortalama, yüzde, minimum, maksimum), korelasyon analizi ve Ki-kare testi kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık için $p < 0,05$ kabul edildi.

Bulgular

Araştırma örneklemine alınan hastaların yaş ortalaması $63,14 \pm 1,36$ yıl olup, %55,1'i kadın, %44,9'u erkektir. Hastaların %47,2'sinin şehir merkezinde yaşadığı, %11'inin sigara kullandığı, %58,3'ünün kronik bir hastalığının olduğu belirlendi (Tablo 1).

Hastaların COVID-19 ile ilgili tedavi protokollerine bakıldığında: %69,3'ünün antibiyotik kullandığı, %67,7'sinin antikoagülan, %25,4'ünün antiemetik, %42,5'inin antihipertansif, %19,7'sinin vitamin ve hastaların tamamının antiviral ilaç kullandığı belirlendi (Tablo 2).

Tablo 1: COVID-19 Hastalarının Tanımlayıcı Özellikleri (n = 127)

Özellikler	Ort ± SS	Min - Maks
Yaş	63,14 ± 1,36	23 - 92
	n	%
Cinsiyet		
Kadın	70	55,1
Erkek	57	44,9
Yaşadığı yer		
İl	60	47,2
İlçe	45	35,4
Köy	22	17,3
Sigara kullanma durumu		
Evet	14	11
Hayır	113	89
Kronik hastalık varlığı		
Var	74	58,3
Yok	53	41,7

Ort: Ortalama; SS: Standart Sapma; Min: En Küçük Değer; Maks: En Büyük Değer

Tablo 2: COVID-19 Hastalarının Tedavisinde Kullanılan İlaçlar (n = 127)

İlaç türleri	n	%
Antibiyotik		
Var	88	69,3
Yok	39	30,7
Antiviral		
Var	127	100
Yok	0	0
Antikoagülan		
Var	86	67,7
Yok	41	32,3
Antiemetik		
Var	20	25,4
Yok	107	74,6
Antihipertansif		
Var	54	42,5
Yok	73	57,5
Vitamin		
Var	25	19,7
Yok	102	80,3

Tablo 3: COVID-19 Hastalarının Klinik Özellikleri (n = 127)

Özellik	Ort ± SS	Min - Maks
Sistolik kan basıncı (mmHg)	128,06 78,66	93 - 186
Nabız (dk.)	80,64 ± 7,77	63 - 103
Ateş (°C)	36,45	35,30 - 39,00
	n	%
Bulantı		
Var	18	14,2
Yok	109	85,8
Kusma		
Var	13	10,2
Yok	114	89,8
İshal		
Var	7	1,9
Yok	120	98,1
Halsizlik		
Var	108	85,9
Yok	19	14,1
Tat almada değişiklik		
Var	41	32,3
Yok	86	67,7
Koku almada değişiklik		
Var	57	44,9
Yok	70	55,1
Dispne		
Var	40	31,5
Yok	87	68,5
Öksürük		
Var	66	52
Yok	61	48
Yoğun bakıma yatış durumu		
Var	15	11,8
Yok	112	88,2

Ort: Ortalama; SS: Standart Sapma; Min: En Küçük Değer; Maks: En Büyük Değer

Tablo 3'te COVID-19 enfeksiyonu geçiren hastaların belirti ve bulguları gösterilmektedir. Hastaların sistolik kan basıncı ölçüm ortalaması 128,06 ± 78,66 mmHg, nabız ortalamalarının ise 80,64 ± 7,77 dk, ateş ortalamalarının ise 36,45°C (en düşük 35,3°C, en yüksek 39°C olduğu) olduğu saptandı. Hastaların %85,9'unda (n = 108) halsizlik, %52'sinde (n = 66) öksürük, %44,9'unda (n = 57) koku almada bozukluk, %32,3'ünde (n = 41) tat almada değişiklik, %31,5'inde (n = 40) dispne, %14,2'sinde (n = 18) mide bulantısı, %10,2'sinde (n = 13) kusma, %1,9'unda (n = 7) ishal görüldüğü belirlendi. Araştırma kapsamına alınan hastaların %11,8'inin (n = 15) yoğun bakım ünitesine yatışının olduğu belirlendi.

Hastaların cinsiyeti ile yoğun bakım ünitesine yatma durumları arasında anlamlı bir fark olduğu (p < 0,05) belirlendi. Hastala-

Tablo 4: Hastaların Bazı Özelliklerine Göre Yoğun Bakım Ünitesine Yatma Durumları (n = 127)

Özellikler	Yoğun Bakım Ünitesine Yatış			
	r*	p		
Yaş	0,229	0,009		
Yoğun bakıma yatış	Var	Yok	x²	p
	n (%)	n (%)		
Cinsiyet				
Kadın	4 (5,7)	66 (99,3)	5,566	0,018
Erkek	11 (19,3)	46 (80,7)		
Sigara kullanma durumu				
Evet	2 (14,3)	12 (85,7)	0,093	0,761
Hayır	13 (11,5)	100 (88,5)		
Kronik hastalık varlığı				
Evet	11 (14,9)	63 (85,1)	1,588	0,208
Hayır	4 (7,5)	49 (92,5)		
Dispne				
Evet	8 (20)	32 (80)	3,759	0,053
Hayır	7 (8)	80 (92)		

*r = Spearman Korelasyon Katsayısı; x² = Ki-kare; p < 0,05

rın sigara kullanma, kronik hastalık ve dispne görülme durumuna göre yoğun bakım ünitesine yatma durumları arasında ise anlamlı bir fark olmadığı (p > 0,05) belirlendi. Hastaların yaşı ile pozitif yönde, çok zayıf güçte ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu saptandı (Tablo 4).

Tartışma

Bu çalışmada COVID-19 tanısı konulmuş ve klinikte yatarak tedavi gören hastaların sosyodemografik verileri ve hastalığa ilişkin bazı klinik özellikleri değerlendirildi. Çalışmada COVID-19 hastalarında en sık görülen belirtilerin halsizlik, öksürük, tat almada değişiklik ve dispne olduğu belirlendi. Yapılan birçok çalışmada en yaygın semptomun ateş olduğu bildirilirken (Chen ve ark., 2020; Huang ve ark., 2020; Song ve ark., 2020; Wan ve ark., 2020; Wang ve ark. 2020a,b; Zhang ve ark., 2020) bazı çalışmalarda da daha yaygın olarak öksürük görüldüğü bildirilmektedir (Alsofayan, Althunayyan, Khan, Hakawi ve Assiri, 2020; Graham ve ark., 2020). Wang ve arkadaşlarının (2020a) çalışmasında COVID-19'da en yaygın görülen belirtinin ateş, öksürük ve dispne olduğu bildirilmiştir. Alsofayan ve arkadaşlarının (2020) yaptığı çalışmada ise en yaygın semptomun öksürük olduğu daha sonra ateş görüldüğü belirtilmektedir. Avrupa'nın birden fazla ülkesinde çok merkezli olarak yapılan bir çalışmada ise en sık görülen belirtinin halsizlik, baş ağrısı ve ateş olduğu bildirilmektedir (Lechien ve ark., 2021). Konuyla ilgili yapılmış bir sistematik derleme ve meta analiz çalışmasında en yaygın semptomun ateş daha sonra öksürük olduğu bildirilmektedir (Li ve ark., 2021). Çalışmada hastaların ateş ortalamalarının normal değerde olduğu bulgusuna göre

değerlendirme yaptığımızda, yapılan çalışmalarda hastalığın semptomları arasında yüksek oranda ateş görülmesinde; genetik farklılık, hastanede yatan hastaların klinik durumu, hastalığın seyri ve örneklem popülasyonundaki farklılıklar gibi değişkenler ile açıklanabilir.

Araştırmada COVID-19 hastalarının vücut ısısı ölçüm sonucu ortalamalarının normal düzeyde (36,45°C) olduğu saptandı. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda ateş ölçümlerinde hastalarda yüksek ateş görülme oranının oldukça fazla olduğu bildirilmektedir (Graham ve ark., 2020; Guan ve ark., 2020; Wang ve ark., 2020a,b; Lechien ve ark., 2021). Yapılan bir çalışmada COVID-19 hastalarının %42,8'inde sağlık kuruluşuna başvuru sırasında, %88,7'sinin hastaneye yatışı sırasında ateş görüldüğü bildirilmiştir (Guan ve ark. 2020). Ateş ölçüm sonuçlarının konuyla ilgili yapılan çalışmalar ve literatür bilgisinden farklı olmasının nedeni ateş ölçümlerinde standardın sağlanamamış olması (aynı kişinin ölçüm yapması, aynı ölçüm cihazının kullanılması vb.) ya da örneklem popülasyonunun veya klinikte tedavi gösteren hastaların hafif seyirli olması gibi birden fazla faktörün sonuçta etkili olabileceği düşünülmüştür.

Araştırmanın önemli bulgularından biri de hastaların %44,9'unda koku almada bozukluk görülmesidir. Literatürde nazal ve olfaktör mukozada yarık varken virüs girişi olan veya yüksek düzeyde nazal/olfaktör ACE2 ekspresyonu olan hastalarda diğer hastalara kıyasla daha kolay koku disfonksiyonu gelişebileceği belirtilmektedir (Lechien ve ark., 2021). Araştırma bulgularında bu literatür bilgisiyle ilgili bir veri mevcut olmakla birlikte COVID-19 hastalığında koku almada bozukluk görülmesinin önemli bir semptom olduğu ve özellikle tedaviye ihtiyaç duyan hastaların belirlenmesinde yardımcı olabileceği bildirilmektedir (Moein ve ark., 2020; Lechien ve ark., 2021).

COVID-19 ile ilgili yapılan birçok çalışmada ileri yaş ve kronik hastalığa sahip olmanın hastalığın daha ağır atlatıldığı ve ölümle sonuçlandığı belirtilmektedir (Alsofayan ve ark., 2020; Wang ve ark., 2020b; Yang ve ark., 2020; Zhou ve ark., 2020). Çalışmada literatür ile uyumlu olarak hastaların yaşı ve cinsiyeti ile yoğun bakım ünitesine yatış arasında anlamlı bir ilişki olduğu ancak kronik hastalık, sigara kullanımı ve dispne görülmesi ile anlamlı bir ilişkinin olmadığı saptandı. Başka bir çalışmada ise yoğun bakım ünitesine yatışı olan hastalarda dispne ve gastrointestinal sistem rahatsızlıklarının diğer hastalara göre daha yaygın görüldüğü bildirilmektedir (Wang ve ark., 2020a). Zhou ve arkadaşlarının (2020) yaptığı bir çalışmada, yaş ve kronik hastalığa sahip olma ile hastalığın klinik seyri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirttiktedirler. Yapılan bir başka çalışmada ise yoğun bakım ünitesine yatma durumları arasında kadın ve erkek cinsiyet açısından fark olmadığını ve dispne, karın ağrısı, iştahsızlık gibi bulguların yoğun bakıma yatan hastalarda daha yaygın görüldüğü bildirilmektedir (Wang ve ark., 2020a). Araştırmaya benzer şekilde, başka bir çalışmada ise erkek cinsiyet ile hastaların yoğun bakım ünitesine yatış durumu arasında ilişki olduğu belirlenmiştir (Mylona ve ark., 2021). Çalışmada litera-

türe benzer şekilde ileri yaş ve erkek cinsiyette olan hastaların yoğun bakım ünitesine yatma durumunun daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın kısıtlılığı sadece tek bir merkezde ve belli tarihler arasında tedavi alan COVID-19 hastalarının araştırma kapsamına alınmış olması, hastaların sadece klinik belirti ve yaşam bulgularının değerlendirilip, laboratuvar verileri ve radyolojik bulgularının değerlendirilmemiş olmasıdır. Hastaların klinik takip ve hastalık süreçlerindeki değişikliklerden, her hastada aynı veriye ulaşmadaki zorluktan ve çalışmada veri değerlendirilmesinin karmaşık olabileceğinden dolayı hastaların radyolojik bulguları, laboratuvar verileri, sıvı-elektrolit dengesi vb. veriler çalışmada değerlendirilmemiştir.

Sonuç

COVID-19 tanıya sahip ve klinikte yatarak tedavi gören hastaların verilerinin incelendiği bu çalışmada; hastalar arasında en yaygın semptomun halsizlik olduğu, ileri yaş ve erkek cinsiyette olan hastaların yoğun bakım ünitesine yatış durumunun daha yüksek olduğu belirlendi.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik kurul onayı, Giresun Üniversitesi Girişimsel Etik Kurulundan alınmıştır (Tarih: 18.02.2021 ve Karar No: 25).

Yazarların Katkı Düzeyleri: Çalışma Fikri (Konsepti) ve Tasarımı – AÇ; Veri Toplama/Literatür Tarama - AÇ., NGB, AC; Verilerin Analizi ve Yorumlanması - AÇ, NGB, AC; Makalenin Hazırlanması - AÇ, NGB, AC; Yayınlanacak Son Haline Onay Vermek - AÇ, NGB, AC.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek Beyanı: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadıklarını açıklamışlardır.

Kaynaklar

- Alsofayan, Y.M., Althunayyan, S.M., Khan, A.A., Hakawi, A.M., & Assiri, A.M. (2020). Clinical characteristics of COVID-19 in Saudi Arabia. *Journal of Infection and Public Health*, 13(7), 920-925. doi: 10.1016/j.jiph.2020.05.026
- Chen, N., Zhou, M., Dong, X., Ou, J., Gong, F., Han, Y., ... Zhang, L. (2020). Epidemiological and clinical characteristics of 99 cases of 2019 novel coronavirus pneumonia in Wuhan, China. A descriptive study. *Lancet*, 395(10223), 507-513. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30211-7
- Graham, N.S.N., Junghans, C., Downes, R., Sendall, C., Lai, H., McKirdy, A., ... Sharp, D.J. (2020). SARS-CoV-2 infection, clinical features and outcome of COVID-19 in United Kingdom nursing homes. *Journal of Infection*, 81(3), 411-419. doi: 10.1016/j.jinf.2020.05.073

- Guan, W., Ni, Z., Hu, Y., Liang, W., Ou, C., He, J., ... Zhong, N. (2020). Clinical characteristics of coronavirus disease 2019 in China. *The New England Journal of Medicine*, 382(18), 1708–1720. doi: 10.1056/NEJMoa2002032
- He, G., Sun, W., Fang, P., Huang, J., Gamber, M., Cai, J., & Wu, J. (2020). The clinical feature of silent infections of novel coronavirus infection in Wenzhou. *Journal of Medical Virology*, 92(10), 1761-1763. doi: 10.1002/jmv.25861
- Huang, C., Wang, Y., Li, X., Ren, L., Zhao, J., Hu, Y., ... Caot, B. (2020). Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *Lancet*, 395(10223), 497-506. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30183-5
- Lechien, J.R., Chiesa-Estomba, C.M., Radulesco, T., Michel, J., Vaira, L.A., Le Bon, S.D., ... Saussez, S. (2021). Clinical features of patients who had two COVID-19 episodes: A European Multicentre Case Series. *Journal of Internal Medicine*, 290(2), 421-429. doi: 10.1111/joim.13259
- Li, J., Huang, D.Q., Zou, B., Yang, H., Hui, W.Z., Rui, F., ... Nguyen, M.H. (2021). Epidemiology of COVID-19: Asystematic review and meta-analysis of clinical characteristics, risk factors and outcomes. *Journal of Medical Virology*, 93(3), 1449-1458. doi: 10.1002/jmv.26424
- Moein, S.T., Hashemian, S.M., Mansourafshar, B., Tousi, A.K., Tabarsi, P., Doty, R.L. (2020). Smell dysfunction: A biomarker for COVID-19. *International Forum of Allergy & Rhinology*, 10(8), 944-950. doi: 10.1002/alr.22587
- Mylona, E., Evangelia, M., Eleftheria, K., Vasilios, V., Vana, S., Vissaria, S., ... Ioannis, K. (2021). Clinical features and outcomes of hospitalized COVID-19 patients in a low burden region. *Pathogens and Global Health*, 115(4), 243-249. doi: 10.1080/20477724.2021.1893485
- Singh, R., Kang, A., Luo, X., Jeyanathan, M., Gillgrass, A., Afkhami, S., & Xing, Z. (2021). COVID-19: Current knowledge in clinical features, immunological responses, and vaccine development. *The FASEB Journal*, 35(3), e21409. doi: 10.1096/fj.202002662R
- Song, F., Shi, N., Shan, F., Zhang, Z., Shen, J., Lu, H., ... Shi, Y. (2020) Emerging 2019 novel coronavirus (2019-nCoV). *Pneumonia. Radiology*, 295(1), 210-218. doi: 10.1148/radiol.2020020274
- Şener Cömert, S. (2020). COVID-19 olgusunun klinik özellikleri ve yaklaşım. *Southern Clinics of Istanbul Eurasia*, 31, 13-15. doi: 10.14744/scie.2020.73645
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2020). Genel koronavirüs tablosu. Erişim adresi (05.03.2021): <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html>
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2021). Günlük COVID-19 tablosu. Erişim adresi (19.10.2021): <https://covid19.saglik.gov.tr/>
- Vetter, P., Vu, D.L., L'Huillier, A.G., Schibler, M., Kaiser, L., & Jacquerioz, F. (2020). Clinical features of Covid-19. *BMJ*, 17. doi: 10.1136/bmj.m1470
- Wan, S., Xiang, Y., Fang, W., Zheng, Y., Li, B., Hu, Y., ... Yang, R. (2020). Clinical features and treatment of COVID-19 patients in northeast Chongqing. *Journal of Medical Virology*, 92(7), 797-806. doi: 10.1002/jmv.25783
- Wang, D., Hu, B., Hu, C., Zhu, F., Liu, X., Zhang, J., ... Peng, Z. (2020a). Clinical characteristics of 138 hospitalized patients with 2019 novel coronavirus-infected pneumonia in Wuhan, China. *JAMA*, 323(11), 1061-1069. doi: 10.1001/jama.2020.1585
- Wang, R., Pan, M., Zhang, X., Han, M., Fan, X., Zhao, F., ... Shen, L. (2020b). Epidemiological and clinical features of 125 hospitalized patients with COVID-19 in Fuyang, Anhui, China. *International Journal of Infectious Disease*, 95, 421-428. doi: 10.1016/j.ijid.2020.03.070
- Wang, W., Xu, Y., Gao, R., Lu, R., Han, K., Wu, G., & Tan, W. (2020c). Detection of SARS-CoV-2 in different types of clinical specimens. *JAMA*, 323(18), 1843–44. doi:10.1001/jama.2020.3786
- World Health Organization (WHO). (2020). WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020. Retrieved from (12.03.2021): <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>
- World Health Organization (WHO). (2021). WHO coronavirus (COVID-19) dashboard. Retrieved from (19.10.2021): <https://covid19.who.int/>
- Yang, X., Yu, Y., Xu, J., Shu, H., Xia, J., Liu, H., ... Shang, Y. (2020). Clinical course and outcomes of critically ill patients with SARS-CoV-2 pneumonia in Wuhan, China: A single-centered, retrospective, observational study. *The Lancet Respiratory Medicine*, 8(5), 475–481. doi: 10.1016/S2213-2600(20)30079-5
- Zhang, R., Ouyang, H., Fu, L., Wang, S., Han, J., Huang, K., ... Fu, Z. (2020). CT features of SARS-CoV- 2 pneumonia according to clinical presentation. *European Radiology*, 30(8), 4417-4426. doi: 10.1007/s00330-020-06854-1
- Zhou, F., Yu, T., Du, R., Fan, G., Liu, Y., Liu, Z., ... Cao, B. (2020). Clinical course and risk factors for mortality of adult inpatients with COVID-19 in Wuhan, China: A retrospective cohort study. *Lancet*, 395(10229), 1054–1062. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30566-3

Araştırma makalesi / Research article • DOI: 10.48071/sbuhemsirelik.1003363

Hasta Bakımında Motivasyon Bilekliği Kullanımının Etkileri

The Affect of Using Motivation Wristband at Patient Care

Hatice Kavadar¹ , Banu Yoldaş¹ , Gülnur Gül¹ , Aysel Göktaş¹

Yazarların ORCID numaraları / ORCID IDs of the authors:

H.K. 0000-0002-8666-9770; B.Y. 0000-0001-9139-0435;
G.G. 0000-0001-7115-6254; A.G. 0000-0001-8972-9399

¹Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Dr. Suat Seren Göğüs Hastalıkları ve Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İzmir

Sorumlu yazar / Corresponding author: Banu Yoldaş,
E-posta: banuaktin@yahoo.com

Geliş tarihi / Date of receipt: 01.10.2021

Kabul tarihi / Date of acceptance: 08.11.2021

Atrf / Citation: Kavadar, H., Yoldaş, B., Gül, G., ve Göktaş, A. (2021). Hasta bakımında motivasyon bilekliği kullanımının etkileri. *SBU Hemşirelik Dergisi*, 3(3), 153-158. doi: 10.48071/sbuhemsirelik1003363

ÖZ

Giriş: Bireylerin ihtiyaçlarını, isteklerini, dürtülerini kısacası çeşitli insan ihtiyaçlarını gidermeye yönelik bir süreç olan motivasyonun hastanelerde tedavi ve bakımın amacına ulaşmasını sağlamada önemi büyüktür.

Amaç: Bu araştırmanın amacı dışsal motivasyonun cerrahi sonrası dönemdeki hastaların mobilizasyon ve oral sıvı alım miktarlarına olan etkisini değerlendirmektir.

Yöntem: Araştırma prospektif, yarı deneysel tiptedir. Örneklemi toraks cerrahisi geçiren 104 hasta oluşturdu. Araştırmaya alınan hastalara, kriterlere uyan davranışlarında, bunu kanıtlayan farklı renklerde "motivasyon bilekliği" olarak tanımladığımız bileklikler takıldı. Hastalar bileklik verilmeden kontrol grubu (n=54) ve bileklik verilerek motive edilen (n=50) olmak üzere iki gruba ayrıldı. Araştırmada her iki grubun verileri karşılaştırıldı.

Bulgular: Motive edilmeyen grubun sıvı alım ortalamasının 2,03 litre, motive edilen grubun sıvı alım ortalamasının 2,95 litre olduğu belirlendi (p < 0,001). Motive edilmeyen grubun yürüme ortalaması -bileklik sayısı esas alınarak- 1,52 iken motive edilen grubun yürüme ortalamasının 2,66 olduğu belirlendi (p < 0,001). Araştırmadaki iki grup arasında puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu (p < 0,001).

Sonuç: Hastaların dışsal motivasyonu sağlanarak tedaviye katılımının artırıldığı, cerrahi sonrası süreçte mobilizasyon ve oral sıvı alımına yönelik kanıta dayalı somut verilere ulaşıldığı görüldü.

Anahtar Kelimeler: Cerrahi; mobilizasyon; motivasyon.

ABSTRACT

Introduction: Motivation is a process aimed to meet the needs, desires and urges of individuals and it is also of great importance in achieving the goals of treatment and care in hospitals.

Aim: The aim of this study is to evaluate the effect of extrinsic motivation on mobilization and oral fluid intake of patients at postoperative period.

Method: The research is prospective, cross-sectional, semi-experimental type. The sample consisted of 104 patients who underwent major thoracic surgery. The patients included in the study were put on wristbands, which we define as "motivational wristbands" in different colors, proving this in their behaviors that meet the criteria. The patients were divided into two groups as the control group (n=54) not given the wristband and the motivated group (n=50) given wristbands. The data from the two groups were compared in the study.

Results: The mean oral fluid intake of the unmotivated group was 2.03 liters, and the mean oral fluid intake of the motivated group was 2.95 liters (p < 0.001). It was determined that the walking average of the unmotivated group-based on the number of wristbands-was 1.52, while the walking average of the motivated group was 2.66 (p < 0.001). A statistically significant difference was found between the mean scores of the groups (p < 0.001).

Conclusion: It was observed that the extrinsic motivation of the patients increased their participation in the treatment, and evidence-based concrete data were obtained regarding mobilization and oral fluid intake in the postoperative process.

Keywords: Motivation; mobilization; surgery.

Bu eser, Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Giriş

Latince “hareket etme” anlamında “movere, movum” kökünden gelen, Fransızca “motivation” kelimesi dilimizde “isteklendirme, güdüleme” karşılığında kullanılmaktadır (Akalin ve ark., 2011; Öztürk, 2016). Motivasyon, kişilerin kendi arzu ve istekleri ile belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere hareket etmeleridir (Koçel, 2018). Bireylerin uyarılarak davranışını aktive etme sürecini tanımlamak için de kullanılmakta, bir veya daha çok insanı belli bir yöne/amaca doğru, devamlı bir şekilde eyleme geçirmek için yapılan çabaların tamamı olarak ifade edilmektedir (Ünsar, İnan ve Yürük, 2010; Türkhan, Bacaksız ve Tuna, 2014).

Çağdaş yönetim yaklaşımlarında bireylerin güdülenmesini sağlayan etmenlerin belirlenerek bunların sağlanması ve sürdürülmesi amacıyla çeşitli kuramlar geliştirilmiştir. Bunlar, içsel etmenleri tanımlayan kapsam kuramları ile dışsal etmenleri tanımlayan süreç kuramları olmak üzere iki ana başlık altında incelenir (Tunçer, 2012; Koçel, 2018) (Tablo 1).

İçsel motivasyon kişinin içinden gelir ve verimli olmasını sağlar. Dışsal motivasyon ise çevresel ortamda gelişir. Dışsal motivasyon durumunda kişilere belirli davranışları ve başarı düzeylerini teşvik etmek için ödüller ve destek verilir (Marquis ve Huston, 2018). Motivasyonun rolü yalnızca insanların bir amaca yönelik çalışmasını sağlamak değil, aynı zamanda onların daha iyi çalışmasını sağlamak, kişilerin fiziksel ve entelektüel kaynaklarını tam olarak belirlemektir. Motivasyonun olduğu yerde verimlilik ve performans vardır (Nicu, 2012).

Bu araştırma elektif toraks cerrahisi geçiren hastalarda dışsal motivasyonun etkisini görebilmek üzerine tasarlandı. Toraks cerrahisi sonrası yeterli oral sıvı alımı ve mobilizasyon büyük önem taşır. Bu iki faktör sekresyonların atılması, embolinin önlenmesi, cerrahi öncesi yapılan kontrastlı tetkikler ve genel anestezi ile etkilenen böbrek fonksiyonlarının düzeltilmesi açısından gereklidir. Araştırmada toraks cerrahisi geçiren hastalarda motivasyon bilekliği kullanımının (dışsal motivasyonda ödül kullanımı) cerrahi sonrası dönemde mobilizasyona, oral sıvı alımına etkisi, kullanılmayan grup ile karşılaştırılması ve anlamlı bir fark sağlayıp sağlamadığının ortaya konması planlandı.

Amaç

Araştırmada motivasyonun cerrahi sonrası dönemde mobilizasyon ve oral sıvı alımına etkisini değerlendirmek amaçlandı.

Araştırmanın Hipotezleri

1. Deney grubunun yürüme ortalaması kontrol grubundan yüksektir.
2. Deney grubunun oral sıvı ortalaması kontrol grubundan yüksektir.

Yöntem

Araştırma Tasarımı

Bu araştırma prospektif ve yarı deneysel araştırma olarak yapıldı.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma Sağlık Bilimleri Üniversitesi'ne bağlı bir eğitim araştırma hastanesinin göğüs cerrahisi kliniğinde Ocak - Haziran 2020 tarihlerini kapsadı.

Araştırma Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini göğüs cerrahisi kliniğinde elektif cerrahi planlan hastalar oluştururken, örneklemini ise örneklem ölçütlerini karşılayan, elektif cerrahi planlanan ve araştırmaya katılmayı kabul eden hastalar oluşturdu. Araştırmanın belirlenen 6 aylık süresinde çalışma koşullarına uygun olan ve opere edilen 104 hasta örneklem büyüklüğünü belirledi. İlgili tarih aralığının ilk üç ayında bileklik kullanılmayan 54 hasta mevcut iken, ikinci 3 ayında bileklik kullanılan 50 hasta ile veri toplamaya devam edildi.

Araştırmaya dahil edilme ölçütleri 15 yaş (klinikte cerrahi uygulanan en genç yaş grubu) ve üzerinde olmak, Türkçe okuyup yazabilir olmak, bilinci açık, oryante ve koopere olmak ve araştırmaya katılmaya gönüllü olmaktır. Göğüs cerrahisi kliniğinde pazartesi ve salı günü ameliyat edilen tüm hastaların mesai saatleri içindeki verileri araştırmaya dahil edildi. Diğer günlerde ameliyat olan hastalarının izlemi hafta sonuna denk geldiği için araştırmaya dahil edilmedi. Araştırmadan dışlanma ölçütleri; oral sıvı alımı olmayan veya olmaması gereken hastalar ile mobilize edilemeyen veya edilmemesi gereken hastalar ve dahil etme kriterlerine uymayanlardır. Altı aylık dönemi kapsayan araştırmanın ilk 3 ayında bileklik kullanılmayan 54 hasta (Grup 1-Kontrol grubu) ile başlanarak, bu sürenin dolması ile devam eden 3 ayda bileklik kullanılan 50 hasta (Grup 2-Girişim (Deney) grubu) ile araştırmaya devam edildi.

Veri Toplama Araçları

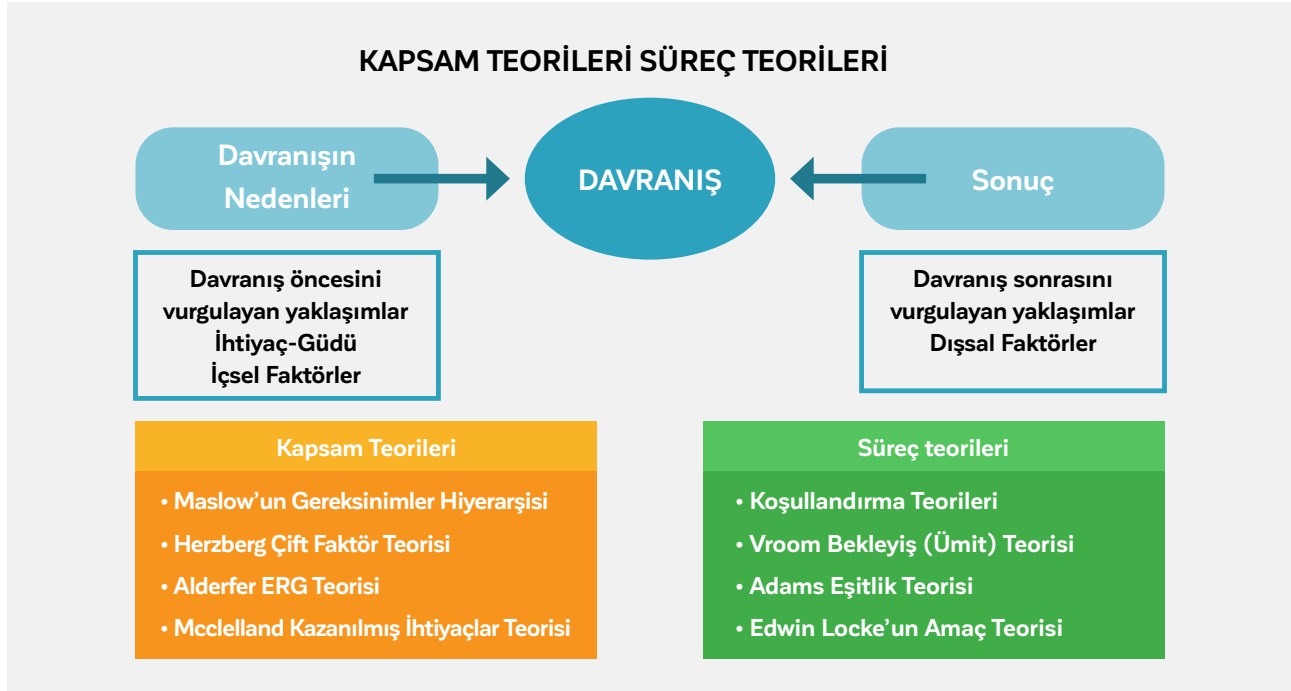
Araştırmada cerrahi sonrası birinci günden itibaren oral sıvı alımı ve mobilizasyon, araştırma ile ilişkili verilerin kaydını sağlayan ve araştırmacı tarafından hazırlanan Sosyodemografik Özellikler Formu ve Cerrahi Sonrası Mobilizasyon ve Oral Sıvı Alımı Takip Formu ile kaydedildi.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma izni Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulundan 23.01.2020 tarih ve 202071-18 karar nolu etik kurul izni alındı. Araştırmaya katılmayı kabul eden hastalardan yazılı ve sözlü onam alındı. Araştırmanın tüm aşamalarında araştırma ve yayın etiğine uyuldu.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada dışsal motivasyon için renkli bileklikler kullanılmış olup, bileklik tercih edilmesinin nedeni davranışın ödül ile pekiştirilmesi, bu ödülün görülebilir bir ödül olmasıdır. Göğüs cerrahisi kliniğinde yapılmış olan araştırmada yalnızca toraks cerrahisi geçiren hastaların alınma sebebi, travma hastalarının her zaman mobilizasyon ve sıvı alımının mümkün olmaması, ayrıca bu iki davranışın da cerrahi geçirmiş hastalar için büyük önem taşımasıdır. Hastalar cerrahi sonrası birinci günden itibaren takip edilmeye başlandı ve beş gün süre ile

Tablo 1: Motivasyon ve Davranış İlişisini Gösteren Şematik Çizim ve Teorilerin Alt Başlıkları (Koçel, 2018)**Tablo 2: Grupların Sosyodemografik Özelliklere Göre Karşılaştırılması (n = 104)**

	Grup 1-Kontrol grubu (n = 54)		Grup 2-Deney grubu (n = 50)		p
	Ort ± SS	Min - Maks	Ort ± SS	Min - Maks	
Yaş (yıl)	52,50 ± 15,74	15-75	54,72 ± 14,36	18-78	0,547*
Yatış günü	3 ± 0,33	2-4 gün	2,58 ± 0,60	1-3	0,508*

* t testi; Min: Minimum; Maks.: Maksimum; Ort: Ortalama; SS: Standart Sapma

takip edildi. Araştırmada mobilizasyon olarak ifade edilen yürüme davranışı olup, oda içinde yer değişikliği, yatak içi hareketler bu verimize dahil edilmedi. Sıvı miktarı litre olarak hesaplanırken, serviste üç turun bir bileklik ile karşılık bulunduğu mobilizasyon verisi, bileklik sayısı esas alınarak hesaplandı.

İlk üç ay bileklik kullanılmayan (n = 54), bu sürenin sonunda da bileklik uygulamasına geçilen hastalarda (n = 50) her 500 ml. su alımında koluna bir mavi bileklik takılarak, serviste koridor boyunca atılan üç tur başına ise bir adet yeşil bileklik takılarak takip sağlandı veriler toplandı. Yürüme verileri elde edilen bileklik sayılarına göre analiz edildi.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma verileri araştırmacı tarafından önce formlara kaydedildi, ardından "Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) for Windows 21.0 paket istatistik programı" kullanılarak değerlendirildi. Bağımlı gruplar için t testi (Paired samples t test) kullanıldı. Tanımlayıcı özellikler ortalama ve yüzdelik olarak gösterildi.

Bulgular

Hastaların sosyodemografik özellikleri Tablo 2'de verilmektedir. Grup 1'de bulunan hastaların yaş ortalaması 52,50 ± 15,74 yıl ve Grup 2'de 54,72 ± 14,36 yıl olup yaş ortalaması açısından gruplar arasında istatistiksel olarak fark bulunmadı. Hastaların

hastanede kalış süresi Grup 1'de 3 ± 0,33 gün, Grup 2'de 2,58 ± 0,60 gün olup yatış günü açısından gruplar arasında fark saptanmadı (p > 0,05) (Tablo 2). Her iki grupta cinsiyet, yaş, uygulanan cerrahi türü gibi faktörler bakımından sonuçları etkileyecek fark bulunmadı.

Grupların yatış süresi boyunca ortalama yürüme sürelerinin analizi Tablo 3'de yer almaktadır. Motive edilmeyen grubun (Grup 1) yürüme ortalamasının 1,52 ± 0,83, motive edilen grubun yürüme ortalamasının 2,66 ± 1,44 olduğu belirlendi. Motive edilmeyen grubun yatış süresi boyunca ortalama yürüme miktarı (kazanılan bileklik ile ölçülerek) ile bileklik kullanılarak motive edilen grubun ortalama yürüme miktarı arasında istatistiksel fark saptandı (p = 0,000) (Tablo 3).

Yatış süresi boyunca grupların ortalama oral sıvı alım miktarlarının analizi Tablo 4'te yer almaktadır. Motive edilmeyen grubun (Grup 1) oral sıvı alımı ortalamasının 2,03 ± 0,96 litre motive edilen grubun ise 2,95 ± 0,98 litre olduğu belirlendi.

Tablo 3: Grupların Yürüme Ortalamalarının Karşılaştırılması (n = 104)

	Ort ± SS	p
Grup 1-Kontrol grubu (n = 54)	1,52 ± 0,83	
Grup 2-Deney grubu (n = 50)	2,66 ± 1,44	0,000*

*t testi; Min: Minimum; Maks: Maksimum; Ort: Ortalama; SS: Standart Sapma

Tablo 4: Grupların Oral Sıvı Alımı Ortalamalarının Karşılaştırılması (n = 104)

	Ort ± SS	Min - Maks	p
Grup 1- Kontrol grubu (n = 54)	2,03 ± 0,96	0,33-5	0,000*
Grup 2- Deney grubu (n = 50)	2,95 ± 0,98	1-5	

*t testi; Min: Minimum; Maks: Maksimum; Ort: Ortalama; SS: Standart Sapma

Bağımlı gruplar için t testi analizinde motive edilmeyen grubun yatış süresi boyunca ortalama oral sıvı alım miktarı ile bileklik kullanılarak motive edilen grubun ortalama oral sıvı alım miktarı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık belirlendi (p = 0,000) (Tablo 4).

Tartışma

Motivasyon sürecinin oluşumunda gereksinme, uyarılma, davranış ve doyuma ulaşma olmak üzere dört basamaktan söz edilmektedir (Sur, 2013). Bilinçli veya bilinçsiz olarak davranışı oluşturan, sürekliliğini sağlayan ve ona yön veren bir güç ve bireyleri yöneten dürtü veya dürtüler bileşkesi olan güdüleme (Akalın ve ark., 2011) sürecinin sağlık bakım ortamlarında hastalara yönelik kullanılması istendik hasta çıktıları elde etmede önemli role sahiptir. Güdülemede hedefe ulaşmak amacıyla gösterilen çabanın taşınması gereken temel özellikler; yoğunluk (bireyin ne kadar çabaladığı), yön/hedef (bir amacı gerçekleştirmek için gösterilen çabanın bir hedefe yönltilmesi) ve kararlılık (bireyin gösterdiği gayreti ne kadar koruyabileceğidir) (Robbins ve Judge, 2013; Türkhan ve ark., 2014). Bu özelliklere yönelik unsurlar, davranışta bulunmasını sağlama, davranışı sürdürme ve davranışı olumlu yöneltme olarak belirtilmektedir (Eren, 1998; Redman, 2010).

Süreç kuramcılarının göre içsel etmeler (kapsam teorileri) güdülenmeyi sağlamada gerekli bir unsur olmakla birlikte yetersiz kalmakta, içsel etmelerin yanında dışsal etmeler bireyi davranışa yönlendirmekte ve güdülenmeyi sağlamaktadır. Süreç teorilerinden biri olan koşullandırma teorisi klasik ve edimsel koşullandırma yaklaşımı olarak ikiye ayrılmaktadır (Shortell ve Kaluzny, 2006). Edimsel koşullandırma bireylerin davranışlarının sıklığını etkileyen sonuçlarla ilgilenmektedir (Koçel, 2018). Arzulanan davranışı yapan bireyin, bu davranışı sürekli tekrarlama için yönetim psikolojisinde dört yöntem vardır (Burger, 2006; Türkhan ve ark., 2014).

1. Olumlu pekiştirme: Teşvik (ödül), hareketin tekrarlama için
2. Olumsuz pekiştirme: Ceza yerine nedenlerini, olumsuz yönlerini açıklamak gerekir, hareketin tekrarlanması için
3. Son verme: O davranışı oluşturacak bütün tedbirlerin alınması hareketin bir daha tekrarlanmaması için
4. Cezalandırma: Davranışın bir daha yapılmaması için ceza verilmelidir.

Motivasyonun Sağlık Kurumlarında Önemi

Hastaneler toplumun gereksindiği sağlık hizmetini karşılamak için farklı disiplinlerden birçok çalışanın farklı teknolojilerle tanı, tedavi ve bakım sürecini gerçekleştirdiği emek yoğun hizmet alanıdır (Öztürk, 2016). Hastanelerin başarısı, verimliliği insan faktörüyle ilişkilidir. Hizmet veren ve hizmet alanların bireysel amaçları ile kurum amaçlarını birleştirmek gerekmektedir. Hizmet verenlerin motivasyonlarını artırmaya yönelik birçok araştırma olmasına rağmen hizmet alanlara yönelik araştırma yok denecek kadar azdır. Bireylerin ihtiyaçlarını, isteklerini, dürtülerini kısacası çeşitli insan ihtiyaçlarını gidermeye yönelik bir süreç olması nedeniyle özellikle hastanelerde tedavi ve bakımın amacına ulaşılması için hastaların ihtiyaçlarını anlamak ve örgütsel amaçlar doğrultusunda onları motive etmek gerekmektedir. Araştırma göğüs cerrahisi kliniğinde, hastalara yönelik olarak yapılan prospektif bir klinik araştırma olması nedeniyle literatürde ilk olma özelliğindedir.

Motivasyon ile ilgili çok sayıda araştırma bulunmamakla beraber, bariatrik cerrahi ameliyatı geçiren ya da kronik hastalığa sahip hastaların motivasyon kaynaklarına yönelik yapılan araştırmalar kısıtlı araştırmalardan birkaçıdır (Golay, Lagger ve Giordan, 2016; McCarron ve ark., 2019; Oyake, Suzuki, Otaka, Momose ve Tanaka, 2020). Fakat hastaların motive edilerek tedaviye katılımlarının kanıta dayalı ortaya konulduğu araştırmaya rastlanmadı.

Mccarron ve arkadaşlarının (2019) Kanada'da 543 gönüllü hasta ile gerçekleştirdikleri araştırmada motivasyon kaynakları olarak kendini gerçekleştirme, sağlık hizmetlerini iyileştirme, tazminat, etkileme, yeni şeyler öğrenme, kondüsyonel motivasyon ayrıcalıklı hissetme olmak üzere yedi ana motivasyon kaynağı tanımlanmıştır.

Maclean, Pound, Wolfe ve Rudd (2002) tarafından İngiltere'de bir eğitim hastanesinin inme biriminde çalışan profesyonellerle yapılandırılmış, derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş, bazı profesyoneller motivasyonu olmayan hastaları motive olmuş hastalardan farklı şekilde tedavi ettiklerini bildirmiştir. Mevcut araştırmada motivasyonun, mobilizasyon ve oral sıvı alımına etkisi ortaya konmuş olsa da daha büyük bir örneklem grubu ile motivasyon bilekliği kullanımının iyileşme, taburculuk süresi, laboratuvar verilerine etkisi gibi sonuçları da araştırmaya açık bir yönüdür.

Motivasyon ile bireyin/hastanın çaba ve faaliyetleri örgütsel amaçlar doğrultusunda yönlendirilmektedir. Küçüközkan'a (2015) göre motivasyonun bireysel yararları arasında hasta ve aile ile ilişkilerin güçlenmesi ve başarı duygusu ve öz yeterlilik algısı yer almaktadır. Motivasyon sayesinde hizmet sunumun verimliliği artarken; bireylerin de doyum düzeyinin artacağı düşünülmektedir.

Araştırmada dışsal motivasyonun gücü kullanılarak hasta bakımında daha iyi bir başarı sağlamak amacıyla motivasyona yönelik çağdaş yönetim yaklaşımlarından koşullandırma

teorisi olan edimsel koşullanma yoluyla (ödül uygulaması gerçekleştirilerek) hastanın cerrahi sonrası yürüme aktivitesi ve oral sıvı alımı artırıldı. Elde edilen verilerin gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark göstermesi motivasyonun gücünü somutlaştıran veriler oldu. Farklı hasta gruplarında, daha büyük örneklem grupları ile yapılacak araştırmaların yapılması önerilir.

Hastanın dışsal motivasyonunun sağlanarak tedaviye katılımının sağlandığı araştırmanın benzerine literatürde rastlanmamış olup, karşılaştırma yapılamamaktadır. Mevcut çalışmalar ya profesyoneller üzerinde yapılmış ya da hasta üzerindeki motivasyon kaynaklarını tespit etmeye yönelik planlanmıştır. Sonuç olarak bu araştırma, cerrahi sonrası dönemde hasta bakımında motivasyonun, istenen davranışları artırmadaki rolünü ortaya koymuştur.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın bazı kısıtlılıkları bulunmaktadır. Araştırmanın tek merkezli olması nedeniyle araştırma sonuçlarının genellenememesi ve verilerin veri toplama formuna kaydının hastaların sözel beyanıyla (içtiği su miktarı ve ne kadar yürüdüğü bilgileri) toplanmış olması araştırmanın sınırlılıklarıdır.

Sonuç

Bu araştırma ile hastaların cerrahi sonrası dönemde oral sıvı alımı ve mobilizasyonunu sağlamada motivasyon kaynağı olarak bileklik kullanılması ile, kullanılmayan gruba göre kolaylıkla motive edilerek tedaviye uyumunun ve katılımının istatistiksel olarak anlamlı şekilde artırıldığı görülmüştür. Farklı motivasyon kanalları bulunarak farklı hasta gruplarında araştırma yapılarak hem tedaviye katılım artırılıp hem de kanıt dayalı veriler elde edilebilir kanısındayız.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik kurul onayı, Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulundan alınmıştır (Tarih: 23.01.2020 ve Sayı No: 202071-18)

Yazarların Katkı Düzeyleri: Çalışma Fikri (Konsepti) ve Tasarımı - BY; Veri Toplama / Literatür Tarama - HK, GG, AG; Verilerin Analizi ve Yorumlanması - GG, BY; Makalenin Hazırlanması - GG, BY, HK, AG; Yayınlanacak Son Haline Onay Verilmesi - GG, BY, HK, AG.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadıklarını açıklamışlardır.

Kaynaklar

- Akalın, Ş. H., Argunşah, M., Demir, N., Gözaydın, N., Özyetgin, M., Toparlı, R. ve ark. Türk Dil Kurumu Sözlükleri [online]. (2011). Retrieved from (20.08.2021): <https://sozluk.gov.tr/>
- Burger, J.M. (2006). *Kişilik: psikoloji tarihinin insan doğasına dair söyledikleri* (İ. Deniz, ve E. Sarioğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayıncılık.
- Eren, E. (1998). Çağdaş ve küresel yaklaşımlar. E. Eren, (Ed.), *Yönetim ve organizasyon içinde* (s. 553-608). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Golay, A., Lagger, G., & Giordan, A. (2016). Motivare i pazienti con patologie croniche. *Journal of Medicine and The Person*, 5(2), 57-63.
- Koçel, T. (2018) İşletme yönetimi ve organizasyonda temel kavramlar. T. Koçel, (Ed.), *İşletme yöneticiliği içinde* (s.75-80). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Küçüközkan, Y. (2015). Liderlik ve motivasyon teorileri: kuramsal bir çerçeve. *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 86-115.
- Maclean, N., Pound, P., Wolfe, C., & Rudd, A. (2002). The concept of patient motivation: A qualitative of stroke professionals' attitudes. *Stroke*, 33(2), 444-448.
- Marquis, B.L., ve Huston, C.J. (2018). Hemşirelikte liderlik rolleri ve yönetim işlevleri. (A.N. Bahçecik ve H. Öztürk Çev.). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- McCarron, T.L., Noseworthy, T., Moffat, K., Wilkinson, G., Zelinsky, S., White, D., Marlett, N.J. (2019). Understanding the motivations of patients: A co-designed project to understand the factors behind patient engagement. *Health Expectations*, 22(4), 709-20.
- Nicu, I.E. (2012). Human resources motivation-an important factor in the development of business performance. *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*, 21(1), 1039-45.
- Oyake, K., Suzuki, M., Otaka, Y., Momose, K., & Tanaka, S. (2020). Motivational strategies for stroke rehabilitation: A delphi study. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 101(11), 1929-36.
- Öztürk, H. (2016). Motivasyon ve iş doyumunu. G. Uyer, ve G. Kocaman, (Ed.) *Hemşirelik hizmetleri yönetimi el kitabı içinde* (s. 373-401). 1. Basım. İstanbul: Vehbi Koç Vakfı Yayınları.
- Redman, R.W. (2010). Motivation. D. Huber, (Ed.) In *Leadership and nursing care management*. (s. 195-215). Missouri: Saunders Elsevier.
- Robbins, S.P., & Judge, T.A. (2013). Motivasyon temelleri. İ. Erdem, (Ed.), *Örgütsel davranış-organizational behavior içinde*. (s. 202-40). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Shortell, S.M., & Kaluzny, A.D. (2006). Organization theory and health services management. S.M. Shortell, A.D. Kaluzny, (Ed.). *Health care management organization design and behavior*. (s. 25-48). Clifton Park, NY : Thomson Delmar.

Sur, H. (2013). Hastane yönetimi. H. Sur, ve T. Palteki, (Ed.), *Hastane yönetimi içinde*. (s. 115-28). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Tunçer, P. (Ed.). (2012). *Yönetim ve organizasyon*. 1. Basım. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Türkhan, Ü.N., Bacaksız, E.F., ve Tuna, R. (2014). Örgütsel

davranış güdüleme. T. Baykal, ve E. Türkmen (Ed.), *Hemşirelik hizmetleri yönetimi içinde*. (s. 615-38). İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık.

Ünsar, A.S., İnan, A., ve Yürük, P. (2010). Çalışma hayatında motivasyon ve kişiyi motive eden faktörler: bir alan araştırması. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 248-62.

Sistemik derleme / Systematic review • DOI: 10.48071/sbuhemsirelik.951950

Bilinçli Farkındalık (Mindfulness) ve Perinatal Ruh Sağlığı: Bir Sistemik Derleme

Mindfulness and Perinatal Mental Health: A Systematic Review

Özge Şiir Dağlar¹ , Nevin Hotun Şahin² **Yazarların ORCID numaraları / ORCID IDs of the authors:**

O.Ş.D. 0000-0001-6287-6380; N.H.Ş. 0000-0002-6845-2690

¹Istanbul Kent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, İstanbul²Istanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı, İstanbul**Sorumlu yazar / Corresponding author:** Özge Şiir Dağlar,

E-posta: ozgesiirdaglar@gmail.com

Geliş tarihi / Date of receipt: 13.06.2021**Kabul tarihi / Date of acceptance:** 02.10.2021**Atf / Citation:** Dağlar, Ö.Ş., ve Hotun Şahin, N. (2021). Bilinçli farkındalık (mindfulness) ve perinatal ruh sağlığı: Bir sistemik derleme. SBÜ Hemşirelik Dergisi, 3(3), 159-172. doi: 10.48071/sbuhemsirelik.951950**ÖZ**

Giriş: Perinatal dönemde anksiyete ve depresyon gibi ruhsal sorunlar yaygındır. Bu sorunlar anne ve bebek sağlığı açısından birçok olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Gebe ve emziren kadınlar için psikotrop ilaç kullanımıyla ilişkili potansiyel riskler nedeniyle bu kadınlara farmakolojik olmayan yaklaşımlar ile destek sağlamak önemlidir. Bilinçli farkındalık temelli uygulamaların perinatal ruh sağlığı sorunlarının çözümünde yeni bir yaklaşım olduğuna dair bilgiler olsa da etkinlikleri hakkında yeterli kanıtlar bulunmamaktadır.

Amaç: Bu derlemenin amacı perinatal ruh sağlığını desteklemek amacıyla gebelik ve doğum sonrası dönemde bilinçli farkındalık (mindfulness) etkinliği hakkında güncel bilgi ve çalışmaları sistematik olarak analiz etmektir.

Yöntem: Literatür taraması, Ocak 2016 - Nisan 2021 tarihleri arasında yayınlanmış çalışmaları içermektedir. Literatür taraması için "Mindfulness", "Meditation", "Pregnancy", "Prenatal", "Perinatal" ve "Postpartum" anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Google Scholar, PubMed, Cochrane ve Science Direct veri tabanlarında tarama yapılmıştır. Tarama sonucunda 18.250 yayına ulaşılmış olup, kriterleri sağlayan 16 çalışma derleme kapsamına alınmıştır.

Bulgular: İncelenen çalışmaların sonucuna göre gebe kadınlara uygulanan sekiz haftalık bilinçli farkındalık temelli programların gebelerdeki algılanan stres, anksiyete ve depresif belirtiler ile postpartum depresyon düzeyini azalttığı belirlenmiştir. Bilinçli farkındalık temelli programların gebelerin bilinçli farkındalık ve kendine şefkat düzeylerini artırdığı görülmüştür.

Sonuç: Bilinçli farkındalık temelli uygulamalar perinatal dönemde stres, anksiyete ve depresyon düzeyini azaltmakta, bilinçli farkındalık düzeyini artırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anksiyete; depresyon; farkındalık; gebelik; stres.

ABSTRACT

Introduction: Mental problems such as anxiety, and depression in the perinatal period are common. These problems can lead to many negative consequences in terms of maternal and infant health. Moreover, providing non-pharmacological approaches to pregnant and lactating women is important because of the potential risks associated with the use of psychotropic drugs. Although there is information that mindfulness-based practices are a new approach in solving perinatal mental health problems, there is not enough evidence about their effectiveness.

Aim: The purpose of this review is to systematically analyze current information and studies regarding the effectiveness of mindfulness in pregnancy, and postpartum periods to support perinatal mental health.

Method: The literature review was done with the studies between January 2016 and April 2021. The keywords "Mindfulness", "Meditation", "Pregnancy", "Prenatal", "Perinatal" and "Postpartum" were used for literature review. Google Scholar, PubMed, Cochrane, Science Direct databases were searched. As a result of the search, 18,250 publications were reached and 16 studies meeting the criteria were included in the review.

Results: According to the results of the studies examined, it was determined that the 8-week mindfulness-based programs applied to pregnant women decreased the perceived stress, anxiety, and depressive symptoms and the level of postpartum depression in pregnant women. The current systematic review results showed that mindfulness-based programs increased the level of awareness and self-compassion of pregnant women.

Conclusion: Mindfulness-based practices reduce the level of stress, anxiety, and depression in the perinatal period and increase the level of conscious awareness.

Keywords: Anxiety; depression; mindfulness; pregnancy; stress.

Bu eser, Creative Commons Atf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Giriş

Gebelik ve doğum sonrası, önemli duygusal ve fiziksel değişikliklerin yaşandığı gelişimsel bir dönemdir. Gebelik ve ebeveynliğe geçiş bazı kadınlar tarafından memnuniyetle karşılanırken, bazı kadınlarda bu dönem önemli bir stres ve kaygı kaynağı haline gelebilmektedir. Literatürde gebelikte yaşanan stresin hem annede hem de fetüste olumsuz gebelik sonuçları ve istenmeyen doğum komplikasyonları ile ilişkili olduğu belirtilmektedir. Gebelikte yaşanan stres sonucunda bebekte intrauterin gelişim geriliği ve baş çevresi ölçümlerinin küçük çıkması görülebilmektedir. Perinatal dönemde ruhsal sorunlar nedeniyle kadınlar düzensiz beslenme, kilo kaybı, öz bakımda azalma, sigara kullanımı, alkol/madde kullanımı gibi kişinin sağlığını olumsuz etkileyecek davranışlar gösterebilmektedir. Ayrıca kadınların gebelik döneminde yoğun stres yaşamaları, anksiyete ve depresyon görülme riskinde artış, gebelikte yüksek tansiyon ve gestasyonel diyabet, spontan abortus, erken doğum, operatif vajinal doğum, zor doğum, düşük doğum ağırlığı, artan analjezik kullanımı ve plansız sezaryen doğum ile ilişkilendirilmiştir. Maternal stresin doğum sonuçları üzerindeki olumsuz etkilerinin yanı sıra postpartum depresyon, anne-bebek arasındaki bağlanmanın kalitesinde azalma, annelik rolüyle başa çıkma ve yetersiz baş etme gibi doğum sonrası döneme ilişkin olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Öztürk ve Aydın, 2017). Yapılan bir çalışmada prenatal distres ve anksiyete düzeyi arttıkça doğum öncesi bebeğe bağlanmanın arttığı ve üçüncü trimesterde depresyon düzeyi arttıkça doğum öncesi bağlanmanın azaldığı gösterilmiştir (Tunçel ve Süt, 2019).

Gebe kadınların %15-25'inin anksiyete ve/veya depresyondan muzdarip olduğu tahmin edilmektedir (Alderdice, McNeill ve Lynn, 2013). Bununla birlikte, duygu durum bozuklukları tanısı konulmadığı için gebe kadınlardaki gerçek yaygınlığının daha yüksek olabileceği vurgulanmaktadır (Austin, Middleton, Reilly ve Highet, 2013). Farmakoterapi orta ile şiddetli perinatal duygudurum ve anksiyete bozuklukları için birinci basamak tedavi olarak kabul edilmekle birlikte, kadınlar damgalanma ve fetüsün ilaçlara maruziyetinin olumsuz sonuçlarına ilişkin korkular nedeniyle genellikle ilaç alma konusunda tereddüt etmektedir. Bu nedenle, perinatal duygudurum bozuklukları için etkili farmakolojik olmayan girişimlere ihtiyaç duyulmaktadır (Badker ve Misri, 2017).

Perinatal duygu durum ve anksiyete bozuklukları gibi tablolarda farmakoterapi yerine Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT) gibi davranışsal girişimler daha güvenli ve kabul edilebilir bir kanıt sunabilmektedir. Randomize kontrollü çalışmalardan sentez edilmiş bir meta-analiz çalışmasının sunduğu kanıtla göre bilişsel davranışçı temelli bir yaklaşımın hem doğum öncesi hem de doğum sonrası depresyon üzerinde önemli bir etkisi olduğu gösterilmiştir (Yasuma ve ark., 2020). Perinatal dönemde ruh sağlığını desteklemek için davranışsal girişimlerden biri de farkındalık temelli girişimlerdir. Bilişsel farkındalık temelli uygulamaların (BFTU) prenatal ruh sağlığı üzerine etkileri giderek artan ilgi odağı haline gelmiştir (Matvienko-Sikar, Lee, Murphy

ve Murphy, 2016; Goetz ve ark., 2020). Bu girişimlerin gebelik dönemindeki ruhsal problemleri azaltmada etkili olduğu belirtilmektedir. (Hall, Beattie, Lau, East ve Biro, 2016; Shi ve MacBeth, 2017). Kelime anlamı olarak bilinçli farkındalık anlamına gelen "mindfulness", kişinin dikkatinin şu anki duyguları, düşünceleri ve hislerini bilinçli, yargılayıcı olmadan kabul ederek ana odaklanması olup psikolojik iyi oluş ile ilişkilendirilmektedir (Pan, Chang, Chen ve Gau, 2019a). Farkındalık, geçmiş hakkında düşünmek veya gelecek hakkında endişelenmek yerine, tamamen "o an"ın farkında olmakla ve dikkati buraya ve şimdiye odaklamakla ilgilidir. Farkındalık için temel olan yedi tutum yargılamama, sabır, yeni başlayanların zihni, güven, çabalama, kabullenme ve bırakmadır (Hall ve ark., 2016).

Bir Bilinçli Farkındalık Temelli Stres Azaltma (BFTSA) programının kullanımını araştıran öncü çalışma 1990'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Kabat-Zinn tarafından gerçekleştirilmiştir. Yoga ve bir günlük sessiz inzivayı içeren sekiz seanslık bir BFTSA müdahalesi kullanarak anksiyete ve depresyon gibi çeşitli rahatsızlıkları olan hastalar için önemli faydalar sağlamıştır (Hall ve ark., 2016). O dönemden sonra çok sayıda çalışma, bilinçli farkındalık eğitiminin ruhsal sağlığın iyileştirilmesine katkı sağlayabileceğini göstermiştir. Literatür incelendiğinde sigara bağımlılığında sigaradan uzak durma oranının artırılması (Vidrine ve ark., 2016); kronik ağrıda algılanan stres ve depresyonun (Brintz, Roth, Faurot, Rao ve Gaylord, 2020); kanser hastalarında stres, anksiyete ve depresyonun (Haller ve ark., 2017); savaş gazilerinde algılanan stres ve depresyonun (Kluepfel ve ark., 2013); kronik hastalıklarda (Bohlmeijer, Prenger, Taal ve Cuijpers, 2010) ve gebelik sırasında görülen anksiyete ve depresyonun (Sun ve ark., 2021) azaltılması gibi birçok alanda bilinçli farkındalık uygulamalarının etkinliğini ortaya koyan çalışmaların bulunduğu görülmektedir.

Yakın geçmişte, çeşitli bilinçli farkındalık temelli programlar ve terapiler geliştirildiği görülmektedir. Bunlardan bazıları; Bilinçli Farkındalık Temelli Bilişsel Terapi (BFTBT), Farkındalıkla entegre Bilişsel Davranışçı Terapi (FeBDT), Kabul ve Kararlılık Terapisi (KKT) ve Diyalektik Davranışçı Terapi (DDT)'dir. Bu girişimler gebe kadınlar ya da yeni anne olanlar için farkındalık pratiğini kişinin düşünceleri, duyguları ve vücut duyularına ilişkin farkındalığını ve kabulünü geliştirmek, stres toleransı oluşturmak, tepkiselliği azaltmak ve rahatsız edici deneyimlerden kaçınmak için kullanılabilir (Hall ve ark., 2016). 'Altın standart' olarak kabul edilen, en yaygın kullanılan BFTU'lar, BFTSA ve BFTBT'dir. Bilinçli Farkındalık Temelli Bilişsel Terapi (BFTBT) özellikle risk altındaki kişilerde depresyonu önlemek için tasarlanmıştır. Perinatal dönemde depresyon gelişme veya depresif bir nüks yaşama riski artabileceği için BFTBT kullanımının uygun olacağı ileri sürülmüştür (Taylor, Cavanagh ve Strauss, 2016). Ayrıca BFTBT perinatal dönem için İngiltere Sağlık ve Klinik Mükemmellik Enstitüsü (National Institute of Health and Clinical Excellence, [NICE]) kılavuzları tarafından da önerilmektedir. Konu ile ilgili olarak NICE kılavuzunda "Gebelik ve emzirme döneminde psikotropik ilaç almanın riskleri olduğu" belirtilmektedir (National Institute of Health and Clinical Excellence

[NICE], 2019) ve kadınların farmakolojik olmayan yaklaşımları tercih etmelerinin, etkili psikolojik girişimleri sağlamanın önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Mevcut deneysel kanıtlar bilinçli farkındalık temelli girişimlerin psikolojik iyiliği artırdığı, anksiyete ve depresyonu hafiflettiği, psikolojik rahatsızlıkları azalttığı ve tekrar ortaya çıkmasını önlediği, bağışıklık fonksiyonunu güçlendirdiği, çiftler arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirdiği ve ebeveynlik memnuniyetini artırdığını göstermektedir (Hulsbosch, Boekhorst, Potharst, Pop ve Nyklicek, 2020). Yapılan bir çalışmada bilinçli farkındalığa dayalı doğum eğitimi programına katılan kadınların doğumda daha fazla öz-yeterlik ve bilinçli beden farkındalığı, doğum sonrası takipte sürdürülen daha düşük depresyon semptomları ve doğumda daha düşük opioid analjezi kullanımına doğru bir eğilim gösterdikleri bildirilmiştir (Duncan ve ark, 2017). Yüksek stres düzeyini azaltmak ve bilinçli farkındalığı arttırmak, olumsuz gebelik sonuçlarının oranını azaltarak anne ve bebek sağlığına da olumlu katkıda bulunacaktır.

Amaç

Bu derlemenin amacı, perinatal ruh sağlığını desteklemek için gebelik döneminde bilinçli farkındalık (mindfulness) etkinliğinin literatür doğrultusunda incelenmesidir. Bu incelemenin amaçları doğrultusunda, perinatal ruh sağlığı algılanan stres, anksiyete ve depresyonla ilişkilendirilmiştir.

Araştırma Soruları

Sistematiik incelemede PICOS'a göre belirlenen kriterler doğrultusunda oluşturulan araştırma sorusuna yanıt aranmıştır:

P (Population): Perinatal dönemdeki kadınlar

I (Intervention): Bilinçli farkındalık uygulamaları

C (Comparison): Bilinçli farkındalık uygulamaları ile ruh sağlığı (stres, anksiyete, depresyon) parametrelerinin karşılaştırılması

O (Outcomes): Ruh sağlığı parametreleri

S (Study designs): Randomize kontrollü çalışmalar, deneysel çalışmalar

Randomize kontrollü ya da deneysel tasarımda gerçekleştirilmiş (S) araştırma sonuçlarına göre perinatal dönemdeki kadınlara (P) uygulanan bilinçli farkındalık uygulamalarının (I) kadınların ruh sağlığına (O) etkisi (C) nedir?

Yöntem

Araştırmanın Tasarımı

Bu çalışma perinatal ruh sağlığında bilinçli farkındalık (mindfulness) etkinliğini içeren araştırmaların sonuçlarını incelemek amacıyla yapılmış bir sistematiik derlemedir.

Araştırmada Kullanılan Veri Tabanları

Araştırmanın literatür taraması, son beş yılda yapılan çalışmaları içeren "Google Scholar, PubMed, Cochrane ve Science Direct" veri tabanlarında yapılmıştır.

Araştırmaya Dahil Etme Kriterleri

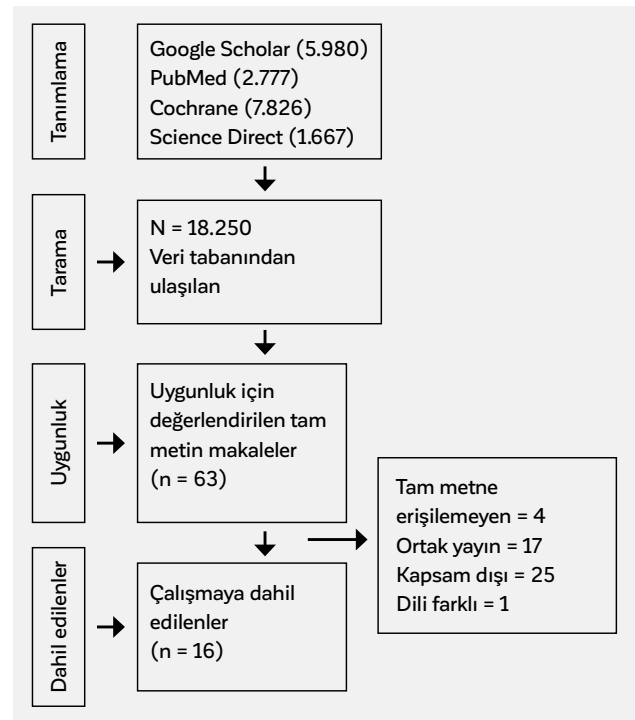
Sistematiik incelemeye dahil edilme kriterleri, araştırma makalesi olup perinatal ruh sağlığında (özellikle stres, anksiyete ve depresyon) bilinçli farkındalık temelli bir müdahale programının etkinliğini araştırmış olması, sonuçlarının stres, anksiyete, depresyon ve farkındalık gibi ölçümleri içermesi, yayın dilinin İngilizce olması ve tam metnine ulaşılması olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya Dahil Etmeme Kriterleri

Derleme, sistematiik derleme, bildiri özeti, editöre mektup, tez çalışmaları, olgu sunumu ve ölçek geliştirme çalışmaları değerlendirme kapsamına alınmamıştır.

Araştırma Evreni ve Örneklemi

"Mindfulness", "Meditation", "Pregnancy", "Prenatal", "Perinatal" ve "Postpartum" anahtar sözcükleri kullanılarak 2016 - 2021 yılları arasında konu ile ilgili yayınlar geriye dönük olarak Nisan 2021 tarihinde taranarak incelenmiştir. Veri tabanlarında ve anahtar kelimelerin seçilmesinde konu ile ilgili bütün çalışmalara ulaşılması hedeflenmiştir. Çalışma Sistematiik İncelemeler ve Meta Analizler için Tercih Edilen Raporlama Öğeleri (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta Analyses, PRISMA) beyanına uygun olarak rapor edilmiştir. Tarama sonucunda Google Scholar (5980), Pubmed (2777), Cochrane (7826) ve Science Direct (1667) üzerinden toplam 18.250 yayına ulaşılmıştır. Ulaşılan çalışmalar önce başlıklarına göre daha sonra özetlerine göre incelenmiş, yinelenen makaleler çıkarılmış ve 18.187 çalışma kapsam dışı bırakılmıştır. Konusu çalışmanın amacına uygun olan 63 makaleden dahil edilme kriterlerine uyan 16 araştırma makalesi sistematiik inceleme için değerlendirmeye alınmıştır (Şekil 1).

Şekil 1: PRISMA akış şeması

Bu sistematik derlemeye alınan çalışmaların metodolojik kalitesi birinci araştırmacı tarafından değerlendirilmiş ve ikinci araştırmacı tarafından kontrol edilmiştir. Çalışmada “Kritik Değerlendirme Becerileri Programı: Randomize Kontrollü Çalışma Kanıtları için Kalite Değerlendirme Kriterleri (Critical Appraisal Skills Programme: Quality Appraisal Criteria for Randomized Controlled Trial Evidence, [CASP])” kullanılmıştır (Health Knowledge, 2019). Bu çalışmada kullanılan CASP formu 11 maddeden oluşan bir form olup Türkçe metni hazırlanarak kullanılmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Her bir veri tabanı üzerinden ilgili konu başlıkları ve anahtar terimler kullanılarak sistematik bir arama stratejisi formüle edilmiştir. Sistematik derlemeye alınan çalışmalar inceleme için özel olarak tasarlanmış bir veri özetleme formu kullanılarak bağımsız iki araştırmacı tarafından dahil edilme kriterlerine göre uygunluk açısından taranmıştır. Bu formda çalışmaların yazarı/yazarları, yılı, yapıldığı ülke, araştırma tipi, örnekleme, uygulanan girişimlerin özellikleri ve temel bulguları yer almaktadır (Tablo 1).

Bulgular

Çalışmaların Özellikleri

Bu sistematik inceleme çalışmasında 2016 - 2021 yılları arasında yayınlanan ve taramalar sonucu dâhil etme kriterlerine uyan 16 makaleye ulaşılmıştır. Bu çalışmaların 13’ü randomize kontrollü çalışma olup, üç çalışmanın ise yarı deneysel çalışma grubunda olduğu görülmüştür. Çalışma örneklemini 15 çalışmada gebe kadınlar, 1 çalışmada ise doğum sonrası kadınlar oluşturmuştur. Çalışmalar en fazla Çin (6) olmak üzere İran (3), ABD (2), Kanada (2), İsveç (1), Mısır (1) ve Avustralya (1) gibi farklı etnografik özelliklere sahip ülkelerde yürütülmüştür. Tablo 1’de değerlendirilen 16 çalışmanın yazarı/yazarları, yılı, yapılan ülke, araştırma tipi, örnekleme ve temel bulguları yer almaktadır.

Çalışmadan elde edilen bulgular ile bilinçli farkındalık girişimlerinin etkileri; algılanan stres, anksiyete, depresyon ve bilinçli farkındalık başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Algılanan Stres

Katılımcıların stres seviyelerini değerlendirmek için en yaygın

kullanılan ölçek Algılanan Stres Ölçeği’dir (ASÖ). Gebe kadınların 8 haftalık Gebelikte Farkındalık Programı (GFP) grubuna dahil edildiği çalışmada, nefes egzersizleri ve beden taraması uygulamaları ile stresli olduklarının farkına varabildikleri, yönetebildikleri ve “an’da kalarak stresi serbest bırakabildikleri bildirilmiştir (Beattie, Hall, Biro, East ve Lau, 2017). Doğum sonrası kadınlarda ise 8 haftalık Bilinçli Farkındalık Temelli Doğum ve Ebeveynlik (BFTDE) eğitimi sonucunda postpartum üçüncü ayda stres düzeylerinin anlamlı şekilde azaldığı görülmüştür (Pan ve ark., 2019b). Yapılan başka bir çalışmada ise gebelik sırasında ve doğumdan sonra fizyolojik ve psikolojik değişimlerle öz bakım becerilerinin öğretildiği kontrol grubu ile BFTDE müdahalesine katılan her iki gruptaki kadınların stres seviyeleri başlangıca göre azalmış fakat 36. gebelik haftasında yapılan değerlendirmede her iki grupta stres puanları biraz artarken BFTDE grubundaki artışlar kontrol grubuna göre daha düşük bulunmuştur (Pan ve ark., 2019a). Gebe kadınlarda 90 dakikadan oluşan 8 haftalık bir BFTSA müdahalesinin algılanan stresi anlamlı şekilde azalttığı bulunmuştur (Yuan Zhang, Cui, Zhou ve Li, 2019). Guo, Zhang, Mu ve Ye’nin (2020) çalışmasında anne ebeveynlik stres düzeyinde iyileşme gözlenirken her iki grupta da gözlenirken, Bilinçli Farkındalık Temelli Güçlü Yönler Uygulaması (BFTGYU) doğum sonrası üçüncü ayda kontrol grubuna göre anlamlı derecede daha yüksek gelişme göstermiştir. Her iki grupta postpartum birinci yılda anne ebeveynlik stresi daha azalmış fakat anlamlı bir fark göstermemiştir ($p > 0,05$). Lönnberg ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında BFTDE eğitimi alan gebe kadınların stres belirtilerinde önemli düzeyde azalma görülmüştür.

Anksiyete ve Depresyon

Dahil edilen çalışmalarda katılımcıların anksiyete düzeylerini değerlendirmede en yaygın Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ) ve Yaygın Anksiyete Bozukluğu Ölçeği (YAB-7)’nin kullanıldığı görülmüştür. Depresyon düzeylerini değerlendirmede ise en çok Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği (EPDS) kullanılmıştır. Gebe kadınlara uygulanan 8 haftalık bilinçli farkındalık temelli programların gebelerdeki anksiyete ve depresif belirtiler ile postpartum depresyon düzeyini azalttığı görülmüştür (Mohamed, Elsharkawy ve Awad, 2017; Luberto, Park ve Goodman, 2018; Pan ve ark., 2019a; Pan ve ark., 2019b; Yang ve ark., 2019; Lönnberg ve ark., 2020; Guo ve ark., 2020). Yazdanimehr,

Tablo 1: Çalışmada İncelenen Araştırmaların Özellikleri

Yazar Adı, Yılı	Ülke	Araştırma Türü	Örnekleme	Müdahale	Temel Bulgular
Yazdanimehr ve ark., 2016	İran	Randomize Kontrollü Çalışma	Gestasyonel yaşı 1-6 ay arasında olan, Edinburgh Depresyon Ölçeği’nde 13’ün üzerinde puan ve Beck Anksiyete Envanteri’nde 16’nın üzerinde puan alan 63 gebe kadın	FeBDT müdahale grubu (n = 30) Kontrol grubu (n = 33) Müdahale grubundaki katılımcılar farkındalıkla bütünleştirilmiş bilişsel davranış terapisi alırken, kontrol grubundaki kadınlar sadece rutin doğum öncesi bakım hizmeti almışlardır. Müdahale grubu 90 dakikalık 8 seansta uygulanan bir FeBDT programıdır. FeBDT, depresyon ve anksiyete gibi eşzamanlı psikolojik sorunları yönetmeyi amaçlamaktadır. Anksiyete ve depresyon düzeyleri için müdahaleden önce (T1), hemen sonra (T2) ve müdahaleden bir ay sonra (T3) olmak üzere üç ölçüm yapılmıştır.	Müdahale sonrasında müdahale grubunun anksiyete ve depresyon puan ortalamaları kontrol grubuna göre anlamlı olarak düşük bulunmuştur. FeBDT’nin, uygulandıktan sonraki bir ay boyunca bile gebe kadınların anksiyete ve depresyon düzeylerini azaltmada etkili olduğu gösterilmiştir.

Felder ve ark, 2017	ABD	Randomize Kontrollü Çalışma	En az bir geçmiş majör depresif dönem öyküsü olan, Hasta Sağlık Anketi'nde (PHQ-9) ≤ 12 puana sahip olan 21 gebe kadın	Dikkatli Ruh Hali Dengesi (DRHD) programı, rehberli farkındalık ve yoga uygulamaları, bilişsel davranış stratejileri ve standart kişisel BFTBT ile tutarlı psikoeğitim içeren 8 web oturumunda sunulmuştur. DRHD içeriği, ses kayıtları farkındalık uygulamaları ve perinatal dönem için özel olarak hazırlanmış bir yoga DVD'si dahil olmak üzere, BFTBT-PD'nin geliştirilmesi sırasında oluşturulan kaynaklarla artırılmıştır. Katılımcılar, ev ödevi izleme formlarına günlük ev uygulamalarını kaydetmiş ve verilen damgalı ve adresli zarfları kullanarak haftalık olarak çalışma yürütücüsüne postalamıştır. Katılımcılara, çalışma değerlendirmelerini tamamlamaları için 50 \$'a kadar hediye kartlarından ödeme yapılmıştır.	Müdahale süresince depresyon semptom şiddetinde önemli bir azalma olmuştur. Depresif nüks riski taşıyan kadınlar, müdahale süresince minimum ile hafif depresif semptom şiddetini sürdürmüştür fakat program boyunca depresyon semptom şiddetinde anlamlı bir kötüleşme olmamıştır.
Mohamed ve ark, 2017	Mısır	Yarı Deneysel Tasarım	Anksiyete ve depresif belirtiler açısından yüksek riske sahip ikinci veya üçüncü trimesterdeki 30 gebe kadın	Çalışma grubu (n = 15) Kontrol grubu (n = 15) Araştırmacılar tarafından yapılandırılmış bir farkındalık temelli müdahale programı geliştirilmiş ve haftada iki kez yapılan 10 oturumda çalışma grubuna uygulanmıştır. Her oturum 60 ila 90 dakika arasında değişmiştir. Her oturumun içeriğine göre kendi başlığı ve hedefleri bulunmaktadır. Müdahale programı kapsamında farkındalık ilkeleri, dikkatli nefes alma, vücut taraması gibi temalar işlenmiştir.	Çalışma, farkındalık temelli müdahale programının, anksiyete ve depresyonun azaltılmasında gebe kadınlarda etkili olduğu sonucuna varmıştır.
Beattie ve ark, 2017	Avustralya	Randomize Kontrollü Pilot Çalışma	24-28. gebelik haftasında olan 20 gebe kadın	Gebelikte Farkındalık Programı (GFP) grubu (n = 9) Gebelikle Destek Grubu (GDG) (aktif bir kontrol grup) (n = 11) 8 haftalık GFP'nin uygulanabilirliğini ve etkinliğini belirlemek için GFP ile 8 haftalık GDG programı karşılaştırılmıştır. Çalışmada sadece grup desteğinin değil farkındalık uygulamasının kendisinin algılanan stresi ve depresif semptomları iyileştirip iyileştirmediğini test etmek için kontrol grubu tasarımı yerine aktif bir kontrol grubu tasarımı seçilmiştir. Ek olarak, her iki grup da normal doğum öncesi bakım almıştır. Her iki grubun programında stres yönetimi ile ilgili uygulamalar olup, duygu ve düşünceler, beden sağlığı, doğum ve ebeveynliğe hazırlık gibi benzer konularda işlenmiştir. Ancak benzer konular gruplarda farklı şekilde ele alınmıştır. GFP, gebe bir popülasyon için uyarlanmış farkındalık ve bilişsel davranışçı terapinin teorik yapılarından yararlanmıştır ve Cassandra Vieten'in Dikkatli Annelik Programı (Vieten ve Astin, 2008) ve Nancy Bardacke'in Farkındalığa Dayalı Doğum ve Ebeveynlik çalışmalarıyla bilgilendirilmiştir. GDG grubunda farkındalık kavramları veya uygulamaları olmadan konulara genelleştirilmiş bir ebelik yaklaşımı kullanılmıştır. GDG konuları iletişim, empati, beden imajı, ağrı kesici seçenekler, emzirme, yenidoğan bakımı, akıl sağlığı ve doğum sonrası depresyonu içermektedir. Doğum sonuçları verileri bir ebe tarafından Doğum Sonuçları Sistemi (DSS) kullanılarak toplanmıştır. GFP'den 9 ve GDG'den 11 kadın programdan sonraki 6 hafta boyunca telefon görüşmelerine katılmıştır. Her oturum 2 saat sürmüştür. Bu çalışmadaki müdahale 8 haftalık, 2 saatlik haftalık bir farkındalık programıdır. Ölçekler ilk oturuma katılmadan önce (T1), son oturuma katılmadan hemen sonra (Ö2) ve programın tamamlanmasından 6 hafta sonra (Ö3) uygulanmıştır.	Gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bunun yanı sıra müdahale grubu için mevcut an deneyimine ilişkin farkındalıkta daha büyük bir gelişme olmuştur. Bilinçli farkındalık her iki grupta da T2'de artmış (iyileştirildi), ancak müdahale grubu için T3'te artmaya devam etmiştir. Tüm kadınlar kendilerinin dahil olduğu programı başkalarına tavsiye etmiştir. GFP müdahalesinin uygulanabilirliği ve kabul edilebilirliği doğrulanmıştır. Niteliksel verilerden elde edilen sonuçlar, her iki programın da kadınların stres ile başa çıkma yeteneklerini farklı şekillerde etkilediğini göstermiştir. GFP'deki kadınlar, nefes egzersizleri ve beden tarama uygulamalarının farkındalığı yoluyla stres düzeyini belirleyebildiklerini, stresi yönetebildiklerini ve an'da kalarak stresle baş edebildiklerini, GDG'deki kadınlar ise daha erken fark ederek streslerini nasıl yöneteceklerini öğrendiklerini bildirmiştir. GFP katılımcılarından son görüşmeden önce doğum yapan kadınlardan biri, doğum sırasında farkındalık tekniklerini kullanmanın, doğum ağrısıyla ilgili endişesini ve stresini azalttığını bildirmiştir.
Luberto ve ark, 2018	ABD	Randomize Kontrollü Pilot Çalışma	Anksiyetesi yüksek 20 gebe kadın	8 haftalık BFTBT müdahalesi olan Gebelikte Dikkatli Yaşayarak Anksiyeteye Başa Çıkma Programı'na dahil edilmiştir. Standart BFTBT protokolüne benzer şekilde, Gebelikte Dikkatli Yaşayarak Anksiyeteye Başa Çıkma Programı resmi farkındalık ve gayri resmi farkındalık uygulamaları konusunda eğitime odaklanmıştır. Katılımcılar, müdahaleden önce, müdahaleye katıldıktan 1 hafta sonra ve doğum sonrası 3. ayda anksiyete, endişe, depresyon, farkındalık ve öz-şefkat gibi öz bildirim ölçümlerini tamamlamışlardır.	Gebelikte Dikkatli Yaşayarak Anksiyete ile Başa Çıkma Programı grubunda anksiyete, depresyon, endişe önemli ölçüde azalmış; farkındalık ve kendine şefkat önemli ölçüde artmıştır. Anksiyete, endişe, farkındalık ve kendine şefkatte daha önce bildirilen müdahale sonrası gelişmelerin doğum sonrası da sürdürüldüğü belirlenmiştir.

Shulman ve ark., 2018	Kanada	Yarı Deneyimsel Tasarım	27-42 yaş arasında doğumdan sonraki ilk yıl içinde doğum sonrası depresyon/anksiyete tanısı alan 26 kadın	8 haftalık BFTBT müdahale grubu (n = 10) Rutin tedavi grubu (n = 16) BFTBT müdahalesi bu çalışmada yardımcı tedavi olarak etkinliğini belirlemek amaçlanmıştır. Müdahale grubundaki katılımcılar, arka arkaya 8 hafta boyunca haftada bir grup ortamında BFTBT müdahalesi almıştır. Kadınlar her iki BFTBT oturumunun ardından kontrol grubuna alınmışlardır. Sekiz haftalık BFTBT seansı, katılımcılara düşüncelerini ve duygusal durumlarını nasıl izleyeceklerini, bedenlerine dair duygusal farkındalıklarını nasıl derinleştireceklerini ve zihinlerinin çalışma şekli konusunda nasıl daha dikkatli olunacaklarını öğreten rehberli alıştırımlar içermektedir. BFTBT teknikleri "Dikkatli Yol Çalışma Kitabı: bireyin kendisini depresyon ve duygusal sıkıntıdan kurtarmak için 8 haftalık bir programın" değiştirilmiş bir versiyonuna dayanmaktadır. Çalışma başlangıcında ve başlangıcı izleyen 4 hafta, 8 hafta ve 3 ay sonra kadınlar değerlendirilmeye alınmıştır.	BFTBT müdahale grubunda anksiyete ve depresyon puanlarının azaldığı, farkındalık puanlarının arttığı görülmüştür.
Yuan Zhang ve ark., 2019	Çin	Randomize Kontrollü Çalışma	14-28. gebelik haftasında olan 66 gebe kadın	BFTSA grubu (n = 34) Kontrol grubu (n = 32) BFTSA grubundaki katılımcılar, her seferinde 90 dakikalık 8 haftalık bir eğitim almışlardır. Çalışmadaki BFTSA oturumları, Kabat-Zinn (1982) tarafından geliştirilen orijinal 8 haftalık BFTSA programına dayanmaktadır. BFTSA yürütücüsü ayrıca gebelik sırasında bazı aktiviteleri (fetal kalp atım hızı veya fetal hareketin izlenmesi gibi) farkındalık becerileriyle birleştirmiştir. Kontrol grubuna rutin tedavi bakımı verilmiştir.	BFTSA müdahalesinin, kontrol grubuna göre algılanan doğum öncesi stres ve anksiyete düzeyinde anlamlı azalma görülürken depresyon seviyelerinde anlamlı etki görülmemiştir. Katılımcıların müdahale öncesi depresyon düzeylerinin düşük olmasından dolayı depresyon üzerinde etki gözlenmediği düşünülmüştür.
Zemestani ve Nikoo, 2019	İran	Randomize Kontrollü Çalışma	Gebelik yaşı 1-6 ay arası olan, depresyon ve anksiyete bozuklukları için DSM-5 kriterlerini karşılması ile en az orta düzeyde Beck Depresyon Envanteri-II (BDI-II toplam puanı > 20) ve Beck Anksiyete Envanteri (BAI toplam puanı > 22) olan 38 gebe kadın	BFTBT grubu (n = 19) Kontrol grubu (n = 19) BFTBT grubu 8 seans BFTBT alırken, kontrol grubu herhangi bir müdahale almamıştır. BFTBT grubu katılımcıları 8 haftalık 2 saatlik grup seansı almışlardır. Oturumlar, en az 2 yıllık klinik deneyime sahip ve duygudurum ve anksiyete bozuklukları için BFTBT'nin verilmesi konusunda denetimli eğitim almış, eğitilmiş bir klinik psikolog tarafından yürütülmüştür. Müdahalenin gerekçesi, modeli, hedefleri ve temaları, perinatal döneme özgü değişikliklerle standart BFTBT tedavi kılavuzuna göre yapılmıştır. Resmi uygulamalar arasında vücut taraması, dikkatli yoga ve oturma meditasyonu bulunmaktadır. Resmi olmayan farkındalık uygulamaları, dikkatli yemek yeme ve dikkatli yürüme gibi günlük etkinliklerin farkındalığını içermektedir. Her seansın merkezi bir teması olup didaktik sunumlar, bilişsel beceri geliştirmeyi amaçlayan grup çalışmaları, resmi meditasyon uygulamaları ve grup liderinin grup sorgulama ve tartışmalarını içermektedir. Sınıflar arasında yaklaşık 30 dakikalık günlük evde resmi ve gayri resmi farkındalık uygulamaları ev ödevi olarak verilmiş ve katılımcılar yapmaları konusunda teşvik edilmiştir. Çalışma bir ön test, son test ve 1 aylık bir takip seansını içermektedir.	Kontrol grubuna göre BFTBT'nin depresif ve anksiyete belirtilerini azalttığı bulunmuştur. Psikolojik iyi oluşla (SPWB) ilgili olarak, BFTBT'nin kontrol grubuna kıyasla SPWB puanlarını artırdığı bulunmuştur. BFTBT grubunun başlangıçtan müdahale sonrasına bilinçli farkındalık seviyelerinde önemli artış olduğu görülmüştür.
Pan ve ark., 2019a	Çin	Randomize Kontrollü Çalışma	13-28. gebelik haftasındaki 96 gebe kadın	Bilinçli Farkındalık Temelli Doğum ve Ebeveynlik grubu (BFTDE) (n = 51) Rutin bakım grubu (n = 45) BFTSA'ya dayanan BFTDE programı, öz farkındalık eğitiminde gebelik, doğum ve doğum sonrası değişimlerin dönüştürücü deneyimini kullanmaktadır. Kontrol grubu rutin doğuma hazırlık eğitimi dersleri almıştır. BFTDE programı orijinal BFTDE'nin 1 ve 2. hafta derslerini bir hafta içinde birleştiren, 8 haftalık 3 saat süren ve 7 saatlik sessiz inzivadan oluşmaktadır. Ek olarak, katılımcıların programla ilgili ses kayıtlarını haftada 6 kez evde 30 dakika boyunca dinlemeleri istenmiştir. Kontrol grubu, gebelik sırasında ve doğumdan sonra fizyolojik ve psikolojik değişimlerle öz bakım becerilerini öğrenmiştir. Kurs, 2 aylık bir süre içinde toplam 2 kez verilmiştir. Öz bildirim ölçümleri müdahaleden önce (T0) ve sonra (T1) ve ayrıca 36. gebelik haftasındaki takip sırasında (T2) uygulanmıştır.	Her iki grupta da stres, depresyon, doğumda öz yeterlilik ve bilinçli farkındalık-taki zaman içindeki değişimler açısından başlangıç değerine kıyasla önemli farklılıklar görülmüştür. 36. gebelik haftasında, her iki grup için de stres puanları biraz daha yüksek ölçülmüş ve doğum öz yeterliliği ile bilinçli farkındalık puanları daha düşük bulunmuştur. Her iki grupta da stres artarken, müdahale grubundaki artışlar kontrol grubuna göre daha küçük bulunmuştur. Ancak müdahale grubunda tüm puanlar kontrol grubuna göre daha iyi yönde bildirilmiştir. 8 haftalık BFTDE programı, kendi kendine algılanan stresi ve depresyonu etkili bir şekilde azaltmış, doğumda öz-yeterlilik ve bilinçli farkındalığı artırmıştır.

Pan ve ark, 2019b	Çin	Randomize Kontrollü Çalışma	13-28. gebelik hafta- sında 74 kadın	Kontrol grubu (n = 35) Bilinçli Farkındalık Temelli Doğum ve Ebeveynlik grubu (BFTDE) (n = 39) Müdahale programı; 8 hafta boyunca haftada 3 saatlik seanslar ve 1 gün 7 saatlik sessiz meditasyonu içeren bir programdan oluşmaktadır. Bir BFTDE seansı 8-15 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcılar, seanslar sırasında bilinçli farkındalık uygulamalarını tamamlamaları ve kaydedilen ses kayıtlarını kullanarak evde her gün 30 dakika boyunca haftada 6 gün pratik yapmaları için teşvik edilmiştir. Müdahale programının oturumları, katılımcılara duygusal durumlarını nasıl izleyeceklerini, duygusal öz farkındalıklarını nasıl derinleştireceklerini öğretirken, doğum ve ebeveynlik süreçlerinde daha duyarlı olmalarını amaçlamaktadır. Müdahale grubuna uygulanan BFTDE uygulamaları Nancy Bardack'in "Farkındalıkla Doğum ve Ebeveynlik" programına dayanmaktadır. Katılımcılara gebelik, doğum ve doğum sonrası dönemdeki stresli olaylarla başa çıkmak için resmi ve gayri resmi farkındalığı kullanmaları öğretilmiştir. Resmi farkındalık uygulamaları kapsamı: beden taraması, dikkatli yoga, buz kullanarak yapılan ağrı meditasyonları, üç dakikalık nefes egzersizi ve oturma meditasyonudur. Gayri resmi farkındalık yöntemi, katılımcıların an be an deneyimlerini fark etmelerini ve dikkatlerini gün boyunca olabildiğince çok kez tek bir şeye yoğunlaştırmalarını içermektedir. Gebe kadınların ruh sağlığı durumları başlangıçta ve doğum sonrası 3. ayda değerlendirilmiştir.	Doğum sonrası kadınlarda stres ve depresyonun iyileştirilmesinde 8 haftalık bir BFTDE müdahalesinin etkili olduğu belirlenmiştir. Müdahale grubunda kontrol grubuna kıyasla postpartum 3. ayda, stres ve depresyon düzeyleri azalmış (sırasıyla, p = 0,009 ve p = 0,008) ve farkındalık düzeyleri başlangıçta göre artmıştır. Fakat gruplar arasında postpartum 3. ayda farkındalık skorları için anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.
Yang ve ark, 2019	Çin	Randomize Kontrollü Çalışma	Genelleştirilmiş Anksiyete Bozukluğu Ölçeği (GAD-7), Hasta Sağlığı Anketi (PHQ-9) taramaları sonucunda depresif veya anksiyete belirtiler açısından pozitif olan 24-30. gebelik haftaları arasında 102 gebe kadın.	8 haftalık bir çevrimiçi bilinçli farkındalık müdahalesi (n = 52) Rutin bakım aldıkları bir kontrol grubu (n = 50) Müdahale, Çin mobil uygulaması olan Wechat platformunda gerçekleştirilmiştir. Bilinçli farkındalık müdahale programı 8 haftalık, haftada yaklaşık 40 dakikalık 4 seans içermektedir. Bir psikolog, bir ebe ve 2 hemşireden oluşan bir araştırma ekibi müdahaleyi geliştirmiştir. Müdahale programı esas olarak 2 hemşire ve ebe tarafından yürütülmüştür. Katılımcılardan her oturumu tamamlarken araştırmacılara rapor vermeleri istenmiştir. Ayrıca müdahale uygulaması, her seansta hangi kadınların oturum açtığını otomatik olarak kaydetmiştir. Katılımcılardan ayrıca haftalık olarak farkındalık pratiğine ne kadar zaman harcadıklarını bildirmeleri istenmiştir.	Müdahale grubunda 52 (%83,9) kadın en az 3 seans tamamlamıştır. Ancak, günlük farkındalık uygulamasına bağlılık oldukça düşük bulunmuştur. Sonuçlar, müdahale grubundaki katılımcıların, kontrol grubundakilere kıyasla depresyon ve anksiyete semptomlarında daha fazla düşüş ve farkındalıkta önemli bir iyileşme olduğunu göstermiştir. Genel olarak 45 (%86,5) katılımcı farkındalık müdahalesinin faydalı olduğunu, 28'i (%53,8) farkındalık meditasyonu sırasında rahat ve sakin hissettiğini, 21 (%40,4) kadın farkındalık uygulamasının fetal hareketin tam olarak farkına varmalarına yardımcı olduğunu, 12'si (%23,1) müdahalenin anksiyete ve depresyon semptomlarını azalttığı ve daha enerjik olmalarını sağladığını bildirmiştir. Bununla birlikte, günlük farkındalık uygulamasının da kulfetli olduğu bildirilmiştir. Bazı kadınlar an'daki duygularını yargılamadan kabul edici bir tavı sürdürülebilmeyi öğrenmenin zor olduğunu bildirmiştir.
Guo ve ark, 2020	Çin	Randomize Kontrollü Çalışma	Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeğinde (EPDS) 9'a eşit veya daha yüksek bir puanla tanımlanan antenatal depresif veya anksiyete semptomları ile kendini gösteren, 34 haftadan küçük ikinci veya üçüncü trimesterde olan 284 gebe kadın	Bilinçli Farkındalık Temelli Güçlü Yönler Uygulaması (BFTGYU) grubu (n = 144) Kontrol grubu (n = 140) Bu çalışmanın amacı, yüksek riskli kadınlarda postpartum depresyon (PPD) gelişimini önlemek için Web tabanlı, doğum öncesi psikolojik müdahalenin etkinliğini değerlendirmektir. BFTGYU programı, orijinal dili İngilizce olan "kendine ve başkalarına karşı farkındalık ve şefkat" temel alınarak geliştirilmiştir. 6 haftalık program, her bölüm yaklaşık 15 dakika süren haftada 6 bölüm olmak üzere toplam 36 bölüm ile 10 saatlik eğitimden oluşmaktadır. Değerlendirmeler üç zaman noktasında gerçekleştirilmiştir. Gebeliğin ikinci veya üçüncü trimesterinde (T0, başlangıç değerlendirmesi), postpartum üçüncü ayda (T1) ve doğumdan bir yıl sonra (T2).	Çalışma, BFTGYU müdahalesinin doğum sonrası depresyonu önlemede ve anne-bebeğin iyiliğini artırmada etkili olduğunu göstermektedir. Kontrol grubu ile karşılaştırıldığında, müdahale grubu depresif ve anksiyete davranışlarında önemli gelişme göstermiştir. Buna ek olarak, müdahale grubu doğum sonrası üçüncü ayda ve birinci yılda daha bilinçli farkındalığı yüksek, kendine şefkat duyan birey hale gelmiştir. Anne ebeveynlik stresinde iyileşme her iki grupta da gözlenirken, BFTGYU doğum sonrası üçüncü ayda kontrol grubuna göre anlamlı derecede daha yüksek gelişme göstermiştir. Doğum sonrası birinci yılda annenin bebeğe yakınlığı, dikkat ve şefkati daha da artmıştır.

Lönnberg ve ark., 2020	İsveç	Randomize Kontrollü Çalışma	İlk kez perinatal depresyon riski taşıyan 15-22. gebelik haftası arasındaki 193 gebe kadın	Bilinçli Farkındalık Temelli Doğum ve Ebeveynlik grubu (BFTDE) (n = 96) Lamaze doğum sınıfı (Aktif kontrol grubu) (n = 97) Orijinal BFTDE programı baz alınarak her biri 2 saat 15 dakika uzunluğunda olan 8 seans ve 1 inziva günü olacak şekilde kısıtlanmıştır. Bu program boyunca bilinçli farkındalık uygulaması doğum öncesi eğitim ile bütünleştirilmiştir. Her seans için ev uygulaması ödevleri, rehberli bilinçli farkındalık uygulamaları ile ses kayıtları ve bilgilendirici bir metin dağıtılmıştır. Katılımcılardan program boyunca günde 30 dakika resmi pratik yapmaları (programda yürütülen bilinçli farkındalık uygulamaları), fetal hareketleri izlemeleri ve diğer çeşitli günlük aktiviteler sırasında gayri resmi pratik (farkındalıkla yemek yeme, 3 dk'lık nefes egzersizi vb.) yapmaları istenmiştir. Çalışma sırasında, müdahale katılımcıları için toplam 13 BFTDE programı ve kontrol katılımcıları için 13 Lamaze programı yürütülmüştür.	BFTDE müdahalesindeki sekiz oturumdan katılımcılar ortalama 6,81 oturuma katılmıştır. Aktif kontrol grubuna kıyasla, BFTDE'deki katılımcılarda önemli ölçüde algılanan strese ve depresif belirtilerde daha çok azalma görülmüş; olumlu duygu durumu ve bilinçli farkındalık düzeylerinde daha çok artış görülmüştür.
Zarenejad ve ark., 2020	İran	Randomize Kontrollü Çalışma	İlk gebeliği olan, 24-36 haftalık 60 gebe kadın	Müdahale grubu (n = 30) Kontrol grubu (n = 30) Rutin bakıma ek olarak müdahale grubundaki bireyler 6 BFTSA eğitim seansı almışlardır. Müdahale grubunda, gebe kadınlar haftada 2 kez 7 kişilik gruplarla 6 seans almışlardır ve her seans, BFTSA'ya dayalı bir ders, soru-cevap ve rol-play ile 60 dakika sürmüştür. Haftalık danışmanlık almanın yanı sıra, müdahale grubuna telefon ve sosyal ağlar aracılığıyla günlük olarak evde farkındalık temelli yöntemleri uygulaması önerilmiştir.	BFTSA müdahalesini alan kadınların farkındalıklarını artmıştır. Müdahaleden hemen sonra ve 1 ay sonra anksiyete semptomlarında önemli azalmalar olmuş, öz-yeterlilik puanlarındaki değişiklik ise anlamlı bulunmamıştır. Müdahaleden sonra farkındalık doğumla başa çıkmada öz yeterliliği etkilememiştir. Öz-yeterlilik puanı, müdahale öncesi ve sonrasına göre müdahaleden sonraki 1 ay içinde artmıştır.
MacKinnon ve ark., 2021	Kanada	Randomize Kontrollü Çalışma	Kendisinin yüksek düzeyde psikolojik sıkıntı yaşadığını bildiren ve tedavi arayan, 12-28. gebelik haftasında olan 60 gebe kadın	Perinatal Depresyon için Bilinçli Farkındalık Temelli Bilişsel Terapi (BFTBT-PD) müdahalesi grubu (n = 28) Rutin bakım grubu (n = 32) BFTBT-PD 8 haftalık 2 saatlik grup oturumlarından (3-6 kişilik) oluşmuştur. Programın hedefleri arasında kadınların psikolojik sıkıntıya yol açabilecek düşünceler, duygular ve bedensel hislerle ilişkilerini değiştirmelerine yardımcı olmak olarak belirlenmiştir. Katılımcılara ayrıca rehberli meditasyonlar içeren bir CD ve aynı zamanda seanslarda öğretilen gebeliğin çeşitli dönemlerinde kadınlar tarafından farkındalık hareket pozlarını gösteren bir DVD de verilmiştir. Müdahalenin tamamlanması en az 4 seansa katılmak olarak tanımlanmıştır. Katılımcılar, çalışmaya kayıt sırasında, müdahalenin hemen ardından ve takipte (doğum sonrası 3 ay) değerlendirilmiştir.	Yüksek düzeyde psikolojik sıkıntı için tedavi arayan gebe kadınlarda, BFTBT-PD genel stres düzeyinde iyileşme ile ilişkilendirilmiş ancak anksiyete ve depresyon gibi diğer spesifik semptomlarla ilişkilendirilememiştir. BFTBT-PD alan, daha yüksek başlangıç gebelik anksiyetesi seviyelerine sahip kadınların (yani, 1 SD>E) semptomlarında daha büyük azalmaya sahip olduğunu göstermiştir. BFTBT-PD müdahalesine yüksek gebelik anksiyetesi semptomları ile başlayan kadınların gebelik süresi 4,21 gün uzamıştır. BFTBT-PD müdahalesinin, gebelik süresini daha yüksek başlangıç semptomları olan kadınlar arasında anksiyete düzeyini azaltarak dolaylı şekilde uzattığı ortaya konulmuştur. BFTBT-PD grubundaki kadınlar daha fazla vajinal doğum ve daha az sezaryen doğum bildirmişlerdir. BFTBT-PD müdahalesine alınan kadınlar arasında daha az sezaryen doğum, doğum korkusuyla başa çıkmada veya korkuyu azaltmada öz yeterliliğin artması müdahalenin etkisini yansıtmaktadır.

Sun ve ark, 2021	Çin	Randomize Kontrollü Çalışma	Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği (EPDS) veya Hasta Sağlık Anketi-9'da (PHQ-9) pozitif depresif belirtiler için eşikte veya üzerinde puan alan 12-20. gebelik haftasındaki 168 gebe kadın	<p>8 haftalık düzenli WeChat* sağlık konsültasyonları alan dikkat kontrol grubu (n = 84)</p> <p>*WeChat: Çin'de popüler bir anında sosyal iletişim programı</p> <p>8 haftalık akıllı telefon tabanlı bir bilinçli farkındalık müdahale grubu (n = 84)</p> <p>Farkındalık eğitim programı BFTBT'den revize edilmiştir. Her resmi eğitim 25 dakika ile sınırlı kalmıştır. 8 haftalık bilinçli farkındalık eğitimi programı 8 seans içermektedir. Resmi farkındalık eğitimi, vücut taraması, dikkatli nefes alma, dikkatli geme ve günde 15-25 dakika süren dikkatli meditasyonu içermektedir. Günlük yaşamın ortasında duraklama, dikkatli yemek yeme, dikkatli yürüme ve 3 dakikalık nefes alma uygulamaları da dahil olmak üzere her gün gayri resmi eğitimin uygulanması önerilmiştir.</p> <p>Katılımcılara her hafta WeChat tarafından bilinçli farkındalık eğitim programından yararlanmalarını hatırlatan bir mesaj gönderilmiştir. Katılımcılara, eğitimin her haftasının tamamlanması karşılığında 2 yuan (0,30 ABD doları) verilmiştir. Dikkat kontrol grubuna ayrılan gebe kadınlar, dikkat kontrolüne yönelik 8 haftalık düzenli WeChat sağlık konsültasyonları almıştır. Rutin doğum öncesi bakım programı, gruplarına atandıklarında katılımcılara gönderilmiştir. Hemşirelik asistanı, dikkat kontrol grubundaki katılımcılarla 8 hafta boyunca haftada bir temasa geçerek son sağlık durumlarını sormuştur. Konsültasyonların içeriği, son tıbbi muayeneler, ayakta tedavi randevuları ve yatan hasta bakımı düzenlemelerine yardım konularını içermektedir. Haftada en az 3 günlük uygulama, tamamlanmış bir eğitim haftası olarak kabul edilmiş ve en az 4/8 tamamlanan eğitim haftası, farkındalık eğitim programının tamamlanması olarak kabul edilmiştir. Veri toplama ve sonuçların değerlendirilmesi, takip döneminde 5 zaman noktasında gerçekleştirilmiştir.</p> <p>T1: Temel değerlendirme.</p> <p>T2: Grup atamalarından 4 hafta sonra.</p> <p>T3: Grup atamalarından 8 hafta sonra.</p> <p>T4: Grup atamalarından 18 hafta sonra.</p> <p>T5: Doğumdan 6 hafta sonra.</p> <p> Takip değerlendirmeleri bilgisayar/akıllı telefon destekli kendi kendine uygulanan anketlerle toplanmıştır.</p>	<p>Müdahale grubunda kontrol grubuna kıyasla pozitif antenatal depresif belirti riskinde azalma görülmüştür. Farkındalık eğitimi ile dikkat kontrolü müdahalesinin depresyon puanları üzerindeki etkileri, primipar gebeler ile multipar gebeler arasında farklılık göstermiştir. Nulliplarlarda depresyon skoru T3'te artmıştır. EPDS puanı hem farkındalık eğitimi hem de dikkat kontrol gruplarında azalmıştır. Daha sonra, farkındalık eğitimi grubundaki EPDS puanı T3'te düşmeye devam etmiş ve T4'te düşük bir seviyede kalmıştır. Ancak doğum sonrası düşük oranda EPDS puanı artmıştır. Bununla birlikte, dikkat kontrol grubunda, EPDS puanı T3'te belirgin şekilde artmış ve ardından T4 ve T5'te düşmüştür. Anksiyete puanı T2'de azalmış ve daha sonra farkındalık eğitimi grubunda düşük kalmıştır ancak dikkat kontrol grubunda T3 ve T4'te anksiyete puanı artmıştır.</p>
------------------	-----	-----------------------------	--	---	---

Omid, Sadat ve Akbari'nin (2016) çalışmasında FeBDT müdahalesi sonrası ortalama anksiyete ve depresyon puanları kontrol grubuna göre anlamlı olarak düşük bulunmuş ve müdahaleden bir ay sonra bile etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Felder ve arkadaşlarının (2017) çalışmasında Dikkatli Ruh Hali Dengesi (DRHD) programına dahil edilen depresif nüks riski taşıyan gebelerde, müdahale süresince minimum ile hafif depresif semptom şiddetini sürdürmüş ancak program boyunca depresyon semptom şiddetinde anlamlı bir kötüleşme olmamıştır. Başka bir çalışmada doğum sonrası ilk yıl içinde depresyon ya da anksiyete tanısı alan ve herhangi bir depresyon ilacı kullanan kadınların 8 haftalık BFTBT müdahalesi sonucunda anksiyete ve depresyon puanlarında azalma olduğu görülmüştür (Shulman ve ark., 2018). Gebelerde 6-8 hafta BFTSA müdahalesini alanlarda anksiyete düzeyinde anlamlı azalma görülmüştür (Yuan Zhang ve ark., 2019; Zarenejad, Yazdkhasti, Rahimzadeh, Mehdizadeh Tourzani ve Esmaelzadeh-Saeieh, 2020). Başka bir çalışmada en az orta düzeyde anksiyete ve depresyon tanısı olan gebe kadınlarda BFTBT'nin anksiyete ve depresif belirtileri azalttığı bulunmuştur (Zemestani ve Nikoo, 2019). MacKinnon ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında Perinatal Depresyon için Bilinçli Farkındalık Temelli Bilişsel Terapi (BFTBT-PD) müdahalesinin, daha yüksek başlangıç semptomları olan kadınlar arasında gebelik anksiyetesini azalttığı bunun da dolaylı olarak gebelik süresini ortalama dört gün uzatarak doğum zamanını ertelediği belirtilmiştir. Sun ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında sekiz haftalık çevrimiçi bilinçli farkındalık eğitimi sonrası antenatal depresif belirti görülme oranı azalmış, EPDS puanı hem farkındalık eğitimi hem de dikkat kontrol gruplarında azalmıştır. Daha sonra, farkındalık eğitimi grubundaki EPDS puanı sekiz hafta sonra düşmeye devam etmiş ve 18 hafta sonra bile düşük bir seviyede kaldığı görülmüştür. Anksiyete puanı dördüncü haftada iki grupta da azalmış daha sonra bilinçli farkındalık müdahale grubunda anksiyete puanı düşük kalmıştır.

Yukarıdaki çalışma sonuçlarından farklı olarak, Yuan Zhang ve arkadaşlarının (2019) çalışmasında BFTSA müdahalesini alan gebelerde kontrol grubuna göre depresyon düzeylerinde anlamlı etki görülmemiştir. Yine aynı şekilde MacKinnon ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında BFTBT-PD'nin depresyon semptomları ile ilişkisi bulunmamıştır.

Bilinçli Farkındalık

Dahil edilen çalışmalar incelendiğinde katılımcıların bilinçli farkındalık düzeylerini değerlendirmede en yaygın Farkındalık Dikkat Farkındalığı Ölçeği (The Mindful Attention Awareness Scale, MAAS) ve Beş Boyutlu Bilinçli Farkındalık Ölçeği'nin (Five Facets Mindfulness Questionnaire, FFMQ) kullanıldığı görülmüştür. Farkındalık temelli program girişimleri sonucunda bilinçli farkındalıkta (Shulman ve ark., 2018; Yang ve ark., 2019; Zemestani ve Nikoo, 2019; Lönnberg ve ark., 2020) ve olumlu duygu durumunda (Lönnberg ve ark., 2020) artış görülmüştür. Luberto ve arkadaşlarının (2018) Gebelikte Dikkatli Yaşayarak Anksiyeteyi Başa Çıkma (The Coping with Anxiety through Living Mindfully Pregnancy, CALM Pregnancy) müdahale grubundaki

gebelerin farkındalık ve kendine şefkat düzeyleri önemli ölçüde artmış ve bunun doğum sonrası da sürdürdüğü belirlenmiştir. Başka bir çalışmada gebelikte farkındalık programına dahil edilen gebelerin kontrol grubuna göre mevcut an deneyimine ilişkin farkındalıklarında daha büyük bir gelişme olduğu görülmüş ve müdahalenin tamamlanmasından altı hafta sonra da bu farkındalık artmaya devam etmiştir (Beattie ve ark., 2017). Pan ve arkadaşlarının (2019a) çalışmasında BFTDE ve rutin bakımı alan grup arasında bilinçli farkındalıkta önemli farklılıklar görülmüş fakat 36. gebelik haftasında her iki grupta da stres puanlarının artması ile farkındalık puanlarında düşme olmuştur. Bilinçli Farkındalık Temelli Doğum ve Ebeveynlik (BFTDE) programının doğumda öz yeterlilik ve bilinçli farkındalığı arttırdığı belirtilmiştir. Altı hafta BFTGYU eğitimi alan gebelerin doğum sonrası üçüncü ayda ve birinci yılda daha bilinçli farkındalığı yüksek, kendine şefkat duyan bireyler haline geldiği belirtilmiştir (Guo ve ark., 2020). Altı haftalık BFTSA müdahalesinin etkinliğini inceleyen başka çalışmada ise gebelerin müdahale sonrası bilinçli farkındalık düzeyleri artmış fakat farkındalığın, doğum ile başa çıkmada öz yeterliliği etkilemediği görülmüştür (Zarenejad ve ark., 2020).

Yukarıdaki çalışma sonuçlarından farklı olarak; Pan ve arkadaşlarının (2019b) çalışmasında BFTDE müdahalesi sonucu postpartum üçüncü ayda farkındalık düzeyleri başlangıca göre artmış fakat kontrol ve müdahale grupları arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tartışma

Bu sistematik derleme, özellikle algılanan stres, anksiyete ve depresyon alanlarında, perinatal ruh sağlığını desteklemek için bilinçli farkındalık girişimlerinin etkinliğini incelemek amacıyla yapılmıştır. Derleme kapsamına perinatal dönemde bilinçli farkındalık tabanlı girişimlerin perinatal ruh sağlığına etkilerini değerlendiren 16 çalışma alınmıştır. İncelenen çalışmalar randomize kontrollü ve yarı deneysel tasarımıdadır. Sistematik derlemede dahil etme kriterlerine uyan güncel makaleler incelenmiştir. Derleme kapsamına alınan çalışmalarda örneklemin en fazla 284 (Guo ve ark., 2020), en az ise 20 (Beattie ve ark., 2017; Luberto ve ark., 2018) kişiden oluştuğu görülmüştür. Yapılan çalışmalara çoğunlukla depresif veya anksiyete belirtileri açısından pozitif olan gebe kadınların dahil edildiği belirlenmiştir. Çalışmalar genellikle stres, anksiyete, depresyon ve bilinçli farkındalığın bir kısmını veya tamamını ölçmesine rağmen, kullanılan araçlar ve ölçüm için zaman noktaları çalışmalar arasında farklılık göstermiştir. Bu girişimlerin yapısı incelendiğinde daha çok yüz yüze grup katılımlı olduğu, iki müdahalenin mobil (Yang ve ark., 2019; Sun ve ark., 2021) ve üç müdahalenin de internet tabanlı (Felder ve ark., 2017; Guo ve ark., 2020) katılım ile gerçekleştirildiği görülmektedir.

Bilinçli farkındalık temelli müdahale programlarının her biri farkındalığı geliştirmek için bir dizi yaklaşım kullanmıştır. Çoğunlukla psiko-eğitim, nefes ve beden farkındalığının yanı sıra yoga ve yürüme meditasyonu gibi hareketler yoluyla düşünce ve duyguların farkındalığını, yargılayıcı olmayan kabulünü teşvik

eden etkinlikler yer almaktadır. Program kapsamında ev uygulamaları verilerek kişinin bilinçli farkındalık uygulamalarını günlük yaşamında kullanması istenmektedir. Ancak, günlük farkındalık uygulamasına bağlılık oldukça düşük bulunmuştur (Yang ve ark., 2019). Buna karşın Lönnberg ve arkadaşlarının (2020) İsveç'te yaptıkları çalışmada BFTDE müdahalesindeki 96 katılımcının 8 oturumdan ortalama 6,81 oturuma katıldığı belirlenmiştir. Bilinçli farkındalık temelli yaklaşımların çoğu 8 haftalık programlarda yürütülmüştür ve bir farkındalık programının ideal uzunluğuna veya en iyi sonuçları elde etmek için farkındalık uygulamasının 'dozuna' ilişkin kesin bir kanıt bulunmamaktadır. Mevcut incelemeye alınan çalışmalardan katılımcılara eğitimin her haftasının tamamlanması karşılığında 2 yuan (0,30 ABD doları) (Sun ve ark., 2021) ya da 50 \$'a kadar hediye kartlarından ödeme yapılması (Felder ve ark., 2017) gibi çalışmaya teşvik edici uygulamalar yapıldığı görülmüştür. Genel olarak 8-10 haftalık programlar ve verilen ev uygulamaları katılımcılara çok külfetli gelmesinden dolayı çalışmalarda böyle bir uygulamaya gidildiği düşünülmüştür. Bu nedenle gelecekteki bilinçli farkındalık temelli yaklaşımlar, resmi veya ev uygulamalarının etkilerini ölçmek için tasarlanabilir, ev uygulamalarını yapmanın önündeki engeller incelenebilir ve katılımcılar açısından müdahalenin zaman kriterlerinin araştırılması önerilebilir.

Farkındalık becerilerinin gelişmesi ile kişilerin daha olumlu duygu durumuna sahip olacağı bilinmektedir. Gebelik sırasındaki depresif ruh hali, stres ve anksiyete düzeyleri olumsuz gebelik, doğum süreci ile doğum sonu fetal sağlık ile ilişkilidir (Nyklíček, Truijens, Spek ve Pop, 2018). Bu nedenle bilinçli farkındalık düzeyinin artırılması ile ruh sağlığının desteklenmesi çok önemlidir. Sistemantik derlemeye dahil edilen çalışmalarda BFTU girişimleri sonrası üç çalışmada anksiyete, depresyon ve bilinçli farkındalıkta anlamlı iyileşme gösterilmiş (Luberto ve ark., 2018; Shulman ve ark., 2018; Zemestani ve Nikoo, 2019), bunun yanı sıra sadece bir çalışmada stres, anksiyete, depresyon ve bilinçli farkındalıkta gelişme olduğu gösterilmiştir (Guo ve ark., 2020). Gebe olmayan örneklem üzerinde yapılan tek çalışmaya 27-42 yaş arasında doğumdan sonraki ilk yıl içinde doğum sonrası depresyon/anksiyete tanısı alan 26 kadın dahil edilmiş ve BFTBT müdahale grubunda anksiyete ve depresyon puanlarının azaldığı, farkındalık puanlarının arttığı görülmüştür (Shulman ve ark., 2018).

Dunn, Haieh, Roberts ve Powrie'nin (2012) 8 haftalık BFTBT grubunun gebe kadınlar üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışmada, BFTBT grubuna dahil edilen katılımcıların %75'inin stres belirtilerinde düşüş yaşandığı ve %67'sinin üç aylık takipte stres ve öz-şefkat düzeylerinde pozitif değişiklik gösterdiği bulunmuştur. Sistemantik derlemeye dahil edilen çalışmalar incelendiğinde de BFTU'nun gebelik ve doğum sonrası dönemde kadınların stres seviyelerini azalttığı belirlenmiştir (Beattie ve ark., 2017; Pan ve ark., 2019a; Pan ve ark., 2019b; Yuan Zhang ve ark., 2019; Guo ve ark., 2020; Lönnberg ve ark., 2020). Bu noktada bu sistemantik derleme çalışmasının sonucu ile literatürün uyumlu olduğu söylenebilir.

Vieten ve Astin (2008), gebe kadınlarda yoga, meditasyon ve gevşeme eğitiminin faydaları ile farkındalık tekniklerinin kullanımını araştıran ilk pilot çalışmayı gerçekleştirmişlerdir. Bilinçli Farkındalık Temelli Stres Azaltma (BFTSA) ve BFTBT'nin bazı yönleri gebe kadınların ihtiyaçları doğrultusunda birleştirilmiş ve uyarlanmıştır. Yaptıkları çalışmada, herhangi bir duygu durumu bozukluğu için geçmişte tedavi görmüş gebeler, Dikkatli Annelik (Mindful Motherhood) programına (n = 13) ve kontrol grubuna dahil edilmiş (n = 18), sonucunda da müdahale grubundaki kadınların kontrol grubuna göre kaygı ve olumsuz duygulanımda önemli ölçüde bir azalma ve depresyonda klinik olarak anlamlı bir iyileşme yaşadığı belirlenmiştir (Vieten ve Astin, 2008). Mevcut incelemeye alınan çalışmaların yarısında literatürle uyumlu olarak BFTU'nun gebelik döneminde anksiyete ve depresyon düzeylerini azaltmada anlamlı şekilde etkili olduğu saptanmıştır (Yazdanimehr ve ark., 2016; Mohamed ve ark., 2017; Luberto ve ark., 2018; Shulman ve ark., 2018; Yang ve ark., 2019; Zemestani ve Nikoo, 2019; Guo ve ark., 2020; Sun ve ark., 2021). Sadece iki çalışmada (Yuan Zhang ve ark., 2019; MacKinnon ve ark., 2021) diğer çalışma sonuçlarından farklı olarak sırasıyla BFTSA veya BFTBT müdahalesini alan kadınlarda depresyon düzeylerinde anlamlı etki görülmemiştir. Literatürde BFTU grubuna katılmanın psikoterapi almaktan daha az damgalamaya yol açabileceğini, çünkü farkındalık eğitiminin genellikle bir tedavi biçiminden ziyade sağlıklı bir yaşam tarzı etkinliği olarak görüldüğü belirtilmektedir (Dimidjian ve ark., 2015).

Mevcut incelemeye dahil edilen çalışmaların yarısından fazlasında herhangi bir BFTU sonrası kadınların bilinçli farkındalık düzeylerinin anlamlı düzeyde arttığı belirlenmiştir. Buna karşın Pan ve arkadaşlarının (2019b) çalışmasında BFTDE müdahalesi sonucu postpartum üçüncü ayda farkındalık düzeyleri başlangıca göre artmış fakat kontrol ve müdahale grupları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Tüm bunların yanında çevrimiçi bilinçli farkındalık uygulamasının değerlendirildiği bir çalışmada genel olarak katılımcıların %86,5'i farkındalık müdahalesinin faydalı olduğunu, %53,8'inin farkındalık meditasyonu sırasında rahat ve sakin hissettiğini, %40,4'ünün farkındalık uygulamasının fetal hareketin tam olarak farkına varmalarına yardımcı olduğunu, %23,1'inin müdahalenin anksiyete ve depresyon semptomlarını azalttığı, daha enerjik olmalarını sağladığını bildirmiştir. Bununla birlikte, günlük farkındalık ev uygulamasının da külfetli olduğu ve kabul edici bir tavrı sürdürmeyi öğrenmenin zor olduğunu bildirilmiştir (Yang ve ark., 2019). Sağlık profesyonelleri tarafından BFTU'nun eğitimi alınarak perinatal dönemdeki kadınların takip sürecine dahil edilmesi ve yaşanan ruhsal sorunların değerlendirilmesi oldukça önemli olup, perinatal dönemde bilinçli farkındalık düzeyinin artması ile yaşanabilecek olumsuz duyguların azaltılabileceği düşünülmüştür.

Ülkemizde bilinçli farkındalık temelli yaklaşımların sistemantik incelemesini yapan bir çalışma henüz bulunmamaktadır. Bilinçli farkındalığın gebelikte stres, anksiyete ve depresyon düzeyine etkisini inceleyen bir tanımlayıcı çalışma bulunmaktadır (Yüksel, Dabanlı ve Yılmaz, 2020). Bunun yanı sıra BFTU'nun

perinatal ruh sağlığı üzerine etkinliğini inceleyen herhangi bir deneysel çalışmaya rastlanmamıştır. Türkiye’de gebelere yönelik yapılan bilinçli farkındalık temelli tek müdahale çalışması ise Körükcü’nün (2015) doktora tez çalışmasıdır. Yapılan tanımlayıcı çalışmada gebelerin bilinçli farkındalık düzeyleri yükseldikçe stres, anksiyete ve depresyon puanlarının düştüğü saptanmıştır (Yüksel, Dabanlı ve Yılmaz, 2020). Körükcü’nün (2015) çalışmasında ise erken membran rüptürü tanısı ile klinikte izlenen olan kadınlara bilinçli farkındalık temelli yaklaşım uygulanmış ve müdahaleden sonra kadınların gebeliği kabulde, doğuma hazırlık, maternal bağlanma ve annelik rolüne ilişkin yeterlilik düzeylerinde artış olduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmaya “Google Scholar, Pubmed, Cochrane ve Science Direct” veri tabanları dışında yayınlanmış olan, yayın yılı 2016’dan eski olan ve tam metnine ulaşılamayan yayınların dahil edilmemesi sınırlılığı oluşturmaktadır. Yayınların yalnızca İngilizce dilinde yayınlanmış olması ve dünyada farklı dillerde yayınlanan çalışmaları kapsamıyor olması da diğer bir sınırlılıktır.

Sonuç

Perinatal ruh sağlığı, kadınlar, aileleri ve toplum için önemli bir konudur. Doğum öncesi annenin iyi olma hali anne ve fetüsü etkilediğinden, iyilik halini artırma stratejilerinin ve girişimlerinin geliştirilmesi ve değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu sistematik derleme ile perinatal ruh sağlığında bilinçli farkındalık temelli girişimlerinin değerlendirilmesini içeren çalışmalar incelenmiştir. Bulgular BFTU’nun perinatal dönemde stres, anksiyete ve depresyon düzeyini azalttığını, bilinçli farkındalık düzeyini artırdığını göstermektedir.

Ülkemizde BFTU’nun perinatal ruh sağlığı üzerindeki etkinliğini ölçen herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu konudaki sınırlı çalışmalar nedeniyle, perinatal dönemde kadınlara uygun olan bilinçli farkındalık temelli müdahale türlerini değerlendirmek için büyük örneklemli randomize kontrollü çalışmalara ihtiyaç vardır. Bunun yanında bu tür girişimlerin etkinliğini doğrulamak için gelecekteki çalışmalarda ele alınacak örneklem grubu, eğitimin süresi, ev uygulamalarının takibi, maliyet hesaplamaları konularında titizlikle üzerinde düşünülmelidir. Genel olarak 6 ila 10 hafta arasında değişen bilinçli farkındalık temelli girişimlerin gelecekteki çalışmalarda katılımcılar tarafından uzun bir süreç olarak algılanması ile müdahale programında önemli bir kayıp potansiyeli göz önünde bulundurulmalıdır. Tüm bunlara ek olarak girişimlerin etkinliğini değerlendirmede dahil edilen örneklem grubu açısından kadınların önceden ruh sağlığı sorunları olan, şu an aktif ruh sağlığı sorunu yaşayan ve sağlıklı kadınlar olarak hangi katılımcı grubun ele alınacağı da düşünülmeli gereken bir başka konudur. Farkındalık girişimlerinin potansiyel maliyetleri belirsizliğini korumaktadır. Henüz bu konuda maliyet-fayda analizi rapor edilmemiştir. Gelecek çalışmalar için ulaşım maliyetlerinin üstesinden gelmek için internet tabanlı ya da mobil bir farkındalık programının uygulanması önerilebilir.

Yazarların Katkı Düzeyleri: Çalışma Fikri (Konsepti) ve Tasarımı – ÖŞD, NHS; Veri Toplama/Literatür Tarama – ÖŞD, NHS; Verilerin Analizi ve Yorumlanması – ÖŞD; Makalenin Hazırlanması – ÖŞD; Yayınlanacak Son Haline Onay Verilmesi – ÖŞD, NHS.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadıklarını açıklamışlardır.

Kaynaklar

- Alderdice, F., McNeill, J., & Lynn, F. (2013). A systematic review of interventions to improve maternal mental health and well-being. *Midwifery*, 29(4), 389–399. doi: 10.1016/j.midw.2012.05.010
- Austin, M.P., Middleton, P., Reilly, N., & Highet, N.J. (2013). Detection and management of mood disorders in the maternity setting: The Australian Clinical Practice Guidelines. *Women Birth*, 26(1), 2–9. doi: 10.1016/j.wombi.2011.12.001
- Badker, R., & Misri, S. (2017). Mindfulness-based therapy in the perinatal period: A review of the literature. *British Columbia Medical Journal*, 59(1), 18–22.
- Beattie, J., Hall, H., Biro, M.A., East, C., & Lau, R. (2017). Effects of mindfulness on maternal stress, depressive symptoms and awareness of present moment experience: A pilot randomised trial. *Midwifery*, 50, 174–183. doi: 10.1016/j.midw.2017.04.006
- Bohlmeijer, E., Prenger, R., Taal, E., & Cuijpers, P. (2010). The effects of mindfulness-based stress reduction therapy on mental health of adults with a chronic medical disease: A meta-analysis. *J Psychosom Res*, 68(6), 539. doi: 10.1016/j.jpsychores.2009.10.005
- Brintz, C.E., Roth, I., Faurot, K., Rao, S., & Gaylord, S.A. (2020). Feasibility and acceptability of an abbreviated, four-week mindfulness program for chronic pain management. *Pain Medicine*, 21(11), 2799–2810. doi: 10.1093/pm/pnaa208
- Dimidjian, S., Goodman, S.H., Felder, J.N., Gallop, R., Brown, A.P., & Beck, A. (2015). An open trial of mindfulness-based cognitive therapy for the prevention of perinatal depressive relapse/recurrence. *Archives of Women’s Mental Health*, 18(1), 85–94. doi: 10.1007/s00737-014-0468-x
- Duncan, L.G., Cohn, M.A., Chao, M.T., Cook, J.G., Riccobono, J., & Bardacke, N. (2017). Benefits of preparing for childbirth with mindfulness training: A randomized controlled trial with active comparison. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 17(1), 1–11. doi: 10.1186/s12884-017-1319-3
- Dunn, C., Hanieh, E., Roberts, R., & Powrie, R. (2012). Mindful pregnancy and childbirth: Effects of a mindfulness-based intervention on women’s psychological distress and well-being in the perinatal period. *Archives of Women’s Mental Health*, 15(2), 139–143. doi: 10.1007/s00737-012-0264-4
- Felder, J.N., Segal, Z., Beck, A., Sherwood, N.E., Goodman, S.H., Bogs, J., ... Dimidjian, S. (2017). An open trial of web-based mindful-

- ness-based cognitive therapy for perinatal women at risk for depressive relapse. *Cognitive and Behavioral Practice*, 24(1), 26-37. doi: 10.1016/j.cbpra.2016.02.002
- Goetz, M., Schiele, C., Müller, M., Matthies, L. M., Deutsch, T. M., Spano, C., ... Wallwiener, S. (2020). Effects of a brief electronic mindfulness-based intervention on relieving prenatal depression and anxiety in hospitalized high-risk pregnant women: Exploratory pilot study. *Journal of Medical Internet Research*, 22(8), e17593. doi: 10.2196/17593
- Guo, L., Zhang, J., Mu, L., & Ye, Z. (2020). Preventing postpartum depression with mindful self-compassion intervention: A randomized control study. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 208(2), 101-107. doi: 10.1097/NMD.0000000000001096
- Hall, H.G., Beattie, J., Lau, R., East, C., & Biro, M.A. (2016). Mindfulness and perinatal mental health: A systematic review. *Women and Birth*, 29(1), 62-71. doi: 10.1016/j.wombi.2015.08.006
- Haller, H., Winkler, M.M., Klose, P., Dobos, G., Kümmel, S., & Cramer, H. (2017). Mindfulness-based interventions for women with breast cancer: An updated systematic review and meta-analysis. *Acta Oncologica*, 56(12), 1665-1676. doi: 10.1080/0284186X.2017.1342862
- Health Knowledge. (2019). Critical Appraisal Skills Programme (CASP). Retrieved from (09.05.2021): https://www.healthknowledge.org.uk/sites/default/files/documents/interactive/fae/rct/CASP_11_Questions_for_an_RCT_with_HealthKnowledge_logo.pdf
- Hulsbosch, L.P., Boekhorst, M.G.B.M., Potharst, E.S., Pop, V.J.M., & Nyklíček, I. (2020). Trait mindfulness during pregnancy and perception of childbirth. *Archives of Women's Mental Health*, 24(2), 281-292. doi: 10.1007/s00737-020-01062-8
- Kluepfel, L., Ward, T., Yehuda, R., Dimoulas, E., Smith, A., & Daly, K. (2013). The evaluation of mindfulness-based stress reduction for veterans with mental health conditions. *J Holist Nurs*, 31(4), 248-55. doi: 10.1177/089801113495975
- Körükçü, Ö. (2015). *Preterm erken membran rüptürü olan gebelerde Meleis'in geçiş teorisine göre yapılandırılmış farkındalık programının anneliğe geçiş sürecine etkisi*. (Doktora Tezi). Erişim adresi: <http://acikerisim.akdeniz.edu.tr/handle/123456789/2542>
- Lönnberg, G., Jonas, W., Unternaehrer, E., Bränström, R., Nissen, E., & Niemi, M. (2020). Effects of a mindfulness based childbirth and parenting program on pregnant women's perceived stress and risk of perinatal depression—Results from a randomized controlled trial. *Journal of Affective Disorders*, 262, 133-142. doi: 10.1016/j.jad.2019.10.048
- Luberto, C.M., Park, E.R., & Goodman, J.H. (2018). Postpartum outcomes and formal mindfulness practice in mindfulness-based cognitive therapy for perinatal women. *Mindfulness*, 9(3), 850-859. doi: 10.1007/s12671-017-0825-8
- MacKinnon, A.L., Madsen, J.W., Giesbrecht, G.F., Campbell, T., Carlson, L.E., Dimidjian, S., ... Tomfohr-Madsen, L. (2021). Effects of mindfulness-based cognitive therapy in pregnancy on psychological distress and gestational age: Outcomes of a randomized controlled trial. *Mindfulness*, 12(5), 1173-1184. doi: 10.1007/s12671-020-01585-2
- Matvienko-Sikar, K., Lee, L., Murphy, G., & Murphy, L. (2016). The effects of mindfulness interventions on prenatal well-being: A systematic review. *Psychology & Health*, 31(12), 1415-1434. doi: 10.1080/08870446.2016.1220557
- Mohamed, S.M., Elsharkawy, N.B., & Awad, M.H. (2017). Mindfulness based intervention program on anxiety and depressive symptoms among pregnant women. *American Journal of Nursing Science*, 6(3), 232-239. doi: 10.11648/j.ajns.20170603.21
- National Institute of Health and Clinical Excellence (NICE). (2019). Antenatal and postnatal mental health: clinical management and service guidance, NICE clinical guideline 192. Retrieved from (10.04.2021): <https://www.nice.org.uk/guidance/ng201>.
- Nyklíček, I., Truijens, S.E., Spek, V., & Pop, V.J. (2018). Mindfulness skills during pregnancy: Prospective associations with mother's mood and neonatal birth weight. *Journal of Psychosomatic Research*, 107, 14-19. doi: 10.1016/j.jpsychores.2018.01.012
- Öztürk, N., ve Aydın, N. (2017). Anne ruh sağlığının önemi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 29-36.
- Pan, W.L., Chang, C.W., Chen, S.M., & Gau, M.L. (2019a). Assessing the effectiveness of mindfulness-based programs on mental health during pregnancy and early motherhood—a randomized control trial. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 19(1), 1-8. doi: 10.1186/s12884-019-2503-4
- Pan, W.L., Gau, M.L., Lee, T.Y., Jou, H.J., Liu, C.Y., & Wen, T.K. (2019b). Mindfulness-based programme on the psychological health of pregnant women. *Women and Birth*, 32(1), e102-e109. doi: 10.1016/j.wombi.2018.04.018
- Shi, Z., & MacBeth, A. (2017). The effectiveness of mindfulness-based interventions on maternal perinatal mental health outcomes: A systematic review. *Mindfulness*, 8(4), 823-847. doi: 10.1007/s12671-016-0673-y
- Shulman, B., Dueck, R., Ryan, D., Breau, G., Sadowski, I., & Misri, S. (2018). Feasibility of a mindfulness-based cognitive therapy group intervention as an adjunctive treatment for postpartum depression and anxiety. *Journal of Affective Disorders*, 235, 61-67. doi: 10.1016/j.jad.2017.12.065
- Sun, Y., Li, Y., Wang, J., Chen, Q., Bazzano, A.N., & Cao, F. (2021). Effectiveness of smartphone-based mindfulness training on maternal perinatal depression: randomized controlled trial. *Journal of Medical Internet Research*, 23(1), e23410. doi: 10.2196/23410
- Taylor, B.L., Cavanagh, K., & Strauss, C. (2016). The effectiveness of mindfulness-based interventions in the perinatal period: A systematic review and meta-analysis. *PloS One*, 11(5), e0155720. doi: 10.1371/journal.pone.0155720
- Tunçel, N.T., ve Süt, H.K. (2019). Gebelikte yaşanan anksiyete, depresyon ve prenatal distress düzeyinin doğum öncesi bebeğe bağlanmaya etkisi. *Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, 16(1), 9-17.
- Vidrine, J.I., Spears, C.A., Heppner, W.L., Reitzel, L.R., Marcus, M.T., Cinciripini, P.M., ... Wetter, D.W. (2016). Efficacy of mindfulness-based addiction treatment (MBAT) for smoking cessation and lapse recovery: A randomized clinical trial. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 84(9), 824. doi: 10.1037/ccp0000117
- Vieten, C., & Astin, J. (2008). Effects of a mindfulness-based intervention during pregnancy on prenatal stress and mood: Results of a pilot study. *Archives of Womens' Mental Health*, 11(1), 67-74. doi: 10.1007/s00737-008-0214-3
- Yang, M., Jia, G., Sun, S., Ye, C., Zhang, R., & Yu, X. (2019). Effects of an online mindfulness intervention focusing on attention monitoring and acceptance in pregnant women: A randomized controlled trial. *Journal of Midwifery & Women's Health*, 64(1), 68-77. doi: 10.1111/jmwh.12944
- Yasuma, N., Narita, Z., Sasaki, N., Obikane, E., Sekiya, J., Inagawa, T., ... Nishi, D. (2020). Antenatal psychological intervention for universal prevention of antenatal and postnatal depression: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 273, 231-239. doi: 10.1016/j.jad.2020.04.063
- Yazdanimehr, R., Omidi, A., Sadat, Z., & Akbari, H. (2016). The effect of mindfulness-integrated cognitive behavior therapy on depression and anxiety among pregnant women: A randomized clinical trial. *Journal of Caring Sciences*, 5(3), 195. doi: 10.15171/jcs.2016.021

Yuan Zhang, J., Cui, Y.X., Zhou, Y.Q., & Li, Y.L. (2019). Effects of mindfulness-based stress reduction on prenatal stress, anxiety and depression. *Psychology, Health & Medicine*, 24(1), 51-58. doi: 10.1080/13548506.2018.1468028

Yüksel, A., Dabanlı, Z., ve Yılmaz, E.B. (2020). Gebelerde bilinçli farkındalık ile depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Journal of Academic Research in Nursing*, 6(2), 195-202.

Zarenejad, M., Yazdkhasti, M., Rahimzadeh, M., Mehdizadeh Tourzani, Z., & Esmaelzadeh-Saeieh, S. (2020). The effect of mindfulness-based stress reduction on maternal anxiety and self-efficacy: A randomized controlled trial. *Brain and Behavior*, 10(4), e01561. doi: 10.1002/brb3.1561

Zemestani, M., & Nikoo, Z.F. (2019). Effectiveness of mindfulness-based cognitive therapy for comorbid depression and anxiety in pregnancy: A randomized controlled trial. *Archives of Women's Mental Health*, 23(2), 207-214. doi: 10.1007/s00737-019-00962-8

Sistemik derleme / Systematic review • DOI: 10.48071/sbuhemsirelik. 974999

Publication Status of Graduate Theses of Internal Disease Nursing: A Systematic Review

İç Hastalıkları Hemşireliği Yüksek Lisans Tezlerinin Yayımlanma Durumu: Sistemik Derleme

Gülsüm Nihal Çürük¹ , Ecem Özgül¹ , Songül Karadağ² **Yazarların ORCID numaraları/ ORCID IDs of the authors:**G.N.Ç. 0000-0003-1862-7445; E.Ö. 0000-0002-1294-9446;
S.K.: 0000-0003-0604-8008¹Izmir University of Economics, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, İzmir²Cukurova University, Faculty of Health Sciences, Department of Internal Medicine Nursing, Adana**Sorumlu yazar / Corresponding author:** Ecem Özgül,
E-posta: ozgulecem24@gmail.com**Geliş tarihi / Date of receipt:** 27.07.2021**Kabul tarihi / Date of acceptance:** 06.11.2021**Atıf / Citation:** Çürük, G.N., Özgül, E., & Karadağ, S. (2021). Publication status of graduate theses of internal disease nursing: A systematic review. *SBÜ Hemşirelik Dergisi*, 3(3), 173-176. doi:10.48071/sbuhemsirelik.974999**ABSTRACT****Introduction:** Transforming master's theses into publication is important for sharing scientific knowledge.**Aim:** This study was conducted to determine the conversion rate of internal medicine nursing master's theses made in Turkey into scientific articles.**Method:** Between December 2019 and February 2020, the thesis database of the Council of Higher Education of the Republic of Turkey was used. All master theses are held, as a legal requirement, and were searched for "Internal Medicine Nursing" and "Nursing" master theses completed between 2004 and 2018. The publication rate of these theses was found by searching for the names of thesis author and supervisor on the following databases: PubMed, Thomson Reuters Web of Science, Google Scholar, Turkish Medline, and Turkish Academic Network and Information Center National Academic Network.**Results:** More than thirty (31.4%) of 616 theses included in the study were published in Science Citation Index, Science Citation Index Expanded and Social Sciences Citation Index, 3.5% in Emerging Sources Citation Index, 25.0% in other international refereed journals, 19.9% in national academic network and information center, and 20.2% in other national refereed journals.**Conclusion:** It was determined that less than half of the master's theses in the field of internal medicine nursing were published and that, of these published theses, less than half appeared in journals covered by Science Citation Index, Science Citation Index Expanded, or Social Sciences Citation Index. Solutions must be generated to promote the Science Citation Index, Science Citation Index Expanded, or Social Sciences Citation Index publication of master theses.**Keywords:** Academic dissertations; internal medicine; nursing; publications.**ÖZ****Giriş:** Yüksek lisans tezlerinin yayına dönüştürülmesi, bilimsel bilginin paylaşılması için önem arz etmektedir.**Amaç:** Bu çalışma Türkiye'de yapılan iç hastalıkları hemşireliği yüksek lisans tezlerinin bilimsel makalelere dönüşme oranlarını belirlemek amacıyla sistemik derleme şeklinde yapılmıştır.**Yöntem:** Çalışmada Aralık 2019 ile Şubat 2020 tarihleri arasında, Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi veri tabanında Anabilim Dalı "İç Hastalıkları Hemşireliği" ve tez konu alanı "Hemşirelik" olan ve 2004-2018 yılları arasında hazırlanmış olan yüksek lisans tezleri taranmıştır. Bu tezlerin yayımlanma oranının belirlenmesi için birçok veritabanı (PubMed, Thomson Reuters Web of Science, Google Scholar, Türk Medline ve Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi) tez adı, yazarı ve danışmanın adı kullanılarak taranmıştır.**Bulgular:** Çalışma kapsamına alınan 616 tezin %31,4'ünün Science Citation Index, Science Citation Index Expanded veya Social Sciences Citation Index, %3,5'inin Emerging Sources Citation Index kapsamına giren dergilerde, %25,0'ünün diğer uluslararası hakemli dergilerde, %19,9'unun Türk Medline ve Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi tarafından taranan ulusal hakemli dergilerde, %20,2'sinin ise diğer ulusal hakemli dergilerde yayımlandığı tespit edilmiştir.**Sonuç:** İç hastalıkları hemşireliği alanında yapılan yüksek lisans tezlerinin yarısından fazlasının yayına dönüştürülmediği saptanmıştır. Yayına dönüşen çalışmaların yarısından daha azının Science Citation Index, Science Citation Index Expanded veya Social Sciences Citation Index kapsamına giren dergilerde yayımlandığı tespit edilmiştir.**Anahtar Kelimeler:** Akademik tezler; hemşirelik; iç hastalıklar; yayınlar.Bu eser, Creative Commons Atıf-Gayri
Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile
lisanslanmıştır.

Introduction

The main indicator of scientific productivity, master theses is an important integral part of specialty training (Lovitts, 2005; Sipahi et al., 2014). The main purpose of thesis preparation is to equip the student to write a systematic scientific study and produce new information. Another purpose is sharing this information, contributing to the literature (Dhaliwal, Singh & Bhatia, 2010). The contribution of theses to the scientific world depends on them becoming articles in scientific journals. Unless published in the world of science, a study is not considered to have been carried out in scientific circles (Quiroz, Curiosa, Encarcion & Gayoso, 2010). For this reason, it is important to publish the theses in journals (Dhaliwal et al., 2010).

The publication rate of theses in various countries, including our country, is low (Sipahi et al., 2014). The Scientific and Technological Research Council of Turkey examined countries' publication and citation counts according to the various branches of science between 2010 and 2015. The most widely published sciences are Medical Sciences, Basic Sciences, Engineering Sciences, and Social Sciences. According to the world ranking, despite recent growth in master programs, there was a significantly lower performance in terms of dissemination in Turkey (The Scientific and Technological Research Council of Turkey, 2015).

Just like all other branches of science, nursing can be developed through research. Therefore, nursing theses are considered an important source of knowledge production. As a result, there is an increase in the number of graduate programs in nursing. Scientific productivity is of key importance to increase the quality of nursing practices, provide higher quality care, increase scientific knowledge, and meet the needs and demands of the age. Internal medicine nursing, one of the more advanced study areas, is among the most demanded postgraduate branches of nursing with a steadily increasing number of thesis and scientific research (Yılmaz, Yazgan, Dur, Salman & Demir, 2017).

Aim

In the literature, no study has examined the publication rates of master theses in internal medicine nursing in Turkey. Therefore, the objective of this literature review study was to determine the rates at which Turkish internal disease nursing master theses were converted into scientific articles.

Research Questions

1. What is the publication status of internal disease nursing master's theses?
2. What is the rate of publication of theses that have been published in journals?
3. What is the distribution of internal medicine nursing theses according to subject areas?

Methods

The Type of Research

This study is a systematic review study.

Databases Used in Research

As a legal requirement, all master theses are held, the thesis database of the Council of Higher Education of the Republic of Turkey (CoHE). Therefore, the database was searched between December 2019 and February 2020 for "Internal Medicine Nursing" and "Nursing" master theses completed between 2004 and 2018. While scanning, Turkish keywords were preferred. In addition, the publication rate of these theses was found by searching for the names of thesis author and supervisor on the following databases: PubMed, Thomson Reuters Web of Science, Google Scholar, Turkish Medline, and Turkish Academic Network and Information Center National Academic Network.

Inclusion and Exclusion Criteria for the Research

Master theses which were from Internal Medicine Nursing and conducted between 2004 - 2018 were included in this study.

Universe and Sample of the Research

This study determined 2000 master thesis records by scanning the keyword 'nursing' in the CoHE system. Among the 2000 records, there are 319 records reached by using the keyword 'internal disease nursing'. Among the remaining 1681 master's theses, there are theses made in internal disease nursing. However, these are specified only as 'nursing' instead of 'internal medicine nursing' in the specialization department. For this reason, 1681 records were examined by the researchers, and 297 theses were added to the sample in the field of internal disease nursing. Thus, among the 2000 nursing master's theses, 616 internal medicine nursing master's theses were reached.

The Evaluation of the Data

The publication rate of these theses was found by searching for the names of thesis author and supervisor on the following databases: PubMed, Thomson Reuters Web of Science, Google Scholar database, National Academic Network, and Information Center, and Turkish Medline. Theses published in journals indexed either in PubMed or Science Citation Index Expanded (SCI-E) were considered international publications.

Published studies are grouped according to the most frequently studied areas in internal medicine nursing, some symptoms such as pain, stress, sleep, and some concepts related to nursing care such as quality of life, occupational health, and self-care.

Results

In our search, six hundred and sixteen theses (616) were recorded. Of these, it was found that two hundred and fifty-two (40.9%) resulted in publications in various journals. The overall publication rate in international journals was seventy-nine (31.4%) in Science Citation Index (SCI), SCI-E and Social Sciences Citation Index (SSCI), nine (3.5%) in Emerging Sources Citation Index (ESCI), sixty-three (25.0%) in other international refereed journals. On the other hand, the overall publication rate in Turkish national journals was fifty (19.9%) in Turkish Academic Network and Information Center, and fifty-one (20.2%) in other national refereed journals (Table 1).

The majority of the theses were descriptive studies (75.5%), with the remainder, interventional (16.6%) and methodological studies (7.9%). When the overall publication rates of the thesis

Table 1: Publishing rates of theses in journals (n = 252)

Journal	N	%
SCI, SCI-E, SSCI	79	31.4
Other international	63	25.0
ESCI	9	3.5
National Academic Network and Information Center	50	19.9
Other national	51	20.2
Total	252	100.0

SCI: Science Citation Index; SCI-E: Science Citation Index Expanded; E-SCI: Emerging Sources Citation Index; SSCI: Social Sciences Citation Index

research type were investigated, the publication rates of the descriptive studies were found to be one hundred and eighty-two (39.1%). Of these, the percentages were as follows: Turkish Academic Network and Information Center 23.6%, other national refereed journals 20.8%, SCI, SCI-E 23.6%, ESCI, 4.3%, and other international refereed journals, 27.4%. Publication rates of the interventional studies were found to be forty-five (44.1%), and of these, percentages were as follows; Turkish Academic Network and Information Center, 8.8%, other national refereed journals, 15.5%, SCI, SCI-E 57.7%, and other international refereed journals 17.7%. Publication rates of the methodological studies were found to be twenty-five (55.5%). Of these, percentages were national academic network and information center 12%, other national refereed journals, 24%, SCI, SCI-E, 40%, ESCI 4%, and other international refereed journals, 20% in Table 2.

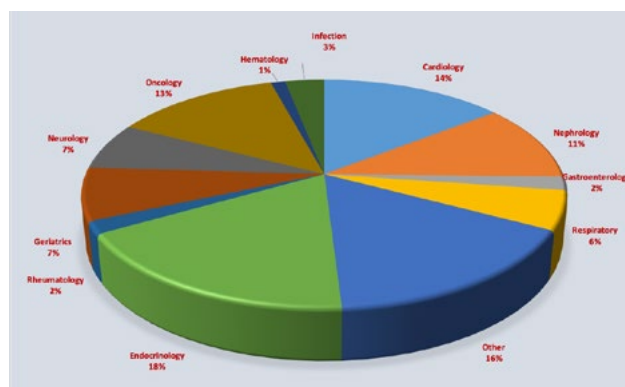
When the research areas of the theses were investigated, the three most common areas were found to be endocrinology (17.6%), cardiology (14.4%), and oncology (13.1%), respectively (Figure 1). According to Figure 1, other subjects were nursing concepts (e.g., pain, stress, sleep) and nursing care (e.g., the quality of care, the use of care method, patient's self-care, work health).

Discussion

Although master theses have scientific validity, their readership is limited. Because they remain in the university library where the thesis was written, in the original language, and maybe not accessible via databases. Publishing a master's thesis in well-known journals is the best way to reach a wider audience and gain recognition (Dhaliwal et al., 2010). Therefore, it is of great importance that master theses are published in terms of their accessibility on national and international platforms. Our findings show disappointing publication rates of master's theses in internal disease nursing (40.9%). In other studies, the publication rate of nursing theses was found to be similar to our findings. In the study conducted by Motamed-Jahromi and Dehghani between 1990 and 2010, 145 master theses in nursing were examined, reveal-

ing a publication rate of 40.8% (Motamed-Jahromi & Dehghani, 2014). Yılmaz et al. (2017) examined 3870 nursing master theses and reported the publishing rate as 14.4% between 1977 and 2016. The causes of this inability to disseminate knowledge were stated as follows: graduate students' insufficient knowledge of scientific research and writing articles in the literature, lack of support for publication from the advisor, advisors not having enough time for graduate students, lack of motivation of the student, the researcher regarding the current publication as sufficient, inappropriate journal choice, insufficient foreign language knowledge, and inadequate support and encouragement (Randall, 2006; Ari, 2007). These may be the main reasons for the low publication rate of internal disease nursing master theses.

Our study determined that the majority (75.5%) of the theses made in the field of internal medicine nursing consisted of descriptive studies. To improve and maintain health, it is important to conduct descriptive research that examines the individual and the community's health-related behavior, beliefs, and values. Descriptive research can produce new insights into risk factors/causes of health problems, and new health events can be identified, contributing to planning health services (Metintaş & Atay, 2019). Similarly, our study is similar to the figure of 80% in the study conducted by Motamed-Jahromi and Dehghani (2014) in research conducted by Baggio, Rodrigues, Erdmann, Figueiredo, and Vieira (2014) again, descriptive studies made up the majority of nursing theses. In contrast, the rate of publication of theses published in our study in foreign indexed journals according to research types are as follows: interventional studies, 57.7%, methodological studies, 40.0%, and descriptive type studies, 23.6% (Baggio et al., 2014). Master's theses are expected to be completed and presented within a semester. Therefore, descriptive studies may be preferred because they are low-cost and easy to complete within a time limit.

Figure 1: Distribution of thesis topics**Table 2: Publication Rates of the Thesis Research Type and Publications According to Research Areas**

Research Type	National Journals				International Journals						
	National Academic Network and Information Center		Other National Refereed Journals		SCI/SCI-E		E-SCI		Other International Refereed Journals		Total
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Descriptive studies	43	23.6	38	20.9	43	23.6	8	4.4	50	27.5	182
Interventional studies	4	8.9	7	15.6	26	57.8	0	0.0	8	17.7	45
Methodological studies	3	12.0	6	24.0	10	40.0	1	4.0	5	20.0	25

SCI: Science Citation Index; SCI-E: Science Citation Index Expanded; E-SCI: Emerging Sources Citation Index

Evidence-based information obtained through scientific research is of special importance for the nursing profession to increase the quality of nursing practices, provide better quality care, and meet the needs and demands of the age (Dönmez, Yavuz Van Giersbergen & Soyer Geçkil, 2018). According to our findings, the number of master theses/scientific research in the field of internal disease nursing has increased in recent years. However, the publication rate in the citation index is not proportional to this increase. In our study, the rate of publication of theses in SCI-E and SSCI journals was 31.4%. Similar findings, Yılmaz et al. (2017) concluded that scientific studies in the field of nursing have increased in recent years, but the publication rate in the SCI has not matched this increase. Therefore, it is concluded that 13.6% of these are publications in the citation index. Compared to our findings, a much lower rate was found by Motamed-Jahromi and Dehghani (2014). As a result, only 0.04% of nursing master's theses qualified for the Institute of Science Index. In Turkey, for applications for associate professors in health, science, and engineering, there are requirements to publish in Thomson Reuters indexed journals, i.e., SCI-E, SSCI, and Arts & Humanities Citation Index (AHCI) (Turkey Interuniversity Board Presidency, 2021). It may be why the rate of publication of master's theses in the citation index is much higher in our study than the study by Motamed-Jahromi and Dehghani (Motamed-Jahromi & Dehghani, 2014).

When the literature is analyzed, the publication rate of master's theses in all disciplines, including nursing, is low. For example, the rates for publications of masters theses in SCI or SCI-E indexed journals have been found as follow: in the study by Özgen et al., 6.2% for theses in medicine, in Celikgün et al., 26.6% for theses in audiology, in Mayir et al., 22% of theses in general surgery, 11.4% of theses in the field of microbiology, and Koca et al., 23.2% of theses in orthopedics (Özgen et al., 2011; Celikgün, Derinsu, Çiprut, Torun & Kalcioğlu, 2016; Koca et al., 2016; Mayir et al., 2016).

In our country, as in the whole world, cardiovascular diseases, cancers, diabetes, and chronic respiratory diseases are among the most common chronic disease (World Health Organization [WHO], 2021). The theses we examined also focus on such common chronic Diseases. We acknowledge that it is important to work in these areas to prevent and rehabilitate chronic diseases and improve nursing care. However, nursing research also needs to consider less frequent diseases.

Conclusion

As a result of this study, it is seen that the rate of publication of a master's thesis in the field of nursing in Turkey is below the desired level, as in other disciplines. In this direction, it can be recommended to carry out studies to investigate the reasons for not publishing nursing master's theses in our country and to plan interventional studies for these reasons. In addition, it is among our suggestions that nursing master's theses should be done on less studied subjects and scientific knowledge should be produced about these subjects.

Author Contribution: Study Idea (Concept) and Design - GNÇ, SK; Data Collection / Literature Review - GNÇ, EÖ, SK; Analysis and Interpretation of Data - GNÇ, EÖ, SK; Preparation of the Article - GNÇ, EÖ, SK; Approval of the Final Version to be Published - GNÇ.

Peer Review: External independent.

Conflicts of Interest: The authors report no conflicts of interest.

Sources of Funding: This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

References

- Arı, A. (2007). Problems of university lecturers. *Journal of Social Sciences*, 65-74.
- Baggio, M.A., Rodrigues, M.A., Erdmann, A.L., Figueiredo, M.C.A., B., & Vieira, M.M.S. (2014). Production of nursing thesis and dissertations in Portugal, 2000-2010: A bibliometric study 1. *Text Context Nursing, Florianópolis*, 23, 250-60. doi:10.1590/0104-07022014002190012
- Celikgün, B., Derinsu, U., Çiprut, A.A., Torun, M., & Kalcioğlu, M.T. (2016). Publication rates of audiology master and doctoral theses in peer-reviewed journals. *Journal of Ear, Nose, and Throat*, 26(5), 276-282. doi:10.5606/KBBIHITSAS.2016.03780.
- Dhaliwal, U., Singh, N., & Bhatia, A. (2010). Masters theses from a university medical college: Publication in indexed scientific journals. *Indian Journal of Ophthalmology*, 58(2), 101-104. doi:10.4103/0301-4738.60070
- Dönmez, Y.C., Yavuz Van Giersbergen, M., & Soyer Geçkil, Ö. (2018). Surgical nursing doctorate thesis in Turkey (1991-2015). *Journal of Education and Research in Nursing*, 15, 248-255. doi:10.5222/HEAD.2018.
- Koca, K., Ekinci, Ş., Akpancar, S., Gemici, M.H., Erşen, Ö., & Akyıldız, F. (2016). An analysis of orthopedic theses in Turkey: Evidence levels and publication rates. *Acta Orthopaedica et Traumatologica Turcica*, 50(5), 562-566. doi:10.1016/J.AOTT.2016.03.001.
- Lovitts, B.E. (2005). Being a good course-taker is not enough: A theoretical perspective on the transition to independent research. *Studies in Higher Education*, 30(2), 137-154. doi:10.1080/03075070500043093.
- Mayir, B., Bilecik, T., Çakır, T., Doğan U., Gündüz U.R., Aslaner, A., & Oruç M.T. (2016). Analysis of the publishing rate and the number of citations of general surgery dissertations. *Turkish Journal of Surgery*, 33(1), 33-36. doi:10.5152/UCD.2016.3190.
- Metintaş, S., & Atay, E. (2019). Research methods in dermatology. *ESTUDAM Journal of Public Health*, 4, 1-26. doi:10.35232/ESTUDAMHSD.527534
- Motamed-Jahromi, M., & Dehghani, S.L. (2014). Nursing MSc theses: A study of an Iranian college of nursing and midwifery in two decades (1990-2010). *Global Journal of Health Science*, 6(5), 118. doi:10.5539/GJHS.V6N5P118
- Özgen, Ü., Eğri, M., Aktaş, M., Sandikkaya, A., Öztürk, Ö.F., Can, S., & Özcan, A. (2011). Publication pattern of Turkish medical theses: Analysis of 22.625 medical theses completed in years 1980-2005. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 31(5), 1122-1131. doi:10.5336/MEDSCI.2010-20737
- Quiroz, I.A., Curiosa, W.H., Encarnacion, M.C., & Gayoso, O. (2010). Characteristics and publication patterns of theses from a Peruvian medical school. *Health Information and Libraries Journal*, 27(2), 148-154. doi:10.1111/J.1471-1842.2010.00878.X
- Randall, L. (2006). Enhancing the academic life of the mid-career professional. *Senate Forum*, 22(1), 1-20.

Derleme makale / Review • DOI: 10.48071/sbuhemsirelik.962136

Periferik İntravenöz Kateter Uygulamasında Hemşirelik Bakımı: Kanıta Dayalı Uygulamalar

Nursing Care in Peripheral Intravenous Catheter Application: Evidence-Based Practices

Şeymanur Çelik¹ , Gülçin Avşar²

Yazarların ORCID numaraları / ORCID IDs of the authors:

Ş.Ç. 0000 0003 2475 1725; G.A. 0000 0002 7155 4276

¹Bayburt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Bayburt

²Atatürk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Erzurum

Sorumlu yazar / Corresponding author: Gülçin Avşar,

E-posta: gulcin-avsar@hotmail.com

Geliş tarihi / Date of receipt: 03.07.2021

Kabul tarihi / Date of acceptance: 17.11.2021

Atıf / Citation: Çelik Ş., ve Avşar, G. (2021). Periferik intravenöz kateter uygulamasında hemşirelik bakımı: Kanıta dayalı uygulamalar. *SBU Hemşirelik Dergisi*, 3(3), 177-182. doi:10.48071/sbuhemsirelik.962136

ÖZ

Periferik intravenöz kateter uygulaması hastanede takip edilen hastalara en çok uygulanan hemşirelik girişimlerindedir. Hemşirelerin kaliteli ve güvenli bir periferik intravenöz kateter uygulaması gerçekleştirebilmeleri için uygulama alanını belirlemek, uygun katetere karar vermek, periferik intravenöz girişim ile ilgili doğru yöntemi bilmek, gereken değerlendirmeleri yapmak, kateter bakımı yapmak ve ortaya çıkabilecek sorunları takip etmek gibi sorumlulukları vardır. Periferik intravenöz kateter uygulamalarında, uygulama hataları ve bakım eksikliklerinden kaynaklı ciddi ve hayati komplikasyonlar ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle intravenöz kateter endikasyonları doğru belirlenmeli, gereksiz kateter işleminden kaçınılmalıdır. Periferik intravenöz kateter seçiminde hasta özellikleri, tedavi süresi, kateter tipi/boyutu, uzunluğu, kateter uygulama bölgesi ve gelişebilecek komplikasyonlar hemşireler tarafından göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda periferik intravenöz kateter bakımına yönelik yapılan kanıt temelli araştırmalardan elde edilen verileri hemşirelerin uygulamalarına yansıtılması oldukça önemlidir. Bu çalışmada periferik intravenöz kateter bakımına yönelik kanıta dayalı hemşirelik uygulamalarının derlenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik bakımı; kanıta dayalı uygulamalar; kateterizasyon; periferik venöz.

ABSTRACT

Peripheral intravenous catheter is one of the most applied nursing interventions for hospitalized patients. Nurses have responsibilities such as determining the insertion area, deciding on the appropriate catheter, knowing the right method for peripheral intravenous access, making the necessary evaluations, performing catheter care and following up the problems that may arise so that they can perform a quality and safe peripheral intravenous catheter insertion. Peripheral intravenous catheter administration can be seen as a routine procedure by nurses. However, serious and vital complications may occur due to peripheral intravenous catheter insertion errors and lack of care. For this reason, intravenous catheter indications should be determined correctly and unnecessary catheter procedures should be avoided. Patient characteristics, duration of treatment, catheter type/size, length, catheter insertion site, and possible complications should be considered by nurses when choosing a peripheral intravenous catheter. In this context, it is very important for nurses to reflect the data obtained from evidence-based studies on peripheral intravenous catheter care to their practices. In this study, it is aimed to compile evidence-based nursing practices for peripheral intravenous catheter care.

Keywords: Catheterization; evidence-based practice; nursing care; peripheral venous.

Bu eser, Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Giriş

İntravenöz girişimler bireylerin sağlık durumunun devamlılığının sağlanması için yüzyıllardır uygulanmaktadır (Carr ve ark., 2019). İntravenöz girişimlerin gerçekleştirilmesi amacıyla en çok kullanılan araç ise periferik intravenöz kateterdir (PİK). Periferik intravenöz kateter girişi " karmaşık ve oldukça değişken bir mekanik sistemin (PİK malzemeleri, girişi, bakımı), ikinci karmaşık ve oldukça değişken bir sisteme (insan vücuduna) uygulanması" şeklinde tanımlanmaktadır (Helm, Klausner, Klemperer, Flint ve Huang, 2015). Bu uygulama intravenöz tedavinin altı günden kısa sürdürülmesi gereken durumlarda önerilir (Potter, Perry, Stockert ve Hall, 2017). İntravenöz tedavi için PİK uygulama nedenleri çeşitlidir. Bunlardan bazıları;

- Hastanın sıvı-elektrolit dengesini sağlamak/sürdürmek,
- Hastanın sıvı gereksinimini karşılamak,
- Hastaya kan ve kan ürünleri transferi sağlamak,
- Hastanın gerekli gıda ihtiyacını karşılamak,
- Damar yolu açıklığı sağlamak/sürdürmek,
- Hastanın ilaç tedavilerini uygulamak,
- Acil durumlara karşı hastaya müdahaleyi kolaylaştırmaktır (Wallis ve ark., 2014).

Hastanede yatan hastalara parenteral tedavi uygulamak amacıyla sıklıkla kullanılan PİK, günümüzde modern tıbbın önemli ve vazgeçilmez araçlarından biri olmuştur (Alexandrou ve ark., 2018). Hastaneye yatan hastaların %58,7 ile %86,7'sine PİK takıldığı ve Amerika'da her yıl yaklaşık 330 milyon PİK kullanıldığı çalışmalarda belirtilmiştir (Wallis ve ark., 2014; Alexandrou ve ark., 2018). Bu kadar yaygın kullanılmakla beraber kateterin kullanımı ile ilgili sorunlar da yaşanmaktadır. Hastaneye yatışı olan hastalara sık yapılan PİK uygulaması, işlem basamaklarına uygun bir şekilde yapıldığında tedavi edicidir. Fakat işlem basamaklarına uygun yapılmadığında; hatalı uygulama, yetersiz tanılama ve yetersiz bakım durumlarında PİK komplikasyonu gelişebilir. Bunların yanı sıra hastanın damar yapısı/şekli, kateterin numarası, kateterin yapıldığı maddenin türü, kateterin vende kaldığı süre, sıvı gönderme şekli, gönderilen sıvının akış hızı kaynaklı birçok komplikasyon ortaya çıkabilmektedir (Denat ve Erdoğan, 2016).

Literatür incelendiğinde PİK ile ilişkili (Tablo 1) birçok komplikasyondan bahsedilmektedir. Konuyla ilgili yayınlarda flebit gelişme oranının; acil serviste %17,6 - %29,8 arasında (Saini, Agnihotri, Gupta ve Walia, 2011), cerrahi kliniklerde %44 (Sarani Ali Abadi, Etemadi ve Abed Saeedi, 2013), yetişkin hasta kliniklerinde %10 - %44 arasında (Simin, Milutinović, Turkulov ve Brkić, 2019) olduğu bildirilmektedir. Türkiye'de yapılan çalışmalar incelendiğinde; cerrahi kliniklerde yapılan Tosun, Arslan ve Özen'in (2020) çalışmasında %24,3 - %54,5; Atay, Şen ve Çukurlu'nun (2018) çalışmasında %31,8 oranında flebit olduğu sonucu dikkat çekmektedir. Literatürde infiltrasyon gelişme oranına bakıldığında ise yetişkin kliniğinde %7 - %16,3

oranında (Simin ve ark., 2019), Türkiye'de yapılan çalışmada ise %35 - %54,1 arasında (Temizsoy ve ark., 2017) olduğu görülmektedir.

Periferik intravenöz kateter komplikasyonlarının gelişmesi, hastaların daha fazla tanı ve tedavi uygulamalarına maruz kalmasına, hastanede yatış süresinin uzamasına, hasta ve yakınlarının stres yaşamasına neden olmaktadır. Ayrıca çalışanların iş yükünü ve sağlık harcamalarında maliyeti de artırmaktadır (Aydın ve Arslan, 2018). Komplikasyonlar, ortaya çıkışına neden olan etkenler göz önünde bulundurulup gerekli önlemler alındığında önlenabilmektedir (Helm ve ark., 2015).

Periferik İntravenöz Kateter Bakımı

Periferik intravenöz kateter uygulaması hemşirelerin sık uyguladığı bir işlemdir. Periferik intravenöz kateter uygulanacak alanın belirlenmesi, gerekli kateter numarasının seçilmesi, PİK uygulama işlemine dair uygun yöntemin bilinmesi, kontrollerle uygulamanın sürdürülmesi, intravenöz kateter bakımının gerçekleştirilmesi ve gelişebilecek komplikasyonlara karşı gözlem yapılarak girişimin etkin bir şekilde devam ettirilmesi hemşirelerin sorumlulukları arasındadır (Aygün ve Erten Yaman, 2011).

Periferik intravenöz kateter uygulanmasında hemşireler, hastanın obez/kaşektik olması; venlerin derin, sert, küçük çaplı, görünür ve palpe edilebilirliğinin kötü olması; hastanın yaşlı, çocuk/bebek olması; hastada periferik ödem, ciddi dehidrasyon, hipovolemi, yanık gibi sorunlarla karşılaşabilmektedir (Aygün ve Erten Yaman, 2011; Carr ve ark., 2016). Ek olarak PİK uygulaması sırasında ortamın stres düzeyi, işlem için gerekli araç-gereç, hemşirelerin klinik deneyimi ve becerisinden kaynaklanan sorunlar görülebilmektedir. Bu durumlarda da PİK uygulama girişi tekrarlanabilmektedir (Aygün ve Erten Yaman, 2011). Üst üste tekrar eden uygulama başarısızlığı hastanın konforunu azaltmakta, hasta güvenliğini tehdit etmekte, hastanede yatış süresini uzatmakta, iş yükünü artırmakta ve malzeme harcanmasına neden olmaktadır (Sarani Ali Abadi ve ark., 2013). Bu doğrultuda hemşirelerin kaliteli ve önleyici bakım girişimlerini özümsemeleri ve herhangi bir komplikasyon ortaya çıkması durumunda gerekli bakımın uygulanabilmesi için doğru

Tablo 1: Periferik İntravenöz Kateter Lokal ve Sistemik Komplikasyonları (Potter ve ark., 2017)

Periferik intravenöz kateter lokal komplikasyonlar	Periferik intravenöz kateter sistemik komplikasyonlar
• Hematom	• İntravenöz kateter enfeksiyonu
• Flebit	• Akciğer enfeksiyonu
• Ekstravazasyon	• Sıvı yüklenmesi
• İnfiltrasyon	• Hava embolisi
• Lokal enfeksiyon	• Anafilaksi
• Venöz spazm	• Septisemi
• Sinir zedelenmesi	
• Tromboflebit	
• Ağrı	

Tablo 2: Periferik İntravenöz Kateter Uygulamasında Hemşirenin Dikkat Etmesi Gereken Temel İlkeler (Infusion Nurses Society [INS], 2011; Türk Hastane Enfeksiyonları ve Kontrolü Derneği, 2019)

Hemşirenin periferik intravenöz kateter uygulamasında dikkat etmesi gereken noktalar	Hemşirenin periferik intravenöz kateter girişiminde temel ilkeler
<ul style="list-style-type: none"> Kateterin yapıldığı madde Kateter çapı ve uzunluğu Kateter kullanım süresi Verilen sıvı ve ilaç türleri Sıvının osmolaritesi 	<ul style="list-style-type: none"> El hijyeni ve eldiven kullanımı Cilt antisepsisi Kullanılan anatomik bölge ve kullanım sıklığı Kateter girişine yerleştirilen araçlar Kateter bölgesinin sabitlenmesi ve bakımı Hasta/çalışan güvenliği ve eğitimi

ve acil karar verebilmeleri gerekmektedir (Milutinovic, Simin ve Zec, 2015). Literatür incelendiğinde PİK uygulaması için (Tablo 2) hemşirenin dikkat etmesi gereken bazı noktalar ve temel ilkeler olduğundan bahsedilmiştir.

Kateterin yapısı, çapı ve uzunluğu

İntravenöz tedavi için önceki yıllarda metal ya da plastik yapıdaki kateterler kullanılmakta iken son yıllarda poliüretan yapıdaki kateterler kullanılmaya başlanmıştır (Helm ve ark., 2015). Girişim yapılacak vene uygun büyüklükte olmayan kateterlerin kullanımı komplikasyon gelişimini etkileyen faktörler arasındadır (Kuş ve Büyükyılmaz, 2019). Literatürde ven hasarını önlemek ve uygulanan ilaçların veya sıvıların kanla karışmasını sağlamak için mümkün olan en küçük kateterlerin kullanımı önerilmektedir (Helm ve ark., 2015; Gabriel, 2018).

Kateter kullanım süresi

Konuyla ilgili yapılan çalışmaların önerileri; uygulanan periferik kateterin kalış süresini enfeksiyon ve flebit açısından risk görülmediği sürece 72-96 saate kadar uzatmak, kateter kalış süresi boyunca ağrıyı azaltmak, kateterin kazayla yerinden çıkmasını veya infüzyon akışının engellenmesini önlemek için ön kolu kullanmak gerektiği yönündedir. Komplikasyon gözlenmediği takdirde kateterin rutin aralıklarla değiştirilmemesi, kateter girişim sıklığının minimal düzeye indirilmesi gerektiği belirtilmektedir (Carr ve ark., 2016; Gorski ve ark., 2016; Infusion Nurses Society [INS], 2016). Normal durumda PİK'in değerlendirilmesi en az 4 saatte bir yapılmalıdır. Kritik durumdaki, sedasyon alan veya bilişsel yeterliliği olmayan hastalarda 1-2 saatte, yeni doğanlarda ve çocuklarda saatlik takip önerilmektedir. Hemşire kateter değerlendirmesi yaparken infiltrasyon skalası, flebit tanımlama skalası gibi ölçekler kullanılmalı ve gözlemlerini kaydetmelidir. Kullanılan PİK pansumanının bütünlüğü bozulmuşsa, kirlenmişse veya ıslanmışsa değiştirilmelidir (Adams, Bierman ve Broadhurst, 2016). İlk defa uygulanan veya yinelenen PİK girişimlerinde kateterin bir sağlık profesyoneli tarafından bir hastaya en fazla iki kez uygulanması önerilmektedir (Nickel, 2019). Çeşitli çalışmalarda kateter uygulamada tekrarlı başarısız girişimler ile ilişkili komplikasyon gelişme oranlarının %35 ile %50 arasında olabileceği belirtilmektedir (Wallis ve ark., 2014; Helm ve ark., 2015; Carr ve ark., 2016; Simin ve ark., 2019; Tosun ve ark., 2020).

Verilen sıvı ve ilaç türleri

Bazı ilaçlar komplikasyon açısından daha fazla risk oluşturmaktadır. Jeong ve arkadaşlarının (2017) çalışmasında %10 dekstroz, ampisina-sulbaktam, vankomisin, yüksek konsantrasyonlu elektrolitler ve fenitoin kullanımında infiltrasyon riskini artırdığı belirtilmiştir. Benzer olarak Abdelaziz ve arkadaşlarının (2017) çalışmasında antibiyotik, sefotaksim sodyum, vankomisin kullanımının komplikasyon gelişme riskini artırdığı ifade edilmiştir. Buna yönelik hemşire yapılacak infüzyon sıvısının özelliğini ve süresini değerlendirmeli, sıvı akış hızını sık aralıklarla kontrol etmelidir (Denat ve Erdoğan, 2016).

Sıvının osmolaritesi

Intravenöz şekilde verilen sıvıların osmolaritesi ile kanın osmolaritesi arasında fark olduğunda sıvılar ven duvarında irritasyona neden olabilmektedir (INS, 2016; Kuş ve Büyükyılmaz, 2019). Normal serum osmolaritesi 275-295 mOsm/kg değerlerindedir. Aşırı hipertonic sıvılar ven duvarında tahribat oluşturmaktadır (Kuş ve Büyükyılmaz, 2019). İnfüzyon Hemşireleri Derneği'ne (Infusion Nurses Society [INS]) (2016) göre; osmolaritesi 500 mOsm/L'dan yüksek olan sıvılar santral yoldan uygulanmalıdır.

El hijyeni ve eldiven kullanımı

Hemşire kateter kaynaklı enfeksiyonları önlemek amacıyla; kateter takmadan önce ve kateterin takılı olduğu dönem boyunca el hijyenine özen göstermeli, katetere yapılacak her girişimde aseptik tekniğe uymalıdır (Kanıt B-I). Etkili el hijyeni, alkol bazlı el antiseptiği ile eller kuruyana kadar ovalanarak veya su ve sabunla eller yıkanarak gerçekleştirilebilir. Periferik venöz katetere her dokunuş öncesi ve sonrası el hijyeninin sağlanmasının enfeksiyon oluşmasını etkin bir şekilde önlediği belirtilmektedir (Kanıt A-I) (Infusion Nurses Society [INS], 2011; Çetinkaya Şardan ve ark., 2013).

Periferik intravenöz kateter uygulanması veya pansumanının değiştirilmesi sırasında el hijyeni sağlamanın yanı sıra eldiven kullanılmalıdır (Çetinkaya Şardan ve ark., 2013). Yapılan bir çalışma sonucunda hemşirelerin en sık hasta ile temastan sonra, en az oranda ise eldiven giymeden önce el hijyenini sağladıkları belirlenmiştir (Aktuğ Demir ve ark., 2013). Eldiven takılması el hijyeni gerekliliğini ortadan kaldırmaz, eldiven giyilmeden önce ve çıkarıldıktan sonra kesinlikle el hijyeni sağlanmalıdır (Kanıt A-I) (Çetinkaya Şardan ve ark., 2013).

Cilt antisepsisi

Periferik venöz kateter uygulanmadan önce kateterin takılacağı alanın hazırlanması ve cilt temizliği kateter kaynaklı enfeksiyonları önlemede oldukça önemlidir. Kateter takılmadan önce cilt değerlendirilir ve görünür kirlilik varsa cilt antisepsisi öncesi bölge su ve sabunla temizlenmelidir (Kanıt A-I) (Gorski ve ark., 2016). Hemşire PİK uygulanacak bölgeyi %2 klorheksidin içeren %70'lik alkol (Kanıt A-I) ile en az 15 saniye temizlemeli ve bölgenin kendiliğinden kurumasını beklemelidir (Kanıt B-I) (Gorski ve ark., 2016; Potter ve ark., 2017; Nickel, 2019). Bir çalışmada PİK uygulamasına başlamadan önce uygun solüsyonla cilt temizliğinin yapılması ve en az 2 dakika bölgenin kurumasının beklenmesi önerilmiştir. Yine aynı çalışma hemşirelerin %71,7'sinin PİK uygulama alanının kurumasını beklemediğini ortaya koymuştur (Gorski ve ark., 2016).

Kullanılan anatomik bölge ve kullanım sıklığı

Öncelikli önerilen PİK uygulama bölgesi ön koldur, fakat infüzyon gerçekleşecek sıvıya göre kateter ve damar seçilmesi gerekir (Kanıt B-I). İritasyona neden olan ilaçların intravenöz yol ile verilmesinde büyük periferik ven seçilmeli, el veya parmak venleri tercih edilecekse uygulama için küçük kateterler seçilmelidir (Denat ve Erdoğan, 2016; Gorski ve ark., 2016; Potter ve ark., 2017). Periferik intravenöz kateter uygulanacak ven belirlenirken ekstremite distalinden proksimaline doğru seçim yapılmalı, ilk aşamada herhangi bir engel durum yoksa sefalik, bazilik veya metakarpal venler kullanılmalıdır (Gorski ve ark., 2016; Carr ve ark., 2019; Nickel, 2019). Park, Jeong ve Jun (2016) hemşirelerin PİK girişim bölgesi olarak %85 oranında üst ekstremite kullandığını, Abdelaziz ve arkadaşları (2017) ise PİK alanı için en çok el üstü, en az el bileği bölgesinin tercih edildiğini saptamıştır. Kateter bölgesi seçiminde eklem bölgeleri ile alt ekstremite, ağrı, kızarmış, bütünlüğü bozulmuş alanlar tercih edilmemelidir, kateter bölgesi fazla hareketten ve basınçtan korunmalıdır (Kanıt II) (Denat ve Erdoğan, 2016). Alt ekstremite, tromboflebit, pulmoner emboli gibi komplikasyonlar ve diyabetes mellitus hastalarında doku hasarı, nekroz riski nedeniyle kullanılmamalıdır (Potter ve ark., 2017). Bununla birlikte yürümeyen bebekler için ayakta venler uygun yerler olarak görülmektedir. Yapılan bir çalışmada PİK işlemi için üst ekstremiteler kullanıldığında infiltrasyon oranının ilk 24 saatte %1,6; 72 saatte %8,4; 120 saat sonra ise %28,1 olduğu; alt ekstremiteler kullanıldığında 72 saat sonunda %15,2 iken 120 saat sonunda %45 olduğu saptanmıştır (Jeong ve ark., 2017). Bileğin ventral yüzeyi, bilekte sefalik ven ve antekubital bölgeler sinir hasarı açısından daha risklidir (Craven, Hirnle ve Jensen, 2013). Flebit, infiltrasyon ve kazara yerinden çıkma riskleri nedeniyle fleksiyon alanlarından kaçınılmalıdır (Gorski ve ark., 2016; Potter ve ark., 2017). Hemşire fleksiyon alanında kateter uygulamayı gerektiren durumlarda eklem bölgesini bir araç ile sabitlemeli, hasta pozisyonlarına dikkat etmelidir (Denat ve Erdoğan, 2016). Ayrıca daha önce kateter uygulanan alanın yakınına yeni bir kateter uygulamasından kaçınılmalıdır (Denat ve Erdoğan, 2016). Ven seçmekte zorlanıldığında ultrason gibi görüntüleme cihazları kullanılmalıdır (Simin ve ark., 2019).

Kateter girişine yerleştirilen araçlar

Hastaya periferik intravenöz kateterle verilen tedavilerin saatte belirli miktarda gönderilmesini sağlayan damla ayar seti (dosisflow), hastaya aynı periferik intravenöz kateterden birden çok ilaç verilmesini sağlayan üç yollu musluk, primer bir infüzyon sıvısının Y-portunun üstüne takılan ve kısa bir seti olan infüzyon pompası vb. araçların varlığı/yokluğu ya da bu araçlara olan ihtiyaç durumu değerlendirilmelidir (Uzun, 2012).

Periferik intravenöz kateter uygulamalarında kateter kaynaklı enfeksiyonların önlenmesi amacıyla kateterin bağlantı yerine vidalı kilitleme (luer-lock) sistemi uygulanması ve iğnesiz girişim aparatları kullanılması önerilmektedir. Böylelikle hem çalışan hem hasta güvenliği sağlanmış olmaktadır. İğnesiz uygulama aparatı, her uygulama öncesi %70'lik alkol ile temizlenmeli ve kuruduktan sonra girişim gerçekleştirilmelidir (INS, 2016). Yapılan bir çalışmada PİK bölgesinde iğnesiz aparat kullanılan hastaların kateter kaynaklı enfeksiyonlarında ve yıllık bakım maliyetlerinde bir önceki yıla oranla %50 azalma olduğu saptanmıştır (Stango, Runyan, Stern, Macri ve Vacca, 2014).

Kateter bölgesinin sabitlemesi ve bakımı

Kateter hareketi, komplikasyon gelişme riskini artırdığı için kateterin hareketi engellenecek şekilde sabitlemesi önerilmektedir. Kateter bölgesinin tespitinde infüzyon alanının görünürlüğünü sağlamak, kateter ve tedavi değerlendirmesini kolaylaştırmak için şeffaf, yarı geçirgen poliüretan pansumanların kullanımı önerilmektedir (Kanıt A-I) (Gabriel, 2018). Periferik intravenöz kateteri tespit etmek için kullanılan yöntemler girişim alanının değerlendirilmesini ve gözlemlenmesini etkilemeyecek, vasküler dolaşımı ve uygulanacak tedaviyi engellemeyecek şekilde olmalıdır. Hemşire hastanın yaşını, deri turgorunu, deri bütünlüğünü ve önceki tespit materyalinin yarattığı cilt hasarını değerlendirerek periferik intravenöz kateteri sabitlemelidir (Gorski ve ark., 2016). Kateter kaynaklı enfeksiyonlarda kateter bölgesindeki cilt mikroflorasının önemli bir rolünün olduğu bilinmektedir. Bu nedenle kateterler steril bir kateter pansuman materyali ile kapatılmalı ve kateterin hareketine engel olacak şekilde sabitlemelidir. Kateter uygulama bölgelerine antimikrobiyal direnç kazanmaya ya da mantar enfeksiyonuna neden olabileceği için antimikrobiyal merhem sürülmemesi ve kateter alanının kuru tutulması gerektiği belirtilmektedir (Kanıt A-I). Periferik intravenöz kateter uygulama alanı 8 saatte bir değerlendirilmeli ve hemşire kateter bakımını aseptik tekniklere uygun olarak yapmalı, standart formlara kateter takılma/çıkarılma ve son infüzyonun uygulandığı tarihleri kaydetmelidir (Kanıt II) (Gorski ve ark., 2016).

Periferik intravenöz kateter endikasyonu olmasına rağmen sürekli kullanılmadığı durumlarda kateterin fonksiyonunu değerlendirmek ve komplikasyonları önlemek için 24 saatte bir; sıvı tedavi uygulamaları öncesinde ve sonrasında %0,9 sodyum klorür ile yıkanmalı ve aspire edilmelidir. Yıkama işleminin yüksek basınçta yapılması vende hasara neden olacağı için bu işlem için 10 ml' den küçük enjektör kullanılmalıdır (Gorski ve ark., 2016). Çalışmalarda kateterden ilaç uygulamadan önce kateteri yıkamak için serum fizyolojik ya da heparin kul-

lanıldığı belirtilmiştir (Saini ve ark, 2011). %0,9 sodyum klorür etkinliğini ve güvenliğini heparin ile karşılaştıran bir çalışmada her iki solüsyonun da aynı düzeyde güvenilir ve etkin olduğu görülmüştür (Milutinovic ve ark, 2015). Yıkama işlemi, fibrin oluşumunu önleyerek, uyumsuz sıvıları veya ilaçları ayırarak kateter açıklığını korumaya yardımcı olur. Saini ve arkadaşlarının (2011) çalışmasında aralıklı ilaç uygulamalarında kateter açıklığının serum fizyolojik ile sağlanmasının flebit gelişimini azalttığı belirtilmektedir. Verilen tedavi %0,9 sodyum klorür ile uyumsuz olduğunda %5 dekstroz kullanılmalıdır (Adams ve ark, 2016).

Hasta/çalışan güvenliği ve eğitimi

Hasta eğitimi, komplikasyonların ortaya çıkmasının erken dönemde tanınması konusunda önemlidir. Hemşire hastayı PİK bölgesinin kontrolü, fazla hareket etmenin etkisi, pansumanın önemi gibi konularda bilgilendirmeli, gereken durumlarda hemşireye haber vermesi konusunda (Kanıt II) desteklemelidir. Böylece erken tanılama ile önemli düzeyde komplikasyon meydana gelmesi önlenmiş olmaktadır (Denat ve Erdoğan, 2016). Türk Hastane Enfeksiyonları ve Kontrolü Derneği (2019) invaziv işlemler öncesinde hastanın bilgilendirilmesi ve onamının alınması gerekliliğini vurgulamıştır. Hastaya yapılacak her işlemin öncesinde hastaya açıklama yapmak, hastayı bilgilendirmek etik bir sorumluluktur. Ayrıca hemşirenin uygulama öncesi hastayı bilgilendirmesi hastanın uygulama sırasında daha uyumlu olmasını ve daha az stres yaşamasını sağlayabilir.

Periferik intravenöz kateter komplikasyonlarının önlenmesi için hemşireler kaliteli ve önleyici bakım girişimlerini özümsemeli ve herhangi bir komplikasyon oluşması anında düzeltmek için acil karar verebilmelidir (Milutinovic ve ark, 2015). Abraham (2018) çalışmasında PİK ile ilişkili komplikasyonları öngörmek ve önlemek için tüm sağlık profesyonellerine bilgi ve beceri kazandırılmasında eğitimin gerekliliğini vurgulamaktadır (Kanıt A-I). Aydın ve Arslan (2018) tarafından yapılan bir araştırmada (n = 605) mezuniyet sonrasında PİK eğitimi alan hemşirelerin %60,4'ünün PİK uygulaması bilgi düzeyinin yeterli olduğu bildirilmektedir.

Sonuç

Periferik intravenöz kateter girişimi hemşirenin birden çok etkeni değerlendirmesi, uygulamaya yönelik kayıt oluşturması ve kurumların da bu kapsamda uygun formlar geliştirmesi gereken kompleks bir prosedürdür. PİK uygulaması öncesi, uygulama sırası ve sonrasında hemşirelerin gerekli prosedürlere bağlı kalmaları, PİK uygulamasının standartlarını göz önünde bulundurması gerekmektedir. Hemşireler için PİK bakım süreci hastada PİK uygulamasının endike olduğu durumları değerlendirmekle başlamaktadır. PİK girişimine yönelik doğruluğu kanıtlanmış, güncel bilgiler ışığında uygulamayı başlatan hemşire, PİK bakımında standartlar ve rehberlerden yararlanması, PİK işleminin güvenli şekilde gerçekleştirilmesi ve komplikasyonların önlenmesi yönünden büyük önem taşımaktadır. Bu derleme sonucunda PİK uygulaması için gerekli şartların, uygun ortam ve malzemelerin temin edilmesi, hemşirelerin bu uygulama hakkında bilgilerinin artırılması ve hemşirelere güncel bilgilerin kazandırılması gerektiği düşünülmektedir.

Yazarların Katkı Düzeyleri: Çalışma Fikri (Konsepti) ve Tasarımı – GA, SÇ; Veri Toplama /Literatür Tarama - GA, SÇ; Verilerin Analizi ve Yorumlanması SÇ; Makalenin Hazırlanması - SÇ; Yayınlanacak Son Haline Onay Verilmesi - GA.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadıklarını açıklamışlardır.

Kaynaklar

- Abdelaziz, R.B., Hafsi, H., Hajji, H., Boudabous, H., Chehida A.B., Mrabet, A., ... Tebib, N. (2017). Full title: Peripheral venous catheter complications in children: Predisposing factors in a multicenter prospective cohort study. *BMC Pediatrics*, 17(1), 208-208. doi: 10.1186/s12887-017-0965-y
- Abraham, L.M. (2018). Assessment of knowledge and practices of staff nurses regarding care of peripheral intravenous line in child care areas of selected hospital, Ludhiana, Punjab. *International Journal of Advances in Nursing Management*, 6(1), 35-38. doi: 10.5958/2454-2652.2018.00008.2
- Adams, J., Bierman, S., & Broadhurst D. (2016). Infusion therapy standards of practice, 8th edition. *Journal of Infusion Nursing*. 44(1), 68-91. doi: 10.1097/NAN.0000000000000396
- Aktuğ Demir, N., Kögelier, S., Küçük, A., Özçimen, S., Sönmez, B., Saltuk Demir, L., ve İnkaya, A.Ç. (2013). Sağlık çalışanlarının el hijyeni hakkındaki bilgi düzeyi ve el hijyenine uyumu. *Nobel Medicus*. 9(3), 104-109.
- Alexandrou, E., Ray-Barruel, G., Carr, P.J., Frost, S.A., Inwood, S., Higgins, N., ... Rickard, C.M. (2018). Use of short peripheral intravenous catheters: Characteristics, management, and outcomes worldwide. *Journal of Hospital Medicine*, 13(5). doi: 10.12788/jhm.3039
- Atay, S., Şen, S., & Çukurlu, D. (2018). Phlebitis-related peripheral venous catheterization and the associated risk factors. *Nigerian Journal of Clinical Practice*, 21(7), 827-831. doi: 10.4103/njcp.njcp_337_17
- Aydın, S., ve Arslan, G.G. (2018). Hemşirelerin periferik intravenöz kateter girişimlerine ilişkin bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11(4), 290-299. doi: 10.34087/cbusbed.772071
- Aygün, M., ve Erten Yaman H. (2011). Hemşirelik uygulamalarında yeni bir yaklaşım: Ultrasonografi eşliğinde periferik intravenöz kateter uygulaması. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 13(1), 61-70.
- Carr, P.J., Rippey, J.C.R., Budgeon, C.A., Cooke, M.L., Higgins, N., & Rickard, C.M. (2016). Insertion of peripheral intravenous cannulae in the emergency department: Factors associated with first-time insertion success. *Journal of Vascular Access*, 17(2), 182-190. doi: 10.5301/jva.5000487
- Carr, P.J., Rippey, J.C.R., Cooke, M.L., Higgins, N.S., Trevenen, M.L., Foale A., ... Rickard, C.M. (2019). Derivation of a clinical decision-making aid to improve the insertion of clinically indicated peripheral intravenous catheters and promote vessel health preservation.

- An observational study. *PlosOne*, 14(3). doi: 10.1371/journal.pone.0213923.
- Craven, F.R., Hirnle, C.J., & Jensen, S. (2013). *Fundamentals of nursing: Human health and function*. (7th ed.). (pp. 468-533). China: Wolters Kluwer Healty/Lippincott Williams&Wilkins.
- Çetinkaya Şardan, Y., Güner, R., Çakar, N., Ağalar, F., Bolaman, Z., Yavaşoğlu, İ., ... Yılmaz, G.R. (2013). Damar içi kateter enfeksiyonlarının önlenmesi kılavuzu. *Hastane İnfeksiyonları Dergisi*, 17(2), 233-279.
- Denat, Y., ve Erdoğan, B.C. (2016). Periferik intravenöz kateter komplikasyonlarından flebit ve hemşirelik bakımı. *Journal of Human Rhythm*, 2(1), 6-12.
- Gabriel, J. (2018). Current thinking on catheter securement and infection prevention. *British Journal of Nursing*, 27(2), 15-16. doi: 10.12968/bjon.2018.27.2.S15
- Gorski, L., Hadaway, L., Hagle, M.E., McGoldrick, M., Orr, M., & Doellman, D. (2016). Infusion therapy standards of practice. *Journal of Infusion Nursing*, 39(1), 11-140.
- Helm, R.E., Klausner, J.D., Klemperer, J.D., Flint, L.M., & Huang, E. (2015). Accepted but unacceptable: Peripheral IV catheter failure. *Infusion Nurses Society*, 38(3), 189-203. doi: 10.1097/NAN.0000000000000100
- Infusion Nurses Society (INS). (2011). Infusion related complication. *Journal of Infusion Nursing*, 34(1), 65-66.
- Infusion Nurses Society (INS). (2016). Infusion nursing standart of practise. *Journal of Infusion Nursing*, 39(1), 17-110.
- Jeong, I.S., Jeon, G.R., Lee, M.S., Shin, B.J., Kim, Y.J., Park, S.M., & Hyun, S. (2017). Intravenous infiltration risk by catheter dwell time among hospitalized children. *Journal of Pediatric Nursing*, 32, 47-51 doi: 10.1016/j.pedn.2016.08.008
- Kuş, B., ve Büyükyılmaz, F. (2019). Periferik intravenöz kateter uygulamalarında güncel kılavuz önerileri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(3), 326-332.
- Milutinovic, D., Simin, D., & Zec, D. (2015). Risk factor for phlebitis: A questionnaire study of nurses' perception. *Revista Latino-Americana de Enfermagem*, 23(4), 677-684. doi: 10.1590/0104-1169.0192.2603
- Nickel, B. (2019). Peripheral intravenous access: Applying infusion therapy standards of practice to improve patient safety. *Critical Care Nurse*, 39(1), 61-71. doi: 10.4037/ccn2019790
- Park, S.M., Jeong, I.S., & Jun, S.S. (2016). Identification of risk factors for intravenous infiltration among hospitalized children: A retrospective study. *PlosOne*, 11(6), 1-8. doi: 10.1371/journal.pone.0158045
- Potter, P.A., Perry, A.G., Stockert, P.A., & Hall, A.M. (2017). *Fundamentals of nursing*. (9th ed.). (pp. 2100-2109). Canada: Elsevier.
- Saini, R., Agnihotri, M., Gupta, A., & Walia, I. (2011). Epidemiology of infiltration and phlebitis. *Nursing and Midwifery Research Journal*, 7(1), 22-3. doi:10.33698/nrf0118
- Sarani Ali Abadi, P., Etemadi, S., & Abed Saeedi, Z. (2013). Investigating role of mechanical and chemical factors in the creation of peripheral vein in flammation in hospitalization patients in hospital in Zahedan, Iran. *Life Science Journal*, 10(1), 379-383.
- Simin, D., Milutinović, D., Turkulov, V., & Brkić, S. (2019). Incidence, severity and risk factors of peripheral intravenous cannula-induced complications: An observational prospective study. *Journal of Clinical Nursing*, 28(9-10), 1585-1599. doi: 10.1111/jocn.14760
- Stango, C., Runyan, D., Stern, J., Macri, I., & Vacca, M. (2014). A successful approach to reducing bloodstream infections based on a disinfection device for intravenous needleless connector hubs. *Journal of Infusion Nursing*, 37(6), 462-465. doi: 10.1097/NAN.0000000000000075
- Temizsoy, E., Eriş, Ö., Karakoç, A., Cangür, Ş., Karatekin, G., ve Ovalı, H.F. (2017). Pediatrik periferik intravenöz infiltrasyon ölçeğinin Türkçe geçerlilik güvenilirliği ve yeni doğana uyarlanması. *The Journal of Pediatric Research*, 4(4), 232-238.
- Tosun, B., Arslan, B.K., ve Özen, N. (2020). Periferik venöz kateter kaynaklı flebit gelişme durumu ve hemşirelerin kanıta dayalı uygulamalara ilişkin bilgi düzeyleri: Nokta prevalans çalışması. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 12(1), 72-82. doi: 10.5336/hemşireler.2019-70847
- Türk Hastane İnfeksiyonları ve Kontrolü Derneği (2019). Ulusal damar erişimi yönetimi rehberi 2019. *Hastane İnfeksiyonları Dergisi*, 23(Ek 1).
- Uzun, Ş. (2012). İntravenöz sıvı tedavisi. T. Aştı, ve A. Karadağ (Ed.), *Hemşirelik esasları: Hemşirelik bilim ve sanatı içinde* (s. 485-487). İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık
- Wallis, M.C., McGrail, M., Webster, J., Marsh, N., Gowardman, J., Geoffrey Playford, E., & Rickard, C.M. (2014). Risk factors for peripheral intravenous catheter failure: A multivariate analysis of data from a randomized controlled trial. *Infection Control and Hospital Epidemiology*, 35(1), 63-67. doi: 10.1086/674398

HAKEMLER LİSTESİ / REVIEWERS LIST

Anita KARACA	Fadime BAYRI BİNGÖL	Nesrin İLHAN
Asibe ÖZKAN	Fadime ÜSTÜNER TOP Feride TAŞKIN	Nur Elçin BOYACIOĞLU
Asiye KOCATÜRK	YILMAZ	Nuray TURAN
Ayfer ÖZTÜRK	Gamze FIŞKIN	Nurdan YALÇIN ATAR
Bediye ÖZTAŞ	Gamze TEMİZ	Nurgül ARPAG
Berna DİNÇER	Gül DİKEÇ	Özen Esra KARAMAN
Burcu AYKANAT GİRGİN	Gül ERGÜN	Pınar DOĞAN
Cemile SAVCI	Gülşah KÖSE	Pınar IRMAK VURAL
Çağrı GÖVENER ÖZÇELİK	Hacer ÖZEL	Rabiye GÜNEY
Demet İNANGİL	Hamdiye Banu KATRAN	Rojin MAMUK
Dilek AVCI	Hawa SERT	Rujnan TUNA
Dilek COŞKUNER POTUR	Hüsniye DİNÇ	Saliha BOZDOĞAN YEŞİLOT
Dilek KONUK ŞENER	İlknur DOLU	Selda ÇELİK
Dilek MENEKŞE	İlknur METİN AKTEN	Selda RIZALAR
Dilek YILMAZ	Melike DİŞSİZ	Selmin KÖSE
Eda AKTAŞ	Meltem MERİÇ	Semiha AYDIN ÖZKAN
Elif DÖNMEZ	Merve TARHAN	Serpil YÜKSEL
Elvan Emine ATA	Meryem AYDIN	Sevda TÜREN
Emel BAHADIR YILMAZ	Meryem YILDIZ AYVAZ	Şenay ÖZTÜRK
Emel SEZİCİ	Nadire ERCAN TOPTANER	Yeliz DOĞAN MERİH
Ezgi SEYHAN AK	Nermin EROĞLU	

*İsme göre alfabetik olarak sıralama yapılmıştır. / Listed alphabetically by first name.

İçindekiler / Contents

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

- 1. Preanalitik Numune Ret Analizi ve Hemşirelere Dijital Platform Üzerinden Yapılan Eğitimin Etkisi**
Preanalytic Sample Rejection Analysis and The Impact of Training for Nurses via Digital Platform
Derya Kolak, Neslihan Yılmaz..... 121
- 2. Vajinal Doğum Yapan Kadınların Doğumu ve Hemşirelik Bakımını Algılayışının Belirlenmesi**
Determination of the Perception of Birth and Nursing Care of Women who have Vaginal Birth
Yılmaz Sarıboğa, Simge Zeyneloğlu 127
- 3. COVID-19 Pandemi Korkusu ile Hemşirelerin Bakım Verici Rolüne İlişkin Tutumları Arasındaki İlişki**
The Relationship Between Fear of the COVID-19 Pandemic and Nurses' Attitudes to the Caregiver Role
Ebubekir Kaplan, Mehmet Cihad Aktaş, Hatice Kaya 135
- 4. Türkiye'de Bir Çocuk Acil Servisindeki COVID-19 Tanılı Çocukların Klinik Özellikleri**
Clinical Characteristics of Children Diagnosed with COVID-19 in a Pediatric Emergency Department in Turkey
Derya Kılınç, Seda Çağlar..... 141
- 5. COVID-19 Hastalarının Klinik ve Tanımlayıcı Özellikleri**
Clinical and Descriptive Characteristics of COVID-19 Patients
Asuman Çobanoğlu, Nurten Gülsüm Bayrak, Ayşegül Coşkun 147
- 6. Hasta Bakımında Motivasyon Bilekliği Kullanımının Etkileri**
The Affect of Using Motivation Wristband at Patient Care
Hatice Kavadar, Banu Yoldaş, Gülnur Gül, Aysel Gökteş153

SİSTEMATİK DERLEME / SYSTEMATIC REVIEW

- 1. Bilinçli Farkındalık (Mindfulness) ve Perinatal Ruh Sağlığı: Bir Sistemantik Derleme**
Mindfulness and Perinatal Mental Health: A Systematic Review
Özge Şiir Dağlar, Nevin Hotun Şahin 159
- 2. Publication Status of Graduate Thesis of Internal Disease Nursing: A Systematic Review**
İç Hastalıkları Hemşireliği Yüksek Lisans Tezlerinin Yayımlanma Durumu: Sistemantik Derleme
Gülsüm Nihal Çürük, Ecem Özgül, Songül Karadağ 173

DERLEME MAKALELER / REVIEW ARTICLES

- 1. Periferik İntravenöz Kateter Uygulamasında Hemşirelik Bakımı: Kanıta Dayalı Uygulamalar**
Nursing Care in Peripheral Intravenous Catheter Insertion: Evidence-Based Practices
Şeymanur Çelik, Gülçin Avşar 177